

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Sandra GEDVILAITĖ
Viešojo valdymo studijų programos studentė

VISUOMENEI NAUDINGOS VEIKLOS
ORGANIZAVIMAS SAVIVALDYBĖJE: ŠIAULIŲ RAJONO
ATVEJIS

Magistro darbas

Šiauliai, 2015

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Sandra GEDVILAITĖ

VISUOMENEI NAUDINGOS VEIKLOS
ORGANIZAVIMAS ŠIAULIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖJE:
ŠIAULIŲ RAJONO ATVEJIS

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, Viešasis administravimas (N700)

Darbo vadovas:
prof. dr. Teodoras Tamošiūnas

Teigiū, kad magistro darbas, kurį teikiu Viešojo administravimo studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

SANTRAUKA

Sandra Gedvilaitė (2015). **Visuomenei naudingos veiklos organizavimas savivaldybėje: Šiaulių rajono atvejis**. Magistro darbas. Mokslinis vadovas – prof. dr. Teodoras Tamošiūnas. Šiaulių universitetas, Viešojo administravimo katedra 95 p. (su priedais – 104 p.).

Magistro darbe nagrinėjamas visuomenei naudingos veiklos organizavimas Šiaulių rajono savivaldybėje, remiantis mokslinės literatūros, įstatymų, strateginių ir kitų dokumentų turinio, statistinių duomenų analizės, informantų ir eksperto interviu metodais. Tyrimą sudaro 3 pagrindinės dalys:

Pirmoje dalyje siekiant atskleisti visuomenei naudingos veiklos organizavimo teorinius aspektus bei pagrindines sąsajas su visuomenės socialinėmis problemomis buvo analizuojamos nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties apibrėžtys, piniginės socialinės paramos teikimas nepasiturintiems gyventojams, viešojo valdymo teorijos bei socialinės paramos ir visuomenei naudingos veiklos organizavimo teisiniai pagrindai. Plėtojant visuomenei naudingos veiklos strateginį organizavimą savivaldybėje, neatsiejamai svarbus strateginis valdymas, kuriuo remiantis, taip pat yra analizuojamas strateginio valdymo elementų pritaikymas visuomenės socialinių problemų sprendimui.

Antroje dalyje siekiant apžvelgti visuomenei naudingą darbą Šiaulių rajone, buvo atliekama Šiaulių rajono savivaldybės vidinių ir išorinių veiksnių analizė bei visuomenei naudingos veiklos seniūnijose dokumentų analizė. Analizuojama nedarbo, skurdo, socialinės atskirties situacija Lietuvoje ir užsienyje, išryškinant jaunimo ir suaugusiųjų socialinės integracijos į darbo rinką problemas ir jų sprendimo priemones.

Trečioje dalyje siekiant išanalizuoti visuomenei naudingos veiklos organizavimą buvo atliekamas visuomenei naudingos veiklos organizavimo Šiaulių rajono savivaldybėje empirinis tyrimas. Tyrimo metu buvo apklausti astuoni seniūnijos atstovai ir vienas Vyriausybės atstovas Šiaulių apskrityje. Tyrimui taikytas pusiau struktūrizuotas giluminis interviu metodas. Atliktų Šiaulių rajono seniūnijų dokumentų analizė ir informantų bei eksperto interviu metodų metu gauta išsami informacija, leido išskirti visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemas Šiaulių rajone, suformuojant praktines visuomenei naudingos veiklos Šiaulių rajono savivaldybėje strategines tobulinimo kryptis, padėsiančias tolimesniam Šiaulių rajono visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemų sprendimams įgyvendinti.

Tyrimo metu išryškintos trys visuomenei naudingos veiklos strateginės tobulinimo kryptys: socialinių išmokų kompensavimo sistemos ir atitinkamų įstatymų tobulinimas piniginės socialinės paramos gavėjus įdarbinant etatiniais darbuotojais, minimalaus darbo užmokesčio didinimas, piniginės socialinės paramos gavėjų motyvacijos visuomenei naudingai veiklai didinimas.

Tyrimas, parodė, kad būtina tobulinti visuomenei naudingos veiklos strategines kryptis Šiaulių rajono savivaldybėje, siekiant pagerinti gyventojų sąmoningumą nepiktnaudžiauti socialine pašalpa, didinti motyvaciją, socialinius įgūdžius, praplečiant jų požiūrį į visuomenei naudingą veiklą kaip prisidėjimą prie savo miestelių įvaizdžių gerinimo.

Reikšminiai žodžiai: visuomenei naudinga veikla, piniginė socialinė parama, socialinė atskirtis, nedarbas.

SUMMARY

Sandra Gedvilaitė (2015). **Organizing Socially Useful Activities in Municipality: the Case of Šiauliai District**. A Master thesis. Research supervisor – prof. dr. Teodoras Tamošiūnas. Šiauliai University, Public Administration Department 95 p. (with appendices – 100 p.).

Based on scientific literature, laws, contents of strategic and other documents, statistical data analysis, interview methods of informants and the expert in this Master's thesis organizing of socially useful activities in the Municipality of Šiauliai district is being analysed. The research concludes of 3 main parts:

In order to reveal theoretical aspects of organizing socially useful activities and major links with social problems, unemployment, poverty, and definitions of social exclusion, financial social support to low-income people, theories of public management, and legal bases of organizing socially useful activities and social assistance were analysed in the first part of the thesis. Developing strategic organizing of socially useful activities in Municipality, strategic management is inherently important. According to it, appliance of elements of strategic management to solve social problems of society is being analysed.

In the second part, in order to review socially useful activities in district of Šiauliai, analysis of internal and external factors and of socially useful activities documents' in the parish were carried out. The situation of unemployment, poverty, social exclusion is being analysed in Lithuania and abroad, highlighting problems of social integration to the labour market of youth and adults, and measures of solving them.

In the third part, in order to analyse organizing of socially useful activities empiric research was performed in Municipality of district of Šiauliai. During the research, eight representatives of Municipality and one representative of government were questioned in district of Šiauliai. In the study was applied a semi-structured in-depth interview method. Accomplished analysis of documents of Šiauliai district and using interview method acquired comprehensive information from informants and the expert, allowed to exclude organizing problems of socially useful activities in district of Šiauliai, forming strategic areas of improvement of practical socially useful activities in district of Šiauliai, which would help for further solving of the problems of socially useful activities in district of Šiauliai.

The research developed three strategic directions of socially useful activities to improve: the system of compensation of social benefits, full-time worker, and improvement of laws. The research has showed that it is necessary to improve strategic directions of socially useful activities in Municipality of district of Šiauliai in order to improve public awareness not to abuse the social allowance, to increase motivation, social skills, expanding their approach towards socially useful activities, as a contribution to improving the image of their towns.

Keywords: socially useful activities, monetary social assistance, social exclusion and unemployment.

TURINYS

LENTELĖS.....	8
PAVEIKSLAI.....	9
PAGRINDINIŲ SAŪVOKŲ SAŪAŠAS.....	11
ĮVADAS.....	13
1 DALIS. TEORINIAI IR TEISINIAI SOCIALINIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMO VIETOS SAVIVALDOJE PAGRINDAI.....	16
1.1. Strateginio valdymo elementų pritaikymas visuomenės socialinių problemų sprendimui	16
1.1.1. Strateginio valdymo bruožai.....	16
1.1.2. Strateginių pokyčių valdymas.....	21
1.1.3. Strateginės programos, tikslai, priemonės ir įgyvendinimas.....	25
1.2. Viešojo valdymo teorijos.....	28
1.3. Visuomenės socialinių problemų teorinės apibrėžtys.....	32
1.3.1. Nedarbo, skurdo, socialinės atskirties apibrėžtys.....	34
1.3.2. Piniginės socialinės paramos teikimas nepasiturintiems gyventojams.....	37
1.4. Socialinės paramos ir visuomenei naudingos veiklos organizavimo teisiniai pagrindai.....	40
2 DALIS. VISUOMENEI NAUDINGO DARBO ORGANIZAVIMAS ŠIAULIŲ RAJONE.....	45
2.1. Šiaulių rajono išorinių ir vidinių veiksnių analizė.....	45
2.1.1. Politiniai veiksniai.....	45
2.1.2. Ekonominiai veiksniai.....	45
2.1.3. Socialiniai veiksniai.....	46
2.1.4. Technologiniai veiksniai.....	46
2.1.5. Teisinė bazė.....	46
2.1.6. Žmogiškieji ištekliai.....	47
2.1.7. SSGG analizė.....	47
2.2. Nedarbo, skurdo bei socialinės atskirties situacija Lietuvoje ir užsienyje.....	48
2.3. Jaunimo ir suaugusiųjų socialinės integracijos darbo rinką problemas ir jų sprendimo būdai.....	51
2.4. Visuomenei naudingos veiklos organizavimas Šiaulių rajone.....	57
2.5. Visuomenei naudinga veikla Šiaulių rajono seniūnijose.....	59
3 DALIS. VISUOMENEI NAUDINGOS VEIKLOS ORGANIZAVIMO ŠIAULIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖJE EMPIRINIS TYRIMAS.....	72

3.1. Tyrimo metodologija.....	72
3.2. Tyrimo metodika.....	73
3.2.1. Informantų imties charakteristika.....	73
3.2.2. Tyrimo etapai.....	74
3.2.3. Tyrimo problemos formulavimas.....	74
3.2.4. Tyrimo etika.....	75
3.3. Informantų ir eksperto duomenų kategorizavimas bei analizė.....	76
3.3.1. Informantų nuostatų analizė.....	76
3.3.2. Eksperto nuostatų analizė.....	81
3.4. Visuomenei naudingos veiklos Šiaulių rajono savivaldybėje strateginės tobulinimo kryptys.....	82
IŠVADOS.....	84
REKOMENDACIJOS.....	87
LITERATŪRA.....	88
PRIEDAI.....	98
1 Priedas Interviu su Vyriausybės atstovu Šiaulių apskrityje protokolas.....	98
2 Priedas Interviu su seniūnijų atstovais protokolas.....	99
3 Priedas Siuntimas atlikti visuomenei naudingą veiklą.....	100
4 Priedas Visuomenei naudingos veiklos apskaitos žurnalas.....	101
5 Priedas Kuršėnų miesto seniūnijoje pristatyto tyrimo pažyma.....	102
6 Priedas Šiaulių rajono tarybos sprendimas dėl piniginės socialinės paramos teikimo.....	103,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,m m,

LENTELĖS

Lentelė 1. Strategijos ir taktikos terminų palyginimas.....	16
Lentelė 2. Strateginio valdymo pranašumai ir trūkumai.....	20
Lentelė 3. Organizacijų ir strategijų pokyčių skirtumai.....	21
Lentelė 4. Priežastys sąlygojančios pokyčius organizacijos išorės aplinkoje ir viduje.....	22
Lentelė 5. Klaidos ir padariniai vykdant strateginius pokyčius organizacijoje.....	23
Lentelė 6. Kliūtys trukdančios sėkmingai įgyvendinti pokyčius.....	24
Lentelė 7. NVV atsiradimą įtakoję veiksniai.....	25
Lentelė 8. Skirtingų autorių NVV apibrėžtys.....	29
Lentelė 9. Ilgalaikiai bedarbiai (proc.).....	36
Lentelė 10. Socialinės atskirties sąvokos.....	40
Lentelė 11. Piniginės socialinės paramos gavėjai ir išlaidos 2012-2013 metais.....	40
Lentelė 12. SSGG analizė.....	47
Lentelė 13. Socialinės atskirties struktūra.....	48
Lentelė 14. Vidutinis metinis Šiaulių rajono bedarbių skaičius laikotarpio pabaigoje.....	50
Lentelė 15. Bedarbių iki 29 metų amžiaus įdarbinimas per ketvirtį (tūkst.).....	53
Lentelė 16. Suaugusių ir jaunimo užimtumas (proc.).....	54
Lentelė 17. Emigracijos teigiamos ir neigiamos savybės.....	56
Lentelė 18. Šiaulių probacijos tarnybos siuntimai į Šiaulių rajono seniūnijas.....	63
Lentelė 19. Šiaulių apskrities VPK siuntimai į Šiaulių rajono seniūnijas.....	63
Lentelė 20. Informantai užimantys aukštas pareigas Šiaulių rajono seniūnijose.....	73
Lentelė 21. Problemos formuluotė.....	74
Lentelė 22. Visuomenei naudingos veiklos organizavimo tobulinimas.....	76

PAVEIKSLAI

Paveikslas 1. Strateginio valdymo schema.....	17
Paveikslas 2. Strateginio valdymo žingsniai.....	17
Paveikslas 3. Strateginio valdymo procesas organizacijoje.....	18
Paveikslas 4. Strateginio valdymo stadijos.....	19
Paveikslas 5. Pozityvius pokyčius lemiančios jėgos.....	22
Paveikslas 6. Pokyčių valdymo procesas.....	24
Paveikslas 7. Tvarumas, kaip viena iš strategijos komponentų.....	26
Paveikslas 8. Programos vieta organizacijos kontekste.....	26
Paveikslas 9. Programos sudedamosios dalys.....	27
Paveikslas 10. Strateginis programos valdymas.....	27
Paveikslas 11. Organizacijos strategijos programos valdymas.....	28
Paveikslas 12. Prašymo skirti socialinę pašalpą apdorojimo procedūros.....	38
Paveikslas 13. Įregistruota bedarbių (proc.).....	50
Paveikslas 14. Įregistruota laisvų darbo vietų (proc.).....	50
Paveikslas 15. Įdarbinimas proc.....	51
Paveikslas 16. Jaunimo iki 25 metų nedarbo lygis ES.....	52
Paveikslas 17. Nukreipta asmenų į aktyvios darbo rinkos politikos priemonės (proc.).....	53
Paveikslas 18. Šiaulių rajono gyventojų emigracijos rodikliai (proc.).....	56
Paveikslas 19. Požiūriai į svanorišką veiklą.....	59
Paveikslas 20. Duomenys apie maisto iš intervencinių atsargų tiekimą labiausiai nepasiturintiems asmenims (proc.).....	60
Paveikslas 21. Duomenys apie piniginę socialinę pašalpą nepasiturintiems gyventojams (proc.)....	61
Paveikslas 22. Paramos gavėjai nukreipti atlikti visuomenei naudingą veiklą (proc.).....	61
Paveikslas 23. Paramos gavėjai atlikę visuomenei naudingą veiklą Kuršėnų miesto sen. (proc.)....	62
Paveikslas 24. Paramos gavėjai neatlikę visuomenei naudingos veiklos Kuršėnų miesto sen. (proc.).....	62
Paveikslas 25. Paramos gavėjų kreipimosi dėl socialinės pašalpos 2011-2014 m. rodikliai (proc.)....	64

Paveikslas 26. Paramos gavėjai atlikę visuomenei naudingą veiklą Kuršėnų kaim. Sen. (proc.).....	64
Paveikslas 27. Duomenys apie pasitelktų paramos gavėjų skaičių Šakynos seniūnijoje 2011-2014 metais (proc.).....	64
Paveikslas 28. Paramos gavėjų skaičius atlikusių visuomenei naudingą veiklą Šakynos sen. 2011-2014 metais (proc.).....	65
Paveikslas 29. Duomenys apie pašalpos gavėjus neatlikusius visuomenei naudingos veiklos Šakynos sen. 2011-2014 metais (proc.).....	65
Paveikslas 30. Pašalpos gavėjų pasitelktų naudingai veiklai atlikti Šiaulių kaim. sen. Duomenys (proc.).....	66
Paveikslas 31. Pašalpos gavėjai atlikę visuomenei naudingą darbą Šiaulių kaim.sen. (proc.).....	66
Paveikslas 32. Pašalpos gavėjai neatlikę visuomenei naudingos veiklos Šiaulių kaim.sen. (proc.).....	66
Paveikslas 33. Paramos gavėjai atlikę visuomenei naudingą veiklą Raudėnų sen. (proc.).....	67
Paveikslas 34. Raudėnų seniūnijos rodikliai apie neatliktą visuomenei naudingą veiklą (proc.).....	67
Paveikslas 35. Duomenys apie pasitelktus naudingai veiklai atlikti paramos gavėjus Meškuičių sen. 2011-2014 metais (proc.).....	68
Paveikslas 36. Duomenys apie paramos gavėjus atlikusius visuomenei naudingą veiklą Meškuičių sen. (proc.).....	68
Paveikslas 37. Duomenys apie paramos gavėjus neatlikusius visuomenei naudingos veiklos (proc.).....	68
Paveikslas 38. Duomenys apie Kairių sen. paramos gavėjus (proc.).....	69
Paveikslas 39. Duomenys dėl kreipimosi socialinei pašalpai gauti 2011-2014 m. (proc.).....	69
Paveikslas 40. Duomenys apie paramos gavėjus naudingam darbui atlikti 2011-2014 metais (proc.).....	69
Paveikslas 41. Duomenys apie visuomenei naudingo darbo atlikimą 2011-2014 metais (proc.).....	70
Paveikslas 42. Duomenys apie visuomenei naudingo darbo neatlikimą 2011-2014 m. (proc.).....	70
Paveikslas 43. Duomenys apie buitie tyrimo aktus 2012-2013 metais (proc.).....	70
Paveikslas 44. Duomenys apie Ginkūnų seniūnijos pašalpos gavėjus 2011-2014 m. (proc.).....	71
Paveikslas 45. Duomenys apie Bubių seniūnijos pašalpos gavėjų visuomenei naudingos veiklos atlikimą (proc.).....	71

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ SĄRAŠAS

Pagrindinių sąvokų sąrašas sudarytas remiantis LR Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymu 2013 m. Lapkričio 26 d., LR Užimtumo rėmimo įstatymu 2014 m., LR Bedarbių rėmimo įstatymu 1991 m. Nr. 2-25, Rugsėjo 1 d., LR Savanoriškos veiklos įstatymu 2011 m. Birželio 22 d. Nr. XI-1500, Viešojo administravimo įstatymu 1999 m. Birželio 17 d. NR VIII-1234, Nedarbo socialinio draudimo įstatymu 2003 m. Gruodžio 16 d. Nr. IX-694, LR vietos savivaldos įstatymo pakeitimo įstatymas 2008 m. Rugsėjo 5 Nr X-1722, LR Vyriausybės nutarimas dėl Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo 2007 m. Vasario 21 d. Nr. 2200.

1. **Administravimas** – priemonės suteikti žmogiškuosius, materialinius bei finansinius išteklius, siekiant įgyvendinti valstybės valią ir politinius sprendimus, įvairių socialinių grupių interesams tenkinti.
2. **Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės** – kuriomis siekiama padėti darbo ieškantiems asmenims padidinti jų užimtumo galimybes ir derinti darbo pasiūlą bei paklausą.
3. **Bedarbiai** – nedirbantys darbingo amžiaus asmenys, kurie nesimoko mokymo įstaigose, registruoti teritorinėje darbo biržoje, kaip ieškantys darbo ir pasirengę dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse.
4. **Bendruomenė** – asmenys susieti bendrais viešaisiais poreikiais ir interesais.
5. **Gyventojų užimtumas** – piliečiams pagal LR įstatymus suteikta teisė laisvai pasirinkti darbą bei užsiimti kita įstatymų nedraudžiama veikla.
6. **Ilgalaikiai bedarbiai** – asmenys iki 25 metų, kurių nedarbo trukmė viršija 6 mėnesius ir asmenys nuo 25 metų, kurių darbo trukmė viršija 12 mėnesių, skaičiuojant nuo įsiregistravimo darbo biržoje dienos.
7. **Naujoji viešoji vadyba (NVV)** – globalėjančio valdymo padalinys ir tendencija (Guogis, Gudelis, 2003).

8. **Piniginė socialinė parama** – piniginė ir nepiniginė išraiška teikiama parama nepasiturintiems gyventojams.
9. **Pokyčių valdymas** – tokie pokyčiai, kurie atliekami siekiant įgyvendinti užsibrėžtus strateginius tikslus (Vasiliauskas, 2005).
10. **Probacija** – baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma, taikoma asmenims padariusiems lygtinio pobūdžio nusikaltimą.
11. **Strategija** – pagrindinis, svarbiausias, ilgalaikis strateginis dokumentas.
12. **Strategijos įgyvendinimas** – procesas skatina nuolat tobulinti idėjas ir atlikti konkrečius darbus.
13. **Socialinės problemos** – tai problemų rinkinys su kuriomis susiduriama kasdieniniame gyvenime (Maceina, 2007)
14. **Savatoriška veikla** – neatlyginamai atliekama visuomenei naudinga veikla, kurios sąlygas nustato pats savanoris ir šios veiklos organizatorius bendru susitarimu.
15. **Savatoriškos veiklos organizavimas** – savanoris visuomenei naudingą veiklą gali atlikti savatoriškos veiklos organizatoriaus buveinėje arba gali būti siunčiamas organizatoriaus tą veiklą atlikti kitoje vietovėje. Savatoriškos veiklos organizatorius gali pareikalauti iš asmenų norinčių atlikti savatorišką veiklą reikalingų dokumentų, t.y. sveikatos pažymėjimą, pažymą apie teistumą.
16. **Užimtumo rėmimo politika** – aktyvios darbo rinkos priemonių taikymas siekiant didinti ieškančių darbo asmenų užimtumą, mažinant nedarbą.
17. **Užimtumo rėmimo sistema** – teisinių, ekonominių, socialinių, organizacinių priemonių visuma ieškančių darbo asmenų užimtumui remti.
18. **Viešasis** – siejamas su bendruomene, visuomene, viešosiomis institucijomis, jų biurokratiniu personalu (Gudelis, Patapas, 2010).
19. **Viešasis administravimas** – atsakomybės rūšis, vykdanči įvairias funkcijas – planavimą, organizavimą, vadovavimą, koordinavimą, veiklos kontrolę (Gudelis, 2010).
20. **Visuomenei naudinga veikla** – neatlyginamas nedidelės apimties visuomenei naudingos paslaugos, kurios savivaldybės teritorijos gyventojai atlieka bendruomenės labui.

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas.

Darbas yra reikšmingas tokioms gyvenimo sferoms, kaip psichologinė, socialinė ir ekonominė, jis laikomas vienu pagrindinių visuomenės prioritetų. Nors šalies Konstitucija draudžia priverčiamuosius darbus, šalies savivaldybės nusprendė, kad jų dalijamos socialinės pašalpos yra ne dovanos, todėl už jas reikia atidirbti. Visuomenei naudingas darbas yra reglamentuotas įstatymu ir poįstatyminiais teisės aktais. Lietuvos Respublikos piniginių paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymo (žin. 2003 Nr. 73-3352, 2006 Nr. 130-4889) (toliau įstatymas) 24 str. 1 dalies 5 punkte nustatyta, kad viena iš piniginių socialinę paramą gaunančios šeimos ar vieno gyvenančio asmens pareigų – dalyvauti savivaldybės administracijos organizuojamuose visuomenei naudinguose darbuose. Įstatymo 22 straipsnio 2 dalies 1 punkte numatyta, kad savivaldybės administracija telkdama piniginę paramą turi teisę darbingus nedirbančius socialinės paramos gavėjus, nedalyvaujančius aktyviose darbo rinkos politikos priemonėse, pasitelkti visuomenei naudingiems darbams atlikti. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras 2003 m. gruodžio mėn. 16 d. įsakymu Nr. A1-203 „Dėl telkimo visuomenei naudingiems darbams tvarkos patvirtinimo“ (žin. 2003, Nr. 121-5503) reglamentavo savivaldybės organizuojamų visuomenei naudingų darbų telkimo tvarką ir sąlygas. Šiaulių rajono savivaldybės tarybos 2015 m. Sausio 26 d. sprendimu Nr. T-13 patvirtinto tvarkos apraše numatyta, kad seniūnijų seniūnai pasitelkia visuomenei naudingiems darbams atlikti ne jaunesnius nei 18 metų darbingus nedirbančius asmenis ar jų šeimos narius gaunančius socialinę pašalpą, mokamą iš valstybės biudžeto lėšų, vienkartinę pašalpą bei kompensacijas, mokamas iš rajono savivaldybės biudžeto.

Temos ištirtumas.

Šiandieninis pasaulis sukelia įtampą pavieniems žmonėms ir visai visuomenei, nes asmenys neranda būdų, kaip įveikti sunkumus, susidurdami su socialinėmis problemomis. Visuomenę griauja tokios apraiškos, kaip nedarbas, skurdas, socialinė atskirtis. Norint išspręsti gyventojų socialines problemas, reikalinga koordinuota socialinių paslaugų sistema (Lukoševičienė, 1996).

Mokslinėje literatūroje aptariamos socialinės atskirties ypatybės, kurios įgalina žmogų jaustis bejėgiu, negalinčiu vykdyti visuomenės keliamų reikalavimų. Ruškus (2001) akcentuoja, kad su socialinėmis problemomis susiduria daugelis žmonių, todėl toks skurdo reiškinyss atspindi asmenų nesugebėjimą naudotis visuomenės teikiamomis paslaugomis. Žalimienė (2004), Levitas (2007), Phillipso (2003) socialinę atskirtį sieja su skurdu, kuris atspindi skurdžiai gyvenančių asmenų problemas, negalėjimą įsitraukti į veiklas prieinamas daugumai žmonių visuomenėje, mažomis pajamomis, prastais įgūdžiais, prastomis gyvenimo sąlygomis. Moskvina, Okunevičienė – Neverauskienė (2008), Brazienė, Merkys (2012) jaunimo integraciją į darbo rinką analizuoja, kaip mokymo įstaigų problemą, kad dėl jaunimo nedarbo kaltos mokymo įstaigos, kurios nesuteikia jaunimui gyvenimiškos patirties.

Anot Gulskienės (2008) jaunimas nepakankamai aktyvus darbo paieškoje, nežino, kaip pristatyti save darbdaviui, nežino kokį darbą galėtų dirbti. Jasaitis (2012) akcentuoja, kad sumažinti jaunimo nedarbą, dalis jaunimo nesinaudoja valstybės institucijų numatytomis priemonėmis. Tačiau Gulbinienė, Jankauskienė, Šileikaitė (2011) į kaimo veiklą žvelgia santūriau, nes kaimo aplinka nėra palanki tokiai veiklai vystyti dėl investicijų, kurių didžioji dalis skiriama didmiesčiams. Piniginė socialinė parama, tarsi socialinis garantas valstybėje, neleidžiantis gyventojams atsidurti už skurdo ribos (Medaiskis, Pruša 2009). Lietuva laikoma viena iš tų šalių, kuri stengiasi pagerinti socialinių pašalpų skyrimo sistemą. Naujojo viešojo valdymo modelyje daug dėmesio skiriama nevyriausybinių organizacijų partnerystei, piliečių gerovei užtikrinti, siekiant panaikinti socialinę atskirtį (Alexander, 2009). Petrauskienė (2005), Astrauskas (2006) išskiria piliečių dalyvavimą viešajame valdyme, kaip neatsiejamą idėją nuo tikėjimo, kad toks pilietinis dalyvavimas priartintų visuomenės narius prie vietos savivaldos bei skatintų bendruomenes įsitraukti į administravimo procesą. Siekiant gerinti socialines paslaugas, reikėtų tobulinti socialinių paslaugų tiekimo sistemą, skatinti piliečius ir jų bendruomenes prisidėti prie tos sistemos kūrimo. Denhardt (2003) akcentuoja, kad naujojo viešojo valdymo galimybes riboja didžioji dalis visuomenės dėl atsisakymo dalyvauti socialinėje visuomenės veikloje. Visuomenė nėra pasirengusi pilietiniam sąmoningumui, bendruomeniškumui, todėl visapusiškai taikyti strateginio valdymo elementų negalima. Tavorienė (2010) pabrėžia, kad Lietuvoje taikant naująjį viešąjį valdymą būtų galima paspartinti pilietinės visuomenės raidą prisidėti prie socialinės atskirties mažinimo.

Šiuo metu šalies ekonomika paveikta pasaulinio ekonomikos nuosmukio ir finansų krizės. Įveikti krizę, skatinti ekonomiką atsigausti gali inovacijos. Tačiau visą šį procesą stabdo inovacijų kliūtys dėl lėšų stokos, tokiems pokyčiams įgyvendinti (Videikienė, Šimanskienė, 2014).

Jenkins (1997) pabrėžia, jog darbas gali būti būtinybė, visuomenių ir kultūrų pagrindas – teikia buvimo drauge, solidarumo, bendro tikslo siekimo džiaugsmą, gyvenimo prasmės jausmą, kūrybą, sveikatą, bet gali žmogų protiškai ir fiziškai sekinti, taip pat darbas gali būti ir gėriu. Darbas

yra pirmutinis žmogaus veikimas, kuriuo yra padedamas materialinis pagrindas žmogiškajai visuomenei. Šiais laikais pirmenybė vis labiau atiduodama dvasinei, o ne ekonominei darbo pusei. Antanas Maceina pažymi, kad dirbdami žmonės įkūnija savo idėjas ir patenkina kūrybos poreikį. Darbas yra ir lieka, svarbi ir nepakeičiama savęs tobulinimo priemonė.

Tyrimo praktinė problematika: daugelyje Lietuvos savivaldybių pastaruoju metu išlieka neišspręstas klausimas - kaip patobulinti visuomenei naudingos veiklos organizavimą seniūnijose, kad užtikrinti, jog pašalpos gavėjai sąžiningai atliktų visuomenei naudingą veiklą?

Tyrimo problema magistro darbe gali būti išreikšta šiais probleminiais klausimais:

1. Kokia yra visuomenei naudingos veiklos organizavimo situacija Šiaulių rajono savivaldybėje?
2. Kokios yra galimos visuomenei naudingos veiklos organizavimo Šiaulių rajono savivaldybėje strateginės tobulinimo kryptys?

Tyrimo objektas – visuomenei naudingos veiklos organizavimas.

Tyrimo dalykas – visuomenei naudingos veiklos organizavimas Šiaulių rajone.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti Šiaulių rajono seniūnijų visuomenei naudingos veiklos organizavimą ir pagrįsti galimas jo strategines tobulinimo kryptis.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti teorinių šaltinių apie visuomenei naudingos veiklos analizę.
2. Išnagrinėti visuomenei naudingos veiklos organizavimą Šiaulių rajono savivaldybėje.
3. Atlikti informantų ir eksperto apklausą apie visuomenei naudingos veiklos Šiaulių rajono savivaldybėje organizavimą ir jo tobulinimą.

Pagrindiniai ginamieji teiginiai:

1. Visuomenei naudingos veiklos organizavimo situaciją Šiaulių rajono savivaldybėje apibūdina šie esminiai veiksniai: 1) gyventojų motyvacijos stoka, 2) socialinių įgūdžių trūkumas, 3) vengimas atidirbti, 4) gyventojų supratimo ugdymas, 5) nesuinteresuotumas darbui, 6) gyventojų sąmoningumo trūkumas, 7) gyventojų svarbos visuomenėje įgijimas.
2. Šiaulių rajono seniūnijų visuomenei naudingos veiklos organizavimo tobulinimui galima išskirti šias esmines strategines tobulinimo kryptis: 1) socialinių išmokų kompensavimo sistemos ir atitinkamų įstatymų tobulinimas piniginės socialinės paramos gavėjus įdarbinant etatiniais darbuotojais, 2) minimalaus darbo užmokesčio didinimas, 3) piniginės socialinės paramos gavėjų motyvacijos visuomenei naudingai veiklai didinimas.

Tyrimo rezultatų sklaida. Esminiai empirinio tyrimo rezultatai buvo 2015 metų gegužės 19 d. dieną pristatyti Šiaulių rajono savivaldybės Kuršėnų miesto seniūnijoje (žr. 5 priedą).

1 dalis. TEORINIAI IR TEISINIAI SOCIALINIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMO VIETOS SAVIVALDOJE PAGRINDAI

1.1. STRATEGINIO VALDYMO ELEMENTŲ PRITAIKYMAS VISUOMENĖS SOCIALINIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMUI

1.1.1. Strateginio valdymo bruožai

*Strateginis valdymas yra procesas, kurio metu organizacija vykdydama numatytas strategijas siekia tvaraus konkurencinio pranašumo. Strateginio valdymo atspirties taškai yra organizacijos vizija, misija bei strateginiai tikslai. Tikslus pasiekti yra lengviau, kai veikla yra formalizuota ir gali būti kontroliuojama pamatuojamais rodikliais. **Strategija** – tai numatymas, ką reikia daryti ilgalaikėje perspektyvoje ir kodėl tai reikia daryti.*

1 lentelė

Strategijos ir taktikos terminų palyginimas

<i>Terminas</i>	<i>Strategija</i>	<i>Taktika</i>
Tikslas	Išsiaiškinti esmę	Konkrečioje vietoje išsiaiškinti konkretų atvejį
Koncentruojamasi į	Tikslus, rezultata	Priemonės
Keliamas klausimas	Kokie nacionaliniai tikslai ir interesai?	Kokie visuomenei naudingos veiklos tikslai?
	Kokie vykdomi pažeidimai?	Kokios galimybės?
	Kaip greičiausiai galime pasiekti pagrindinį strateginį tikslą?	

Šaltinis: Urbelis, V. (2001). Strategija – jos elementai ir sąvokos evoliucija. [Internete]. Politologija 2001/4 (24), ISSN 1392-1681. rieiga per internetą: <<http://www.cceol.com/asp/getdocument.aspx?logid=5&id=F7B32AF7-01DE-444C-A05A-784DC37D53D0>>.

Taktika ir strategija – skirtingi dalykai. Terminas „*taktika*“ yra susijęs su žemesnio lygio trumpalaikiais, vietiniais planais. Strategija yra aukštu lygiu vykdomas ilgalaikis užmojis. Iš tikrųjų terminas „didžioji strategija“ dažnai vartojamas siekiant pabrėžti strateginio lygio svarbą sprendimų

procesu. Todėl strategija, strateginis planavimas, valdymas ir apskritai strategavimas kaip strateginio požiūrio ir jo galimybių eksploatavimas reikalingas organizacijose. Strategai dabar yra vyriausybės patarėjai ir net politikos vykdytojai. Strategija ne tik kuriama siekiant atitinkamų tikslų, jos pagrindinė formavimo idėja rasti tinkamiausią būdą pasiekti geriausių rezultatų didinant bendrą vertę. Pagrindinis formulavimo tikslas – kuo mažesnėmis sąnaudomis pasiekti geresnių rezultatų.

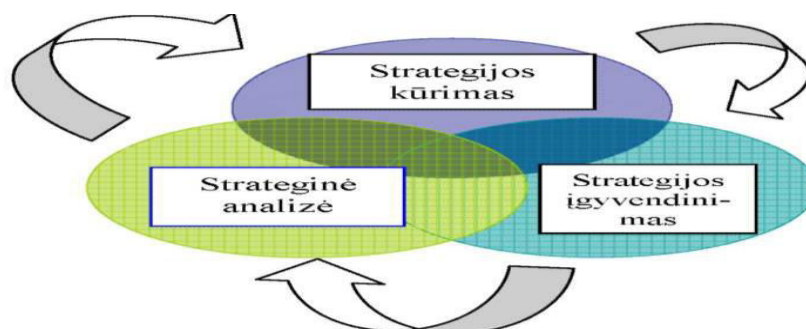
Naudinga svarstyti strategijos formuluotę, kaip dalį strateginio vadybos proceso, kuris apima tris fazes: diagnozę, formuluotę, ir ištesėjimą. Strateginė vadyba yra tebevykstantis procesas, kuris leidžia organizacijai pasiekti tikslus, svarstyti gebėjimą, apribojimus, ir aplinką, kurioje ji veikia. Nuostabiausia strategija pasaulio istorijoje yra nenaudinga, jei neįgyvendinta sėkmingai. Strateginis vadybos procesas apima išvystymo ir ištesėjimo planą, kad padarytų naują strategiją naudojamą ir efektyvią organizacijos tikslų pasiekime.

Strategija iš esmės yra sprendimų priėmimo taisyklių rinkinys, kuriuo organizacija vadovaujasi savo veikloje. Strategijos kūrimo procesas apima:

- 1) misiją;
- 2) vizijos formuluotę ir konkrečių tikslų nustatymą;
- 3) strategijos formavimą ir tikslų realizavimą.

Strateginis valdymas – tai tam tikro subjekto veikla kryptingai darant įtaką tam tikriems objektams, kai siekiama pašalinti trūkumus, sukurti neproblemiškas situacijas bei paskatinti veikiamų objektų kokybinius pokyčius, numatant šioje veikloje nuolat organizuoti į kokybinius pokyčius orientuotų valdymo sprendimų rengimo ir įgyvendinimo ciklus.

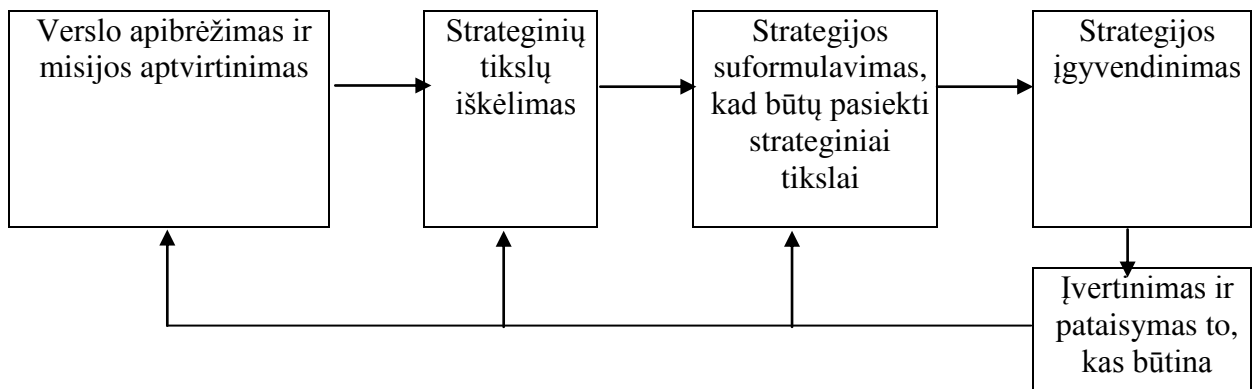
Pasak Vasiliausko (2005), **strateginis valdymas** yra nuolatinis, dinaminis ir nuoseklus procesas, kuriuo remdamasi organizacija laiku prisitaiko prie išorinės aplinkos pokyčių ir efektyviau išnaudoja savo turimą potencialą.

1 pav. Strateginio valdymo schema

Šaltinis: Vasiliauskas (2005). *Strateginis valdymas*. Kaunas: Technologija

Dessler (2001) išskiria penkis strateginio valdymo žingsnius:

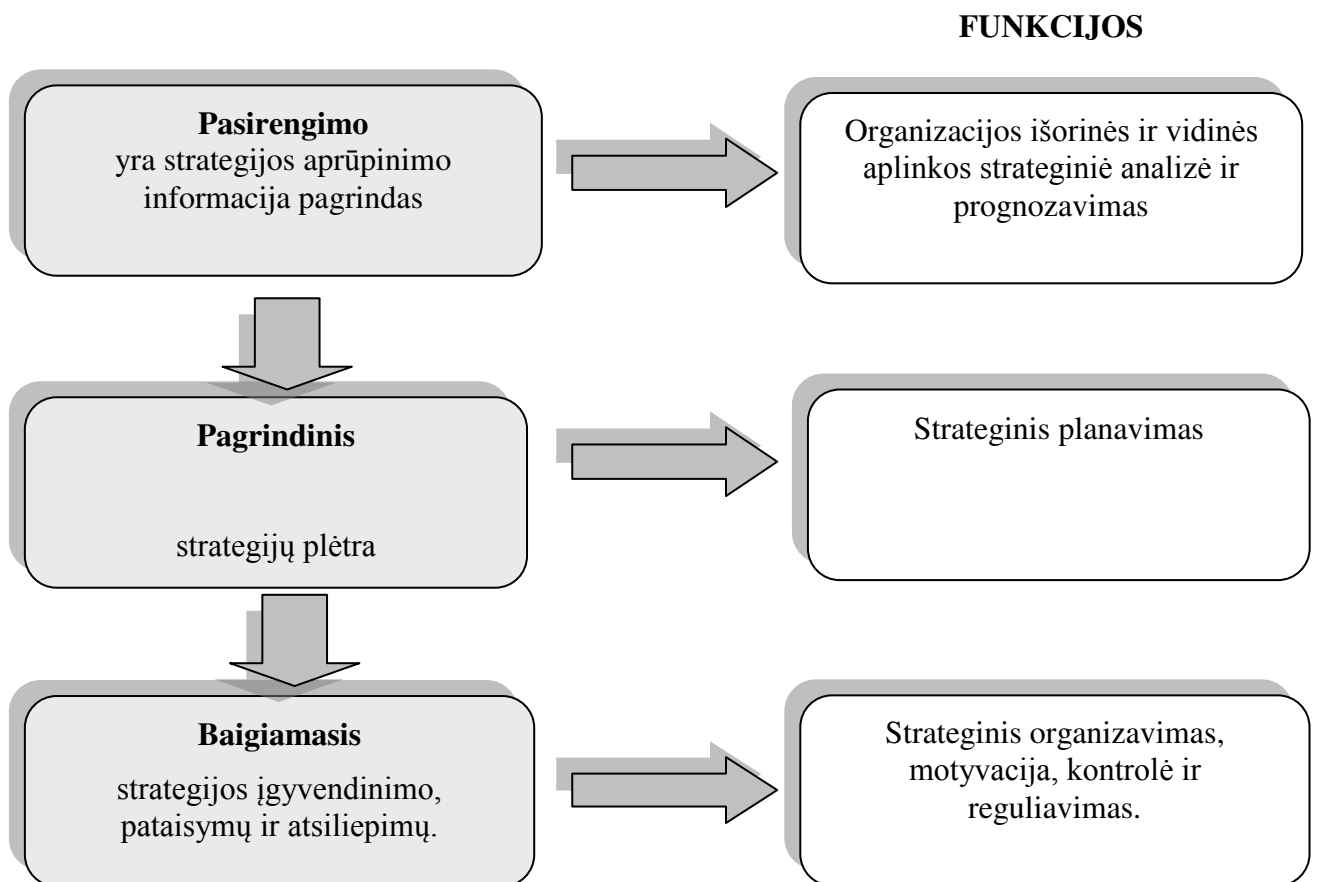

2 pav. Strateginio valdymo žingsniai

Šaltinis: Dessler (2001). Management: leading people and organizations in the 21st century. New Jersey: Prentice Hall

Strateginio valdymo proceso rezultate suformuojama ir įgyvendinama sprendimų visuma, apibrėžianti organizacijos svarbiausius tikslus perspektyvoje ir veiksmus bei priemones tiems tikslams pasiekti. Strategija susiejama su organizacija, kuri plačiąja prasme suprantama, kaip žmones bendrai veiklai apjungianti sistema, turinti savo funkcionavimo tikslus ir priemones tiems tikslams įgyvendinti (Dessler 2001).

Strateginiame valdyme galima išskirti tris pagrindinius etapus. Kiekviename etape realizuojamos tam tikros funkcijos.

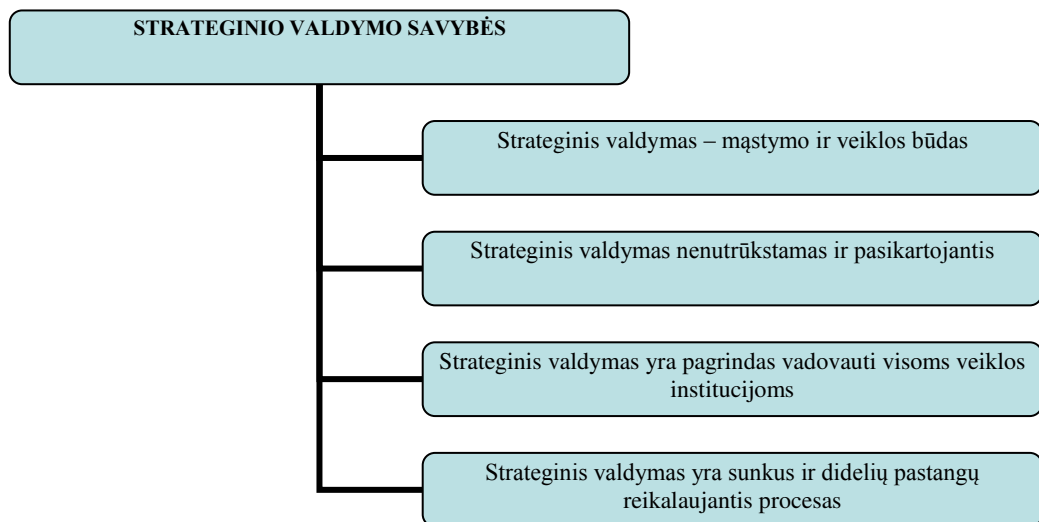
3 pav. Strateginio valdymo procesas organizacijoje

Sudaryta darbo autorės pagal: Шеховцева Л.С. О некоторых понятиях стратегического управления. Опубликовано в номере: Менеджмент в России и за рубежом №6 / 2002

Strategija – tai:

1. Planas, vadovavimas, orientacija ar plėtros kryptis iš dabarties į ateitį;
2. Principai arba elgesio modelis;
3. Padėtis;
4. Perspektyva;
5. Pozicija, veiksmas pergudrauti konkurentą.

Strateginis valdymas, tai procesas, kuris įvertina esamą padėtį, numato norimą ateities vizijos įgyvendinimo iniciatyvas. Jis gali būti susijęs su dabartinių sprendimų „ateitimi“, kai po tam tikro laikotarpio nagrinėjami priimto arba ketinamo priimti sprendimo padariniai. Strateginis valdymas nagrinėja alternatyvias veiksmų kryptis, galimas ateityje, renkasi vieną iš jų, o pasirinkimas tampa pagrindu dabartiniams sprendimams priimti. Jis nustato galimybes, grėsmes ar apribojimus dabar ir ateityje, kad darytų įtaką strateginiams sprendimams. Strateginis valdymas niekada nekuria „akmenyje įrašomų“ planų, kad nė kiek nepakeisti būtų naudojami ateityje (Шеховцева 2002). Išskiriamos strateginio valdymo stadijos (Arimavičiūtė 2005):

4 pav. Strateginio valdymo stadijos

Šaltinis: sudaryta darbo autorės., remiantis pagal autorę Arimavičiūtę, 2005.

1. **Strateginis valdymas yra mąstymo ir veiklos būdas.** Strateginis mentalitetas yra orientuotas į tikslą, nereikšmingos smulkmenos ignoruojamos. Strateginis planavimas yra svarbiausia valdymo praktikos dalis, o ne atskiras tikslas. Strateginis valdymas nesiekia pakeisti valdymo patirties ir nuovokumo. Jis pateikia tik kvalifikuotą nuomonę, netgi jei tam tikri klausimai arba atsakymai negali būti tiksliai kiekybiškai pagrįsti.
2. **Strateginis valdymas yra nenutrūkstamas ir pasikartojantis.** Strateginis valdymas nėra vienkartinė veikla, tai nenutrūkstamas procesas, kurio metu kaupiama patirtis ir daromi reikiami pakeitimai. Strateginį valdymą galima suvokti, kaip kruopščiai parengtą sistemingo mokymosi ir

pokyčių procesą, reaguojantį į besikeičiančias išorinės aplinkos sąlygas. Todėl strateginiai planai bei jų įgyvendinimo priemonės privalo būti nuolat atnaujinami.

3. **Strateginis valdymas yra pagrindas vadovauti visoms veiklos funkcijoms.** Jis apima ne tik paslaugų teikimą, finansų vadybą, rinkodaros veiklą, žmogiškumą išteklių valdymą, orientuodamas išteklius ir sugebėjimus į prioritetines organizacijos veiklas. Strateginis valdymas neatlieka operacinio planavimo, tačiau jis pagrindžia veiksmus nustatydamas tikslus, strategijas, veiklos kryptis, vertybes, pažangos rodiklius ir standartus.
4. **Strateginis valdymas yra sunkus ir didelių pastangų reikalaujantis procesas.** Jis reikalauja intelektualinių pastangų. Būtinai noras ir įgūdžiai iš anksto pasirinkti kryptį, o ne laukti, kol įvykiai ir krizės privers imtis skubių veiksmų. Daugeliu atvejų pasirinkus laukimo taktiką galima susidurti su svarbiais neigiamais padariniais ir gali būti per vėlu imtis efektyvių veiksmų. Organizacijos strateginiai tikslai nustato, ką ji nori pasiekti ir kada ji nori gauti trokštamą rezultatą.

2 lentelė

Strateginio valdymo pranašumai ir trūkumai

Teiginys	Pranašumas	Trūkumas
Strategija nurodo kryptį	Esminė strategijos mintis – nurodyti organizacijai patikimą raidos kryptį esamomis sąlygomis.	Kryptis turi svarbią reikšmę, bet kartais tikslinga sumažinti greitį, sulėtinti ėjimą, atidžiai žvelgiant į priekį, atkreipiant dėmesį į tai, kas vyksta šalia, kad reikiamu momentu būtų galima elgtis kitaip.
Strategija koordinuoja Pastangas	Strategija padeda koordinuoti veiklą. Nesant strategijos organizacijoje įsivysto chaosas – vadyba traukia „vežimą“ į skirtingas puses.	Per didelis siūlomų pastangų koordinavimas lemia „grupinį mąstymą“, dėl to dažnai nepastebima naujų galimybių.
Strategija apibūdina organizaciją	Strategija bendrais bruožais apibūdina organizaciją ir parodo išskirtinius jos bruožus. Strategija ne tik padeda susidaryti bendrą supratimą apie organizaciją, bet ir suteikia galimybę suvokti, kaip ji „tvarko reikalus“.	Organizacijos apibūdinimas per strategiją gali būti per daug supaprastintas iki stereotipo panaudojimo, todėl lieka nepastebėti sistemos užmojai ir sudėtingumas.
Strategija užtikrina logiką	Strategija pašalina neapibrėžtumą ir užtikrina tvarką. Šiuo požiūriu ji atitinka teoriją, palengvinančią bendravimą.	Pačios sėkmingiausios organizacijos kurdamos savo strategijas, remiasi įvairiomis teorijomis. Jos gali tuo pačiu metu laikytis griežto plano ir veikti pagal aplinkybes, reguliuoti, kontroliuoti darbuotojų veiksmus ir įtraukti juos į valdymą, suteikti jiems įgaliojimus, kurti ateities planus ir skirti dėmesio smulkmenoms.

Sudaryta darbo autorės pagal šaltinį: (Išoraitė, 2006)

Strateginis valdymas siejasi su strateginiu planavimu organizacijoje. Planavimas yra procesas, kuris ne tik kuria planą, bet ir prižiūri, kad planas būtų dinamiškas, ir prisitaikantis prie besikeičiančių sąlygų.

Organizacijose kiekvienas valdymo lygmuo atsako už jos planų realizavimą savo „pakopoje“. Kiekvienoje „pakopoje“ atsakymą į klausimą „Kodėl mes tai darome?“ galima gauti, „pažengus“ į aukštesnį lygmenį, tuo tarpu atsakymo į klausimą „Kaip mes tai darome?“ reikia ieškoti žemesniuose lygmenyse. Išoraitės nuomone (2006), šie strateginio planavimo žingsniai yra būtini prieš pradėdant vystyti organizacijos strategiją:

1. Esamos situacijos analizė;
2. Segmentacinė analizė;
3. Organizacijos silpnybės, stiprybės, galimybės ir grėsmės;
4. Pagrindinių kompetencijų analizė;
5. Sėkmės veiksnių nustatymas;
6. Subalansuoto rezultato planas;
7. Vertinimo analizė.

1.1.2. Strateginių pokyčių valdymas

Stoškaus, Beržinskienės (2005) manymu, organizacijos pokyčių inicijavimas, valdymas, svarbus kiekvienos organizacijos vadovui, siekiant efektyvios veiklos. Pokyčių valdymo įgyvendinimas kiekvienai organizacijai yra skirtingas, nes jis priklauso nuo pokyčių būtinumo, įgyvendinimo svarbos, veiklos ir kitų veiksnių. Organizacija siekdama užtikrinti esminių pokyčių sėkmę turi būti pasiruošusi aktyviai veikti neprognozuojamoje aplinkoje. Tačiau bet kuriuo atveju yra susiduriama su problemomis.

Anot Klimo, Ruževičiaus (2009), organizacija turi tapti permainų lydere, žinoti, kaip nustatyti ir įgyvendinti permainas, kad jos būtų efektyvios tiek organizacijos viduje, tiek išorėje. Strateginiame pokyčių valdyme ypač svarbus strategijų keitimas, kokybiniai išbandymai, organizacijų apjungimas ir jų mažinimas, naujų galimybių ieškojimas, veiklos kokybės, efektyvumo gerinimas.

Pasak Tamaliūnienės (2007), įgyvendinant strategiją svarbu išnagrinėti ir suvokti strateginių pokyčių įtaką organizacijos žmonėms. Stoner ir kiti autoriai (2005) strateginį pokytį apibūdina, kaip planuotą pokytį, kuris skiriasi savo mastais ir svarba. Yra išskiriamos dvi pokyčių grupės:

- **Organizaciniai pokyčiai** – kurie vyksta nuolat ir yra įprasti organizacijoje. Jie nėra giluminiai, gali būti greiti arba lėti (Andriuščenka, 2006). Tokie pokyčiai veikia planavimą ir pačią organizaciją bei gali būti, kaip organizacijos adaptacija besikeičiančioje aplinkoje (Shawn, Dennis, Ketchen, David, James, 2010).
- **Strateginiai pokyčiai** – reiškia strategijos įgyvendinimą ir gerokai pakeičia susiklosčiusią organizacijos tvarką. Tokie pokyčiai būna greiti, giluminiai (Vasiliauskas, 2002). Anot Laumenskaitės ir Vasiliausko (2006), *strateginiai pokyčiai* yra iniciatyvi

naujų veiklos būdų paieška ir jų taikymas organizacijoje.

Organizacijų ir strateginių pokyčių skirtumai pateikti 3 lentelėje:

3 lentelė

Organizacinių ir strateginių pokyčių skirtumai

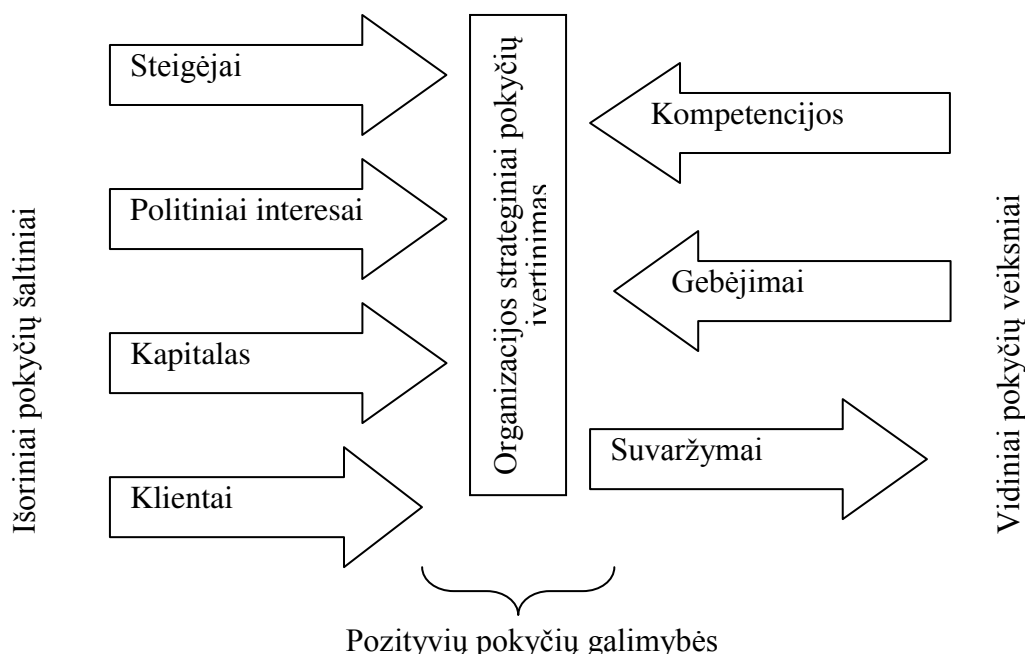
	Organizaciniai pokyčiai	Strateginiai pokyčiai
Greitis	Gali būti lėti arba greiti	Dažniausiai greiti
Gylis	Giluminiai ir paviršutiniški – nekeičiantys nusistovėjusios tvarkos	Esminiai pokyčiai susiję su nusistovėjusios tvarkos keitimu
Pasipriešinimas pokyčiams	Pokyčiai nestiprūs, nes negiluminiai	Stiprus pasipriešinimas, kuris apsunkina strategijos įgyvendinimą
Rizikos, kurią sukelia pokyčiai laipsnis	Žemas rizikos laipsnis, kai pokyčiai lėti ir negiluminiai	Galima didelė rizika, nes pokyčiai didelio masto, sunku nuspėti ar tokie pokyčiai atneš didelę sėkmę
Organizacijų tipai, kuriems būdingi pokyčiai	Esminių pokyčių vengia konservatyvios, savo kultūrą siekiančios išsaugoti organizacijos	Esminius pokyčius labiau priima besimokančios organizacijos

Parengta autorės, pagal šaltinį: (Vasiliauskas, 2002)

Kvedaravičius, Zakarevičius, Augustauskas, (2004) akcentuoja, jog anksčiau į pokyčius buvo galima reaguoti ir nereaguoti. O sureagavus į vieną pokytį ir išsprendus problemą, atsiranda kita, kito pokyčio sukelta problema. Organizacinius pokyčius skatina:

1. **Krizė** – stipriai sukrečianti ir paveikianti organizaciją;
2. Vadovo pasikeitimas sudarant prielaidas įveikti krizę organizacijoje;
3. **Organizacijos dydis** – kuo mažesnė organizacija, tuo lengviau įdiegti naujas vertybes.

Taigi, strateginiai pokyčiai yra susiję su naujos strategijos įgyvendinimu. Anot Arimavičiūtės (2009), strateginiai pokyčiai pakeičia įprastą ir nusistovėjusią tvarką, skatina, kad daugelis organizacijos narių pakeistų savo veiksmus, vertybes ir įsitikinimus. Pozityvius pokyčius lemiantys veiksniai pavaizduoti 5 paveiksle:

5 pav. Pozityvius pokyčius lemiančios jėgos

Šaltinis: Porterfield, (2008). Strategic Organizational Modeling. ACFRE Associate Dean, Seattle University.

Pasak, Vienažindienės, Čiarnienės, (2007) dažniausiai pokyčių nepritarimo priežastys darbuotojų požiūriu organizacijoje būna: pokyčių nesupratimas, baimė prarasti statusą, galią, nepasitikėjimas savo kompetencija, darbo krūvio padidinimas.

4 lentelė

Priežastys sąlygojančios pokyčius organizacijos išorės aplinkoje ir viduje

Pagrindinės išorinės priežastys:	Pagrindinės vidinės priežastys:
<ol style="list-style-type: none"> 1. Nauji mokslo atradimai; 2. Globaliniai pasikeitimai visuomeniniuose pasaulio vystimosi procesuose; 3. Neprognozuojami kitų organizacijų ir vadybinės veiklos veiksmi;(netikėtas organizacijų susijungimas, iš esmės keičiantis konkurencinę situaciją). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizacijos personalo kokybinis augimas, sąlygotas naujų žinių įsisavinimo, bendrojo visuomenės išsivystymo lygio didėjimo, socialinių, politinių ir kultūrinių pasikeitimų; 2. Organizacijos kiekybinis plėtimasis, sąlygotas objektyvaus paslaugų paklausos didėjimo, naujų realizavimo rinkų atsiradimo. 3. Organizacijos išsigimimas, sąlygotas organizacijos technologinių, organizacinių, motyvacinių sistemų stagnacijos, jų objektyvaus keitimosi būtinumo.

Parengta autorės pagal šaltinį: (Stoškus, Beržinskienė 2005)

Stoškus, Beržinskienė (2005) pabrėžia, kad tiek išorinės, tiek vidinės priežastys, trukdo visapusiškai įvertinti pokyčių įtaką organizacijai ir priimti optimalius sprendimus (žr. 4 lentelė).

Išskiriamos pagrindinės savybės:

1. Neapibrėžtumas (kanalų praeityje nebuvimas);
2. Labai greiti priežasties procesų vystimosi tempai;
3. Priežastys nuspėjamos, tik pagal šalutinius požymius;
4. Priežastį apibūdinantys faktoriai savo turiniu ir esme labai skirtingi.

Šių pokyčių priežastingumo savybių procesas yra labai sudėtingas ir tampa neišvengiama organizacijos veiklos sudėtinė dalimi. Pokyčiai suvokiami kiekvieno individo skirtingai. Vieni gali pritarti pokyčiams manydami, jog tai iššūkis vedantis į naują patirtį, o kiti vengia pokyčių, nes mano, jog tai – problemos. Vasiliausko (2002) nuomone, norint efektyviai valdyti pokyčius, svarbu suvokti, tų pokyčių sukeliančias priežastis:

1. **Aplinkos pokyčiai** – naujos šalies ekonomikos, rinkos, įstatymų leidimo tendencijos ir poslinkiai;
2. **Politinės galios pokyčiai pačioje organizacijoje** – galios perskyrimas verčia žmones orientuotis į naują politinę organizacijos padėtį;

3. **Žmonės** – pokyčius gali sukelti nauji žmonės organizacijoje, kai keičiasi vadovybė.

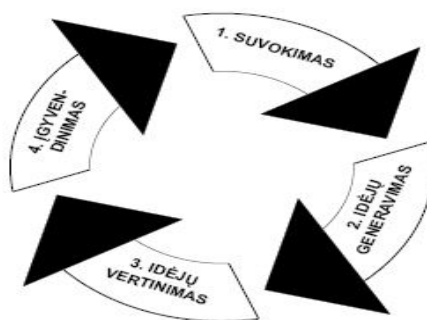
5 lentelė

Klaidos ir padariniai vykdant strateginius pokyčius organizacijoje

Klaidos	Padariniai
<ol style="list-style-type: none"> 1. Leidžiama per daug tenkintis esama padėtimi; 2. Nesudaroma pakankamai stipri grupė; 3. Menkas vizijos galių įvertinimas; 4. Vizija išaiškinama ir suprantama kur kas blogiau; 5. Per lėtai šalinamos kliūtys, stabdančios naujos vizijos sklaidą; 6. Nesiekama skatinimo per greitus laimėjimus; 7. Per daug anksti švenčiama pergalė; 8. Per silpnas rūpinimasis nuosekliai diegti permainas organizacijos kultūroje. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Naujos strategijos įgyvendinamos netinkamai; 2. Laimėjimai nesuteikia lauktos sąveikos; 3. Pertvarkymas trunka per ilgai ir per daug brangiai kainuoja; 4. Darbuotojų skaičiaus mažinimas nepadeda sureguliuoti išlaidų; 5. Kokybės programos neduoda lauktų rezultatų.

Sudaryta darbo autorės, pagal šaltinį: (Tamaliūnienė, 2007)

Įgyvendinti esminius pokyčius organizacijoje (žr. 5 lentelė) yra labai sunku dėl daugybės veiksnių. Tuos veiksnius gali lemti į savo vidų orientuota kultūra, žemas tarpusavio pasitikėjimas, prastas komandinis darbas ar jo nebuvimas. Oškutienė, Korsakienė (2002) akcentuoja, kad organizaciniai pokyčiai būtini dėl laiko ir santykių poveikio. Strazdas, Bareika, Grachiov, Jancoras, Zabelavičius (2009) akcentuoja, pokyčių valdymo priemonės, kurias naudojant institucijos veikloje gali būti nuolat tobulinamos ir tuo būdu keičiamas susiformavęs veiklos modelis. Darbuotojai tampa pokyčių iniciatoriais.

6 pav. Pokyčių valdymo procesas

Šaltinis: Strazdas, Bareika, Grachiov, Jancoras, Zabelavičius, (2009). Inovacijų valdymas viešojo administravimo institucijose. *Viešasis administravimas*.

Į šį pokyčių valdymo procesą (žr. 6 pav.) įtraukiami visų suinteresuotų grupių atstovai ir išlieka proceso dalyviais iki pat proceso pabaigos. Pokyčių valdymas vykdomas sistemiškai ir reguliariai. Svirskienė (2005) išskiria kliūtis, kurios trukdo sėkmingai įgyvendinti pokyčius (žr. 6 lentelė):

6 lentelė

Kliūtys trukdančios sėkmingai įgyvendinti pokyčius

Pagrindinės kliūtys	Pasireiškiančios kaip
Silpna lyderystė	<ul style="list-style-type: none"> • Vizijos nebuvimas; • Nesėkmingas bandymas teikti paramą pokyčiams; • Pokyčių blokavimas; • Pokyčių vengimas; • Pokyčių poreikio nematymas;
Prastas vadovavimas	<ul style="list-style-type: none"> • Fragmentiškas požiūris; • Valdymo sistema, kuri atbaido inovacijas; • Bejėgiškumas; • Pirmenybė faktiškai padėčiai;
Kultūra	<ul style="list-style-type: none"> • Pokytis, apibūdinimas kaip grėsmė; • Pasitikėjimo stoka; • Politinė elgsena;

Parengta autorės pagal šaltinį: (Svirskienė, 2005)

Anot Stoškaus ir Beržinskienės (2005) nuo individualaus pasipriešinimo viskas ir prasideda, praktiškai sunku parengti ir realizuoti tokią pasikeitimų valdymo programą.

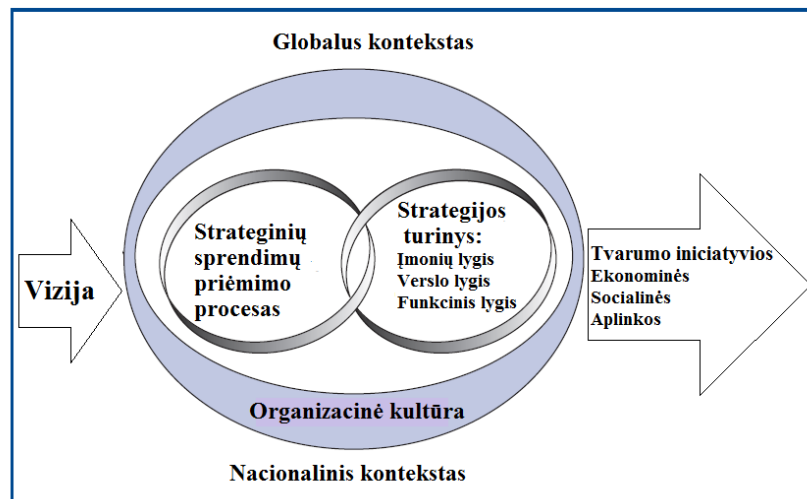
1.1.3. Strateginės programos, tikslai, priemonės ir įgyvendinimas

Norint įgyvendinti viziją žmogui neužtenka idėjų ir žinių, būtina imtis tam tikrų veiksmų. Žinant kliūtis, kurios trukdo įgyvendinti viziją rengiama strategija, kuri leidžia įsipareigoti būsimiems pokyčiams. Idėjas paversti veiksmais padeda strateginis mąstymas, kuris gali būti nukreipiamas į vizijos įgyvendinimą bei į rezultatų siekimą. Pečkys (2006) akcentuoja, kad strategija yra sprendimų visuma, apimanti tikslus ir veiksmus bei priemones tikslams pasiekti. Stoškus ir Beržinskienė (2005) strategiją traktuoja, kaip sprendimų visumą, susietą su išorės aplinkos veiksniais ir išteklių galimybėmis. *Strategijos elementai:*

- Organizacijos vizija ir misija;
- Strateginiai ilgalaikiai tikslai;
- Tikslų įgyvendinimo priemonės, etapai ir būdai;
- Įgyvendinti reikalingi ištekliai ir jų įsigijimo galimybės.

Tunkčikienė, Skačkauskienė (2012) apibūdina strategijos įgyvendinimą, kaip keletą metų

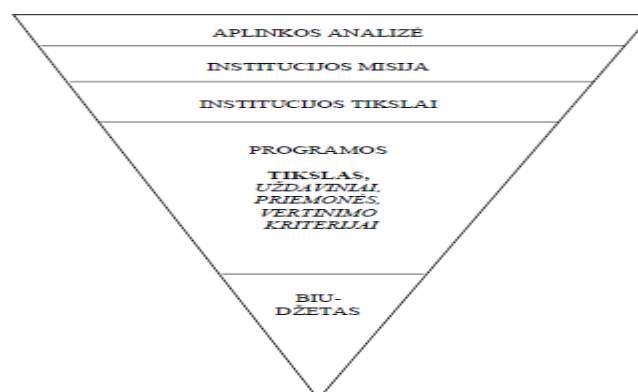
trunkantį procesą į kurį sujungti aibę uždavinių ir priemonių nelengva. Bet kokioje viešojo ar privataus sektoriaus organizacijos strategijoje svarbūs yra tikslai, kuriuos reikia pasiekti, politika apribojanti veiksmus, veiksmų programą tikslams pasiekti. Ypač svarbu nuolat tobulinti strategiją. Johnson ir Scholes (1993) strategiją apibūdina, kaip organizacijos kryptį, kuri įgyja pranašumą tada, kai pertvarko savo išteklius besikeičiančioje aplinkoje, tam kad atitiktų rinkos poreikius ir patenkintų interesų grupių lūkesčius. Bonn, Fisher (2011) aptaria tvarumo svarbą organizacijoje (žr. 7 pav.).

7 pav. Tvarumas, kaip viena iš strategijos komponentų

Sudaryta pagal šaltinį: (Bonn, Fisher 2011)

Tvarumą Bonn, Fisher (2011) akcentuoja, kaip kompromisą, atkreipiant dėmesį į aplinkos, ekonomikos ir socialinius veiksnius. Sprendimų priėmimo procese uždaviniai ir priemonės, būtini strategijai įgyvendinti. Programą sudaro: tikslai, uždaviniai, priemonės, vertinimo kriterijai (žr. 8 pav.).

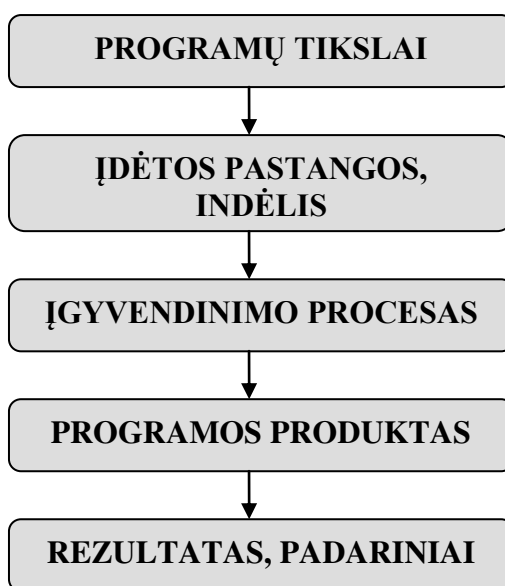

8 pav. Programos vieta organizacijos kontekste

Šaltinis: Kaip praktiškai įgyvendinti strateginius planus (2007).

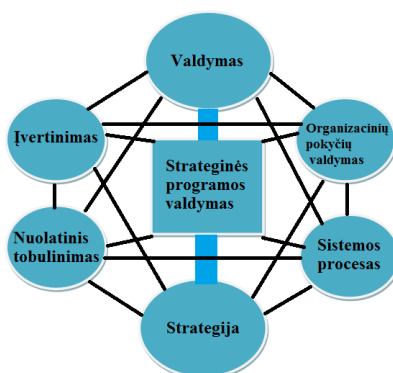
Organizacijos programos tikslas turėti bent vieną uždavinį. Uždavinys suteikia visuomenės

nariams galimybę nustatyti, kaip organizacija atlieka savo funkcijas, ką ji nori įgyvendinti siekdama programos tikslų. Priemonė, tai užsibrėžtų tikslų ir uždavinių siekimo būdas, įvertintas kiekybiškai nustatant materialinių išteklių poreikį. Organizacijų vadovai turi apsvarstyti daugiau nei vieną priemonę, kad užtikrinti, jog pasirinkta įgyvendinimo priemonė efektyviausias būdas rezultatui pasiekti. Priemonė turi nusakyti vieną būdą uždaviniui pasiekti, būti apskaičiuojama bei įgyvendinama biudžetiniais metais. Programų įvertinimui nustatomi vertinimo kriterijai, kurie suteikia informaciją apie programas bei jų įgyvendinimo rezultatus. Vertinimo kriterijai siejami su programų tikslais, uždaviniais ir priemonėmis (Arimavičiūtė 2008). Programos sudedamosios dalys pateikiamos 9 paveiksle:

9 pav. Programos sudedamosios dalys

Pasak Arimavičiūtės (2008) kiekvienoje programoje turi būti numatyti ištekliai, įgyvendinimo procesas, tikėtinas rezultatas bei poveikis. Valstybė, kaip ir bet kokia organizacija turi turėti savo programą, kurioje būtų nustatyti prioritetai, nurodytos kryptys, kokių tikslų siekiama ir kokių priemonių imamas, kad valstybė eitų tinkama linkme. Strateginiams tikslams įgyvendinti rengiamos programos. Jas rengia ir jų įgyvendinimą prižiūri programos koordinatoriai, ar kiti atsakingi už programas asmenys, kurie privalo vertinti programos ir jos priemonių tikslumą. Prietas (2009) strateginę programą apibrėžia, kaip smulkių projektų sujungimą į vieną visumą. Norint valdyti strategines programas, reikia atsižvelgti į pokyčius organizacijoje. Vykdamas strategines programas sudaromas sistemos procesas, kurio metu bandoma įgyvendinti strategijas. Strateginės programos valdymas apima nuolatinį tobulinimą, kai visi veiksmai yra adaptuojami į strategiją ir organizacijos galimybes (žr. 10 pav.).

10 pav. Strateginės programos valdymas

Šaltinis: Prieto B. (2009).

Pasak Gaddie (2003), didžiausias organizacijų iššūkis yra priversti jų strategijas veikti. Tam kuriamos strateginės valdymo programos ir atskiras projektų valdymas (žr. 11 pav.)

11 pav. Organizacijos strategijos programos valdymas

Šaltinis: Gaddie S. (2003)

Strategijai įgyvendinti reikalinga programa, kuri nusako veiksmus, kurių imamasi. Vykdomieji savininkai yra atsakingi už organizacijos, misijos, vizijos, tikslų kūrimą. Rėmėjai turi misiją, viziją ir tikslus paversti projektais, planuoti funkcinius ir techninius išteklius, kurie reikalingi projektų įgyvendinimui, siekiant užtikrinti aiškumą ir atsakingumą. Programos organizatoriai derina procesus ir projektus, o projekto komandos įgyvendina programos procesus.

1.2. VIEŠOJO VALDYMO TEORIJS

Viešasis valdymas suprantamas, kaip nauja veiklos sritis, kuri lemia vystimosi, tobulėjimo procesus visuomenėje (Pollitt, Bouckaert 2003).

Anot Gudelio (2010), viešasis administravimas siejamas su valstybės valdymo gebėjimais, kurie apima reikiamos politikos formavimą, programų skirtų politikai įgyvendinti parengimą. Tam būtina sukurti efektyvią kvalifikuoto personalo parinkimo sistemą ir žmoniškųjų išteklių vystymo

strategiją. Gero viešojo valdymo sistemoje vienas iš pagrindinių principų yra atvirumas ir skaidrumas. Atviro valdymo vertė, laikoma labai svarbia, siekiant užtikrinti gerą viešąjį valdymą. Tai reiškia, kad valdžios institucijos turi motyvuoti priimtus sprendimus, o viešieji registrai turi būti prieinami visuomenei.

Pasak Smith (2010) geras viešasis valdymas remiasi veiksmingu įgyvendinimu ir maksimalių rezultatų pasiekimu. Daugelis autorių tvirtina, kad viešasis valdymas yra naujosios viešosios vadybos papildinys, o ne atskiras valdymo modelis. Tai labiau apibūdinama, kaip savotiška naujosios viešosios vadybos alternatyva. Naujosios viešosios vadybos idėjos skatina reformų iniciatorius kurti gerovės visuomenes, o ne gerovės valstybes. Norint, tai pasiekti visuomenė turi pasižymėti aukštu socialiniu pasitikėjimu. Naujosios viešosios vadybos atsiradimą lėmė globalizacijos pokyčiai, o įtakojo požiūrio į valdžios institucijų galias kitimas, vietos valdymo institucijų savarankiškumo ir sektorių tarpusavio priklausomybės didėjimas, naujų vadybinių įgūdžių ir kokybės reikalavimo augimas. Šie pokyčiai sudarė prielaidas naujosios viešosios vadybos idėjų sklaidai ir vystimuisi Radin, (2003), Raipa, (2009).

7 lentelė

NVV atsiradimą įtakoję veiksniai

GLOBALIZACIJA	
Politiniai	Politikos ribų ir galių kitimas; Pasitikėjimo valdžia mažėjimas; Didesnės valdžios atskaitomybės ir skaidrumo reikalavimas; Biurokratijos valdymo kritika;
Ekonominiai	Šešėlinės ekonomikos augimas; Konkurencijos dėl išteklių atsiradimas;
Socialiniai	Individualizmo skatinimas; Socialinių institutų reikšmės sumažėjimas; Naujų įgūdžių, motyvacijos ugdymo ir kokybės reikalavimo augimas;
Instituciniai	Tarpsektorinio pasitikėjimo skatinimas ir priklausomybės didinimas; Vietos valdymo institucijų savarankiškumo augimas;
Technologiniai	Informacinių technologijų plėtra bei inovacijų skatinimas;

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Domarkas (2007), Raipa, (2011), Bučinskas (2012), Osborne, (2010), O' Flynn (2007).

Naujosios viešosios vadybos atsiradimą sąlygojo įvairių sričių aspektai, kurių pamatinis lygmuo yra globalizacija. Naujosios viešosios vadybos atsiradimo prielaidos atskirose šalyse skyrėsi, nes sąlygojo nemažai pasikeitimų šalių viduje (Flynn, Strehl 1996).

Naujosios viešosios vadybos apibrėžimų gausa parodo išsamų koncepcijos tyrinėjimą (žr. 8 lentelė).

8 lentelė

Skirtingų autorių NVV apibrėžtys

Metai	Autorius	NVV apibrėžimas
2005	Staponkienė	Socialinio atsakingumo bei žmogiškojo kapitalo vertinimas, dalyvavimo ir partnerystės akcentavimas.
2006	Raipa	Valstybės institucijų privatizavimo procesų plėtra, viešųjų institucijų konkurencijos skatinimas, orientacija į vartotojus ir rezultatus.
2007	Čivinskas	Paslaugų tiekimo bei paramos gavėjų aptarnavimo kokybės tobulinimas.
2007	Vanagas	Paslaugų teikimo perdavimas NVO.
2007	Van Thiel, Pollitt, Homburg	Prisitaikymas prie vietinio konteksto.
2010	Osborne	Profesionalus politikos formavimo ir įgyvendinimo atskyrimas, viešojo ir privataus sektorių skirtumų sumažinimas.
2010	Gudelis, Patapas	Praktinė ideologija, kuri nurodo, kaip turi būti valdomas viešasis sektorius ir kaip turi būti teikiamos viešosios paslaugos.
2011	Gültekin	Viešųjų organizacijų veiklos efektyvumo ir veiksmingumo siekimas.
2011	Walle Hammerschmid	Apibrėžtų idėjų rinkinys.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis lentelėje nurodytais autoriais

Viešajame sektoriuje yra galimybė pritaikyti daugelį rinkos modelių, išskyrus finansinės asmeninės naudos siekimą. Pauliukevičiūtė (2010) teigia, „pelno atsiradimas arba sukūrimas viešajame sektoriuje gali būti panaudojamas tik viešųjų organizacijų tikslams siekti“.

Anot Guogio (2003) naująją viešąją vadybą būtina pakreipti socialumo kryptimi. Sėkmingam naujosios viešosios vadybos taikymui socialinės politikos srityje gali pakenkti piliečiai, ne kaip moraliniai subjektai, kurie neskatina pilietinio sąmoningumo ir socialinio pasitikėjimo. Naujosios viešosios vadybos metodų taikymas, teikiant socialines paslaugas vertinamas neigiamai, nes požiūris į paslaugų gavėją gali būti pateisinamas tik politiniu ir akademinu lygmeniu. Heffernan (2006) akcentuoja, kad vadovavimasis šiuo požiūriu praktinėje veikloje žala daroma socialinio darbo profesijos etikos normoms, nes socialinio darbo vertybės pagrįstos pagarba žmonių lygybei, vertingumui ir orumui. Palidauškaitė (2007) įvardija, kad socialinio darbo vertybės dažnai konfliktuoja su demokratinėmis ir politinėmis vertybėmis, kaip visuomenės interesų paisymas, teisėtumas, lygybė. Kuo daugiau paslaugų piliečiams suteikiama nemokamai, tuo labiau socialinio teisingumo reikšmė nusveria efektyvumo siekį. Taikant naująją viešąją vadybą abejojama piliečių teisių ir laisvių užtikrinimo galimybėmis, plačiai taikant rinkos metodus viešajame sektoriuje. *Naujojo viešojo valdymo modelyje daug dėmesio skiriama viešųjų ir nevyriausybinių organizacijų partnerystei, kai siekiama padidinti valdžios institucijų galimybes prisiimti atsakomybę už tam tikras visuomenės grupes (Alexander, 2009). Naujasis viešasis valdymas piliečių gerovei užtikrinti, daug dėmesio skiria į aktyvią socialinę politiką, nes aktyvina įvairius visuomenės darinius, siekia panaikinti socialinę atskirtį.*

Naujojo viešojo valdymo pagrindinis tikslas yra tarnystė visuomenei. Petkienė (2010) akcentuoja piliečio sampratą, kaip gyventojų ir piliečio, bendrai kuriančio viešąsias paslaugas ir

prisidedančio prie šalies valdymo. Petrauskienė (2005) išskiria, kad institucijų atvirumą bei piliečių pasitikėjimą jomis, padidina piliečių įsitraukimas į valdymą. Kai kurie autoriai į piliečių dalyvavimą valdyme žvelgia su tam tikru susirūpinimu, nepritardami, tam, kad viešojo valdymo procese visi asmenys gali dalyvauti, kaip lygūs vieni kitiems. Piliečių dalyvavimo valdyme idėja neatsiejama nuo tikėjimo, tačiau naujojo viešojo valdymo sėkmė priklauso nuo susiformavusios politinės kultūros.

Pasak Astrausko, (2006) pilietinis dalyvavimas skatina, bendruomenės įtraukimą į valdymą ir sprendimų priėmimų procesą. Pilietinio dalyvavimo skatinimas priartina visuomenės narius prie vietos savivaldos bei pagerina piliečių aptarnavimą, atsakomybės ugdymą. Bendruomenės skatinamos efektyviau įsitraukti į administravimo procesą, kurti piliečių grupes, ugdyti piliečių atsakomybę įvairiose srityse. Toks piliečių dalyvavimas skatina geresnę paslaugų kokybę, prisiimant bent dalį atsakomybės. Atkūrus nepriklausomybę socialinės apsaugos srityje vis dar išlieka neišspręstų problemų. Siekiant gerinti socialines paslaugas teikiančių nevyriausybinų organizacijų veiklą, reikėtų tobulinti socialinių paslaugų teikimo reguliavimo sistemą, skatinti piliečius ir jų bendruomenes naudotis socialinėmis paslaugomis ir prisidėti prie jų kūrimo. Naujoji viešoji vadyba siejasi su liberaliniu modeliu, kuris ateityje socialinės politikos srityje reikšis, kaip naujosios viešosios vadybos principų ir metodų sklaida. Nors šis modelis leidžia išsaugoti aktyvų valdžios institucijų vaidmenį formuojant socialinę politiką ir nustatant strategines socialinių paslaugų tiekimo gaires, tai gali tapti sunkiai įveikiamu barjeru siekiant užtikrinti piliečių gerovę ir socialinės apsaugos tikslus. Tačiau tinkamai įgyvendinus naujojo viešojo valdymo priemones būtų galima paveikti socialinės politikos ir socialinės apsaugos procesus ir tendencijas (Lane, 2001). Viešojo valdymo modeliai pasižymi skirtingu požiūriu į socialinį teisingumą. Seligman (2004) akcentuoja, kad viešajame valdyme socialinio teisingumo suvokimas iškelia solidarumo reikšmę. O tai atspindi bendramintiškumą, tarpusavio paramą, jautrumą kitiems, bendrąją atsakomybę, pareigą atitikti visuomenės lūkesčiams. Jaskytė (2006) pilietinės visuomenės brandumą sieja su piliečių įsitraukimu į nevyriausybinų organizacijų veiklą. Socialinį pasitikėjimą ir pilietiškumą skatina nevyriausybinų organizacijų veiklos socialinių paslaugų teikimo plėtra. Tačiau Lietuvoje nevyriausybinų organizacijų galimybių, teikiant socialines paslaugas įgyvendinimas išnaudojamas nepakankamai, lyginant su Vakarų Europos demokratijomis veikia pasyviau, nes susiduria su finansavimo trūkumu bei kitais sunkumais. Siekiant efektyvaus nevyriausybinų organizacijų dalyvavimo teikiant socialines paslaugas reikėtų keisti ne pelno siekiančio sektoriaus organizacinę kultūrą ir vadovavimo sistemą. Denhardt (2003) akcentuoja, kad piliečių įsipareigojimais laikomi viešosios politikos įgyvendinimo ir demokratijos dalimi. Tačiau būtina pripažinti, kad naujojo viešojo valdymo galimybes riboja didžiosios visuomenės dalies pasyvumas, t.y. atsisakymas

dalyvauti socialinėje visuomenės veikloje. Lietuvos visuomenei itin aktualus naujasis viešasis valdymas, nes jis turi atnešti skaidrumo, atvirumo ir pilietiškumo, kurio labai trūksta visuomenei.

Jau daugelį metų žiniasklaidos priemonėse kalbama apie naujojo viešojo valdymo įvedimo aktualumą Lietuvai. 2011 metais prezidentė Grybauskaitė teigė: „Lietuva tampa oligarchų ir nusikalstamumo pasaulio valdoma valstybe“ („Savaitės atgarsiai“: ar mūsų šalį valdo oligarchai ir nusikaltėliai 2011). Šis reiškinys visuomenei nėra naujiena. Socialinio teisingumo principai Lietuvoje buvo pažeisti daugelį kartų. Net ir dirbantis žmogus Lietuvoje jaučia galimybę netekti darbo, netekti geresnių pareigų ar gauti sumažintą atlyginimą, nekalbant apie nedirbančius asmenis, kai ilgalaikis nedarbas sumažina galimybes vėl įsidarbinti. Lietuvoje darbo pajamos negarantuoja skurdo mažėjimo. Išlaugusi socialinė nelygybė kelia grėsmę socialiniam solidarumui bei socialinei sanglaudai. Skurdas Lietuvoje išaugo ne tik ekonominių krizių metais, bet ir kylant ekonomikai, nes Lietuvoje formavosi masinė emigracija. Emigravę gyventojai, tai didelis praradimas Lietuvos darbo rinkai, ir ateities augimui. Esant šiems neigiamiems socialiniams reiškiniams įgyvendinti nepakaks viešojo administravimo metodų ir tiesioginių socialinių išmokų perskyrimo. Socialinė aplinka turi būti remiama, kad netiesiogiai įtakoti gyventojus turėti stimulą ir motyvaciją išeiti iš socialinės atskirties, tiek plėtojant savo verslą, tiek reiškiantis kultūros sektoriuje. Gyventojai patys turėtų norėti ištrūkti iš susidariusių nepalankių aplinkybių, tačiau su valstybės institucijų, bendruomenių pagalba. Tačiau tam, kad suaktyvėtų ir išbandytų visus veikimo būdus. Nesėkmingai pabandžius vieną veiklos rūšį nereikėtų viską mesti ir tapti pasyviu socialinės paramos gavėju. Gyventojai turi būti pasiruošę ir nebijoti iššūkių. Naujasis viešasis valdymas gali būti pagalbinė priemonė viešojo sektoriaus tikslams pasiekti. Sprendžiant kylančias socialines problemas, gali veiksmingai prisidėti privatus verslo metodų taikymas, viešosios ir privačiosios partnerystės skatinimas bei naujojo viešojo valdymo priemonių įgyvendinimas. Liberaliame modelyje valstybė stengiasi sušvelninti socialines problemas, tačiau visuomenė neprisiima atsakomybės už savo narių gerovę. Visuomenė nėra pasirengusi pilietiniam sąmoningumui, bendruomeniškumui, socialumui vertybėms. Dėl to negalima visapusiškai taikyti strateginio valdymo elementų. Atsižvelgiant į veiksnius, tokius, kaip pilietinės visuomenės nebrandumas, bendruomenių silpnumas ir didžiosios visuomenės dalies nepolitiškumas, naujojo viešojo valdymo elementų diegimas turi būti nuolatinis, laipsniškas procesas. Naujasis viešasis valdymas skatina kolektyvizmą. Naujojo viešojo valdymo taikymas Lietuvoje galėtų paspartinti pilietinės visuomenės raidą, prisidėti prie socialinio pasitikėjimo stiprinimo bei prie socialinės atskirties mažinimo (Tavorienė, 2010).

1.3. VISUOMENĖS SOCIALINIŲ PROBLEMŲ TEORINĖS APIBRĖŽTYS

Šiandieninis pasaulis kelia daug iššūkių asmenims, siekiantiems rasti save ir savo vietą gyvenime. Tai sukelia įtampą pavieniams žmonėms, jų bendruomenėms ir visai visuomenei. Lukoševičienė (1996) teigia: „socialinės problemos lydi žmogų nuo gyvenimo pradžios. Problemų pobūdis keičiasi, įgauna skirtingas formas, ir įvairiais būdais veikia žmogaus egzistavimą“. Asmenys, kurie neranda būdų, kaip įveikti sunkumus, susiduria su socialinėmis problemomis (bedarbyste, skurdu, alkoholizmu, nepriteklumi, smurtu, nusikaltimais). Problemų sąvoka priklauso nuo žmonių kultūros, civilizacijos, aplinkos sąlygų, vertybių. Pagrindinė socialinė problema Lietuvoje, tai skurdas ir nepriteklis, kuris žlugdo ir apsunkena didelę tautos dalį. Visuomenę giliai griauananti apraiška yra alkoholizmas, kuris ryškėja asocialiuose šeimose. Tokios šeimos paprastai išbraukiamos iš normalaus gyvenimo, kaip valstybę griauantis ir gadinantis elementas. Kita socialinė problema yra nusikaltimai, kurie išryškėja vagystėmis, plėšimais.

Anot Lukoševičienės (1996) siekiant spręsti žmonių socialines problemas, reikalinga koordinuota socialinių paslaugų sistema. Dėl visuomenės socialinių problemų įvairovės, skiriasi socialinių paslaugų klasifikavimas ir pobūdis.

Pasak Andrašūnienės (2007) socialinė parama teikiama žmogaus ar grupės apima piniginę paramą ir skiriama nepasiturinčioms, skurde gyvenančioms šeimoms ar pavieniams asmenims. Tačiau ši parama tik laikinai padeda išspręsti problemas. Žalimienė (2003) pabrėžia, kad socialinė paslauga „yra socialinio darbo organizavimas konkrečioje įstaigoje, bendruomenėje su tam tikromis klientų grupėmis“. Tai savivaldybės skyrių darbas su pažeidžiamomis socialinės atskirties asmenų grupėmis, kurie turi įvairių problemų. Guogio (2002) manymu, socialinės paslaugos yra orientuotos labiau į pagalbą žmogui tiesiogine prasme, ne piniginiu atžvilgiu.

Lietuvoje socialinės problemos sukelia ekonominius ir moralinius nuostolius. Žmogus, kuris negali patenkinti svarbiausių savo gyvenime poreikių (išlaikyti būsto, maitintis, lavintis) patiria gyvenimo lygio nuosmukį. Esant pakankamoms pajamoms problemų nekiltų. Skaudžiausiai išgyvenantys socialines problemas yra vaikai ir jaunimas.

Pasak Kavolio (1996) skurdo kultūra trukdo žmonėms grumtis su savo vargu, keisti savo gyvenimo būdą. Tai labai sunkiai pakeičiamas dalykas. Asmuo be visuomenės pagalbos negali susidoroti su socialiniais pavojais, todėl didelis vaidmuo tenka valstybei, jos kuriamai socialinei apsaugos sistemai. Socialinė apsauga suprantama, kaip žmogaus apsauga nuo pajamų praradimo arba, kaip piniginės išmokos išraiška socialinės rizikos atvejais. Leliūgienė (1997) socialinės politikos uždavinių ir veiksmų kryptis apibūdina, kaip valstybinio socialinio draudimo, gyventojų užimtumo, darbo apmokėjimo, gyventojų pajamų garantijų. *Remiantis LR Konstitucija piliečiams suteikta teisė laisvai naudotis pagrindinėmis politinėmis ir pilietinėmis teisėmis bei laisvėmis, tačiau socialinėmis ir ekonominėmis teisėmis galima naudotis ne visada.* Nors pagrindinės socialinės ekonominės teisės gauti minimalias pajamas ir socialinę apsaugą yra deklaruojamos,

žmonės vis dėlto nėra apsaugoti nuo skurdo ir nedarbo.

Mokslinėje literatūroje aptariamos socialinės atskirties ypatybės, kaip žmogaus, kuris jaučiasi bejėgiu, negalinčiu patenkinti savo poreikių bei vykdyti visuomenės keliamų reikalavimų. Maceina (1993) teigia: “ Socialinė problema yra žmogaus problema”.

Anot Ruškaus (2001), kai su socialinėmis problemomis susiduria daugiau žmonių, tuomet pritraukiamas visuomenės žiniasklaidos dėmesys ir problemos pasidaro jau socialinės. Nors Pieters (1998) manymu, Lietuva nėra ypatinga šalis ES ir pasaulio kontekste, jai būdingos tos pačios socialinės problemos.

1.3.1. Nedarbo ir skurdo, socialinės atskirties apibrėžtys

Nedarbo problema Lietuvoje žinoma seniai. Neigiamos nedarbo pasekmės įtakoja visose visuomenės gyvenimo srityse. Darbo patirtis, tai vertingas turtas, tačiau žmogus praradęs darbą, praranda darbo įgūdžius, nebekaupia naujų žinių, atsiranda grėsmė jo stabilumui visuomenėje. Nedarbo ir skurdo išplitimas yra tie procesai, kurie labiausiai verčia susirūpinti bet kurios valstybės valdžią tiek ekonomine, tiek socialine, tiek ir psichologine prasme. Skurdas, tai kompleksinis reiškinys, atspindintis asmenų nesugebėjimą naudotis visuomenės teikiamomis paslaugomis, dalyvauti darbinėje veikloje, bendruomenės gyvenime. Siekiant mažinti socialinę atskirtį, vykdomos specialios programos labiausiai nepasiturintiems asmenims. Pagrindinė skurdo priežastis – nedarbas. Nedarbą, kaip daugelį kitų sąvokų (skurdo, socialinės atskirties) vienareikšmiškai apibūdinti neįmanoma. Nikitina ir Markauskienė (2001) atskleidžia, kad nedarbo lygį įtakoja bendra valstybės ekonominė situacija, o Kapeliušnikov (2002) nedarbo lygį apibūdina, kaip sąlygas, ribojančias galimybę gauti socialinę pašalpą. Kuo šios sąlygos griežtesnės, tuo mažesnis registruotas nedarbas. Bedarbiai nepriklausomai nuo pašalpos dydžio, turi didelį stimulą registruotis darbo biržoje. Daugelyje kitų Europos šalių bedarbiai gali gauti socialines pašalpas arba jiems gali būti suteikta kitokio pobūdžio pagalba. Nedarbas skurdina šalį, nes tai pakankamai sudėtinga ekonominė ir socialinė problema, kuri turi tam tikrą poveikį šalies ekonominiam gyvenimui, problematiškas darosi gyventojų socialinės apsaugos užtikrinimas.

Anot Navicko ir Paulavičiaus (1999) nedarbo socialinėms ir ekonominėms pasekmėms įtakoja darbo apmokėjimo, darbo sąlygų ir kitų darbo santykių pasikeitimas.

Steponavičienės (2000) nuomone, nedarbo priežastimi tampa Lietuvos valdžia, kuri savo laiku nepadarė reikalingų reformų, kad sudarytų prielaidas augančiai ekonomikai kurti naujas darbo vietas, taip sumažinant nedarbą. Lietuvoje tokios reformos yra nenuoseklios ir užsitęsusios, todėl išaugęs nedarbo lygis nemažėja. Nedarbo lygiui įtakos turi darbo santykių reguliavimas (minimali alga), darbo bei atostogų laiko reguliavimas, apribojimai sudarant sutartis dėl darbo. Šie

reguliuojami stabdo darbo jėgos mobilumą, trukdo darbdaviui ir darbuotojui priimti abiems palankų susitarimą. Nedarbui įtakoja nemažėjanti biurokratija ir mokesčių našta. Dėl pernelyg didelės biurokratijos, mokesčių, reguliavimų naštos, kyla grėsmė kurti naujas darbo vietas. Nedarbą galima sumažinti, tačiau tik tuomet, kai gerai žinomos jo priežastys ir imamasi tam tikrų priemonių toms priežastims pašalinti. Vyriausybė siekdama išspręsti gyventojų socialines problemas, didina minimalią algą. Ir tai leidžia manyti, jog žmonių sąlygos yra gerinamos, bet tai sukelia tuo pačiu ir neigiamus padarinius. Vilniaus verslo konsultacijų centro direktoriaus pavaduotojo dr. Darulio R. teigimu, kiekvieno žmogaus atlyginimą turėtų reguliuoti darbo pasiūlos ir paklausos santykis. Minimalių algų nustatymas Vyriausybės požiūriu yra labiau politinis žingsnis, nes jis nemažina bedarbystės šalyje. Infliacija laikinai valdoma, o ją sustabdyti įmanoma tik kuriant darbo vietas, mažinant bedarbystę bei didinant gamybos augimo tempus.

Paulavičius (2002) socialines nedarbo pasekmes išskiria:

- Visuomenėje auga politinė ir socialinė įtampa;
- Vykstant piketams bei streikams prarandama visuomeninio darbo kiekio dalis;
- Nedarbo pasekmės nevienodai pasiskirsto tarp įvairių socialinių sluoksnių;
- Nedarbas skatina moralinių ir etinių vertybių nuvertėjimą;
- Daugėja teisėtvarkos pažeidimų ir sunkių nusikaltimų;
- Didėja gyventojų mirtingumas, alkoholizmas, savižudžių skaičius.

Paulavičius (2002) išskiria ekonomines nedarbo pasekmes:

- Gyventojų kvalifikacijos ir darbo įgūdžių praradimas, tiesiogiai vedantis prie bedarbystės;
- Dėl nedarbo mažėja pagrindinis kapitalo apkrovimas;
- Nedarbo augimas mažina mokesčių mokėtojų skaičių, nes dalis planuotų fizinių asmenų pajamų mokesčių nepatenka į nacionalinį biudžetą;

Anot Orenienės (1997) ilgalaikių bedarbių priežastys 12 ir daugiau mėnesių darbo biržoje, atitinka struktūrinius pokyčius darbo rinkoje. Ilgalaikiais bedarbiais daugiausiai tampa nekvalifikuoti asmenys. Ilgalaikio nedarbo priežastimi gali būti daugiau asmeninės žmogaus savybės, neigiamas darbdavių požiūris į ilgalaikį bedarbį, bedarbių pasyvumas darbui, jaunų specialistų profesijų neatitikimas darbo rinkos poreikiams.

Pasak Matiušaitytės (1999) bedarbiai tampa pasyvūs, tuomet, kai susitaiko su nedarbu, ieško paprasto apmokamo darbo arba pasitraukia iš darbo rinkos. Valstybė turėtų užtikrinti sąlygas gyventojams savimi pasirūpinti patiems, be valstybės pagalbos. Pagrindinės kliūtys, kurias reikia pašalinti susijusios su nedarbu ir ekonomine veikla.

Dahrendorf (1996) teigimu, nedarbas suardo žmonių gyvenimo ritmą ir juos daro priklausomus nuo pašalpų. *Socialinės atskirties mažinimo politikos efektyvumą atspindi, tokios sąsajos, kaip nedarbo lygis ir socialinės pašalpos gavėjų skaičius.* Didėjant bedarbystei, socialinė

apsauga turėtų reaguoti, kaip apsaugos tinklas ir teikti minimalių pajamų garantijas, didesniai asmenų skaičiui. Socialinės atskirties mažinime dalyvauja nemažai institucijų funkcijų pasidalijimo, bendradarbiavimo, veiklos koordinavimo. ***Pagrindinės socialinės atskirties mažinimo politikos įgyvendinime dalyvaujančios institucijos:***

- Nacionalinio lygmens (SADM, Darbo birža, VMI, Valstybinė darbo inspekcija);
- Savivaldybių lygmens (savivaldybės politikai, savivaldybių tarybos, savivaldybės administracija, socialinės paramos skyriai, seniūnijos, seniūnaičiai);
- Bendruomeninio lygmens (vietos bendruomenės nariai, vietos bendruomenės centrai, NVO).

Kiekviena šių institucijų atlieka įstatymų reglamentuojamas funkcijas bei savanoriškas funkcijas.

9 lentelė

Socialinės atskirties sąvokos

Autorius	Apibrėžimas
Žalimienė (2004)	Siejama sus skurdu, tačiau plačiau atspindi skurdžiau gyvenančių žmonių problemas;
Zaleskienė (1998)	Tai, kaip nesavanoriškas nutolimas nuo visuomeninių ir ekonominių vertybių;
Šaulauskas (2000)	Piliečių nebuvimas visuomenės dalimi;
Poviliūnas (2001)	Visuomenės grupių atskyrimas nuo galimybės dalyvauti visuomenės veikloje;
Corden, Duffy (1998)	Procesas, kuris sąlygoja susvetimėjimą tarp darbo rinkos, šeimos ir kitų neformalių grupių (draugų, giminių, bendruomenės) bei valstybės;
Taljūnaitė (2000)	Siejama su gyvenimu lygiu, švietimu, nedarbu ir užimtumu, gyvenamąja vieta, amžiumi, lytimi;
Levitas (2007)	Apima išteklių, teisių, paslaugų trūkumą ir negalėjimą įsitraukti į veiklas prieinamas daugumai žmonių visuomenėje;
Phillipso (2003)	Tai individų problemos, kurios siejamos su nedarbu, mažomis pajamomis, prastais įgūdžiais, prastomis gyvenimo sąlygomis, dideliu nusikalstamumu gyvenamojoje aplinkoje;

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės

Akoum (2008), Lenagala, Ram (2010), Smith (2010), O'Boyle ir O'Boyle (2012) skurdo sąvoką apibrėžia kaip individo poreikių trūkumą. Skurdo trūkumas sietinas su ekonominių gėrybių trūkumu, kai individui trūksta tam tikro pinigų ar materialinių gėrybių kiekio. Saunders (2002) išskiria, kad nedarbas paaštrina skurdo problemą. Skurdas egzistuoja kartu su nedarbu, todėl pastebimas šių problemų tiesioginis ryšys. Skurdas yra alkis, baimė dėl ateities bei bejėgiškumas, laisvės ir atstovavimo neturėjimas. Skurdas ir menkos pajamos neleidžia įgyvendinti savo pilietinių teisių bei gyventi pilnaverčio gyvenimo. Jis mažina teises į švietimą, sveikatos priežiūros paslaugų kokybę bei pakankamą apsirūpinimą būstu. Labiausiai skurdas gresia tiems, kurie turi nepilnamečių vaikų. Filosofo Maceinos (1992) darbuose, galima išvelgti socialinės atskirties ir skurdo tarpusavio sąsąjų. Filosofas atskleidžia, kad skurdas pasireiškia, kaip materialaus aprūpinimo trūkumas, bet

kartu egzistuoja ir socialinė problema, kuri apima daugiau nei ekonominį skurdą.

Lietuvoje jaunimo integracijos į darbo rinką problemas analizuoja tokie mokslininkai, kaip Moskvina, Okunevičiūtė – Neverauskienė (2008). Whelan, (1995); Jordan (1996); Zaleckienė (1998); Paluckienė (1999); Paviliūnas (2003); Brazienė, Merkys (2012) teigia, kad dėl jaunimo nedarbo kaltos mokymo įstaigos, kurios nesuteikia jaunimui gyvenimiškos patirties, universitetai – darbinės praktikos, o studijų procese analizuojamos knygos ir straipsniai yra tik „teorija“.

Gulskienė (2008) išskiria nepakankamą jaunimo aktyvumą darbo paieškoje, nežinojimą kokią darbą galėtų dirbti, patirties stoką. Integracijos į darbo rinką neskatina jaunimo nežinojimas, kaip save pristatyti darbdaviui, įgytų profesinių žinių neatitikimas įgytoms darbo rinkos reikmėms. Vyrauja išankstinis nusistatymas, kad kitoje šalyje uždirbs daugiau nei Lietuvoje. Okunevičiūtė – Neverauskienė ir Moskvina (2008) teigia, kad jauni asmenys atsisako jiems siūlomo darbo, dėl per mažo darbo užmokesčio.

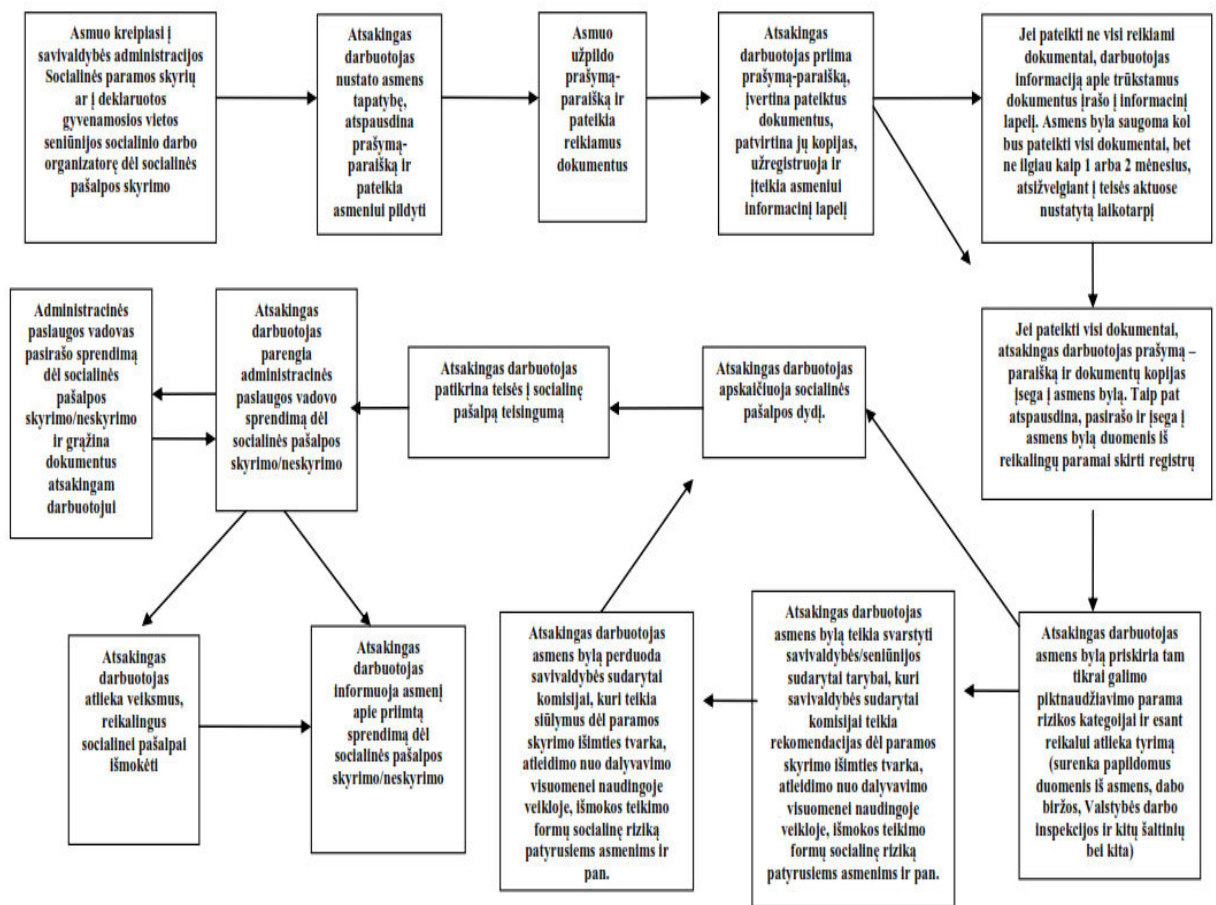
Martinaitis ir Žvalionytė (2007) akcentuoja, kad jaunimui emigruojant susidaro darbo jėgos trūkumas, stabdantis šalies ekonominį augimą. Pasak autorių, labiausiai linkę emigruoti jauni, aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys. Jasaitis (2012) pabrėžia, kad reikia keisti darbdavių ir dirbančiųjų santykius, tobulinti savivaldos institucijų sistemą, jaunimo profesinį orientavimą. Tuo požiūriu atsivertų daugiau perspektyvų plėtojant neagrarinius verslus, steigiant jaunimo gyvenvietes ir kuriant darbo vietas, kuriuose galėtų save realizuoti išsilavinęs, kūrybiškas jaunimas. Problema ta, kad dalis jaunimo nesinaudoja valstybės institucijų numatytomis priemonėmis jaunimo nedarbiui mažinti, nes nežino ar šios priemonės jiems atrodo patrauklios (pvz.: daliai aktyvaus ir kūrybiško jaunimo dabartinis kaimas neatrodo patraukli vieta kurti verslą).

Gulbinienė, Jankauskienė, Šileikaitė (2011) įvardija, kad verslininkai, vykdančys veiklą kaimuose, į naują veiklą žvelgia santūriai, nes kaimo aplinka jiems atrodo ne tokia palanki įvairiai veiklai. Kaimų naujų darbo vietų nesukuriama, nes didžiausios investicijos skiriamos didmiesčiams. Rudzakis (2012) mano, kad „reikia ryžtingai planuoti valstybės investicijas, kad jos būtų efektyvios ir kuo greičiau duotų apčiuopiamos ekonominės naudos. Reikia ne gigantiškų projektų, o investicijų į tas sritis, kur būtų greitai kuriamos darbo vietos“.

Gulbinienė (2011) teigia, kad aktyvios darbo rinkos priemonės suvokiamos kaip efektyvus socialinės politikos įgyvendinimo įrankis.

1.3.2. Piniginė socialinė parama teikimas nepasiturintiems gyventojams

Piniginė socialinė parama yra viena iš priemonių, kuri turi įtakos skurdui ir socialinės atskirties mažinimui, sušvelninanti nepritekliaus pasekmes pažeidžiamoms gyventojų grupėms bei pagerinant jų finansinę padėtį. Išskiriamos socialinę pašalpą gauti apdorojimo procedūros (12 pav.).

12 pav. Prašymo skirti socialinę pašalpą apdorojimo procedūros

Valstybės garantuojama socialinė pinigine parama teikiama atsižvelgiant į valstybės finansines galimybes bei socialinę ir ekonominę raidą. Siekiant didesnio teikiamos socialinės paramos veiksmingumo, 2013 metais įsigaliojęs Lietuvos Respublikos pinigine socialinė paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo pakeitimai. Jie dar labiau padidino savivaldos vaidmenį, sudarė palankias sąlygas efektyviau ir teisingiau teikti šią paramą nepasiturintiems asmenims, mažinti piktnaudžiavimo pinigine socialine parama galimybes bei skatinti spartesnę asmenų integraciją į darbo rinką. Norima sustiprinti pačių gyventojų aktyvumą, norą dirbti bei atsakomybę už savo veiklas. Teikiant socialinę paramą nepasiturintiems asmenims laikomasi socialinės paramos humaniško principo. Lietuvos Respublikos pinigine socialinė paramos nepasiturintiems gyventojams sistemą siekiama tobulinti taip, kad paramos teikiamos išmokos pasiektų tuos, kuriems tos paramos labiausiai reikia.

Remiantis LR pinigine socialinė paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymu nuo 2014 metų sausio 1 d. socialinė pašalpa teikiama perduota savivaldybėms ir finansuojama iš savivaldybių biudžeto lėšų. Tuo metu Klaipėdos rajono savivaldybėje toks įstatymo pakeitimas

sukėlė nerimo, ypač tiems, kuriems tenka kreiptis į socialinę paramos skyrių. Savivaldybės, vykdydamos savarankiškąją funkciją t.y. socialinių pašalpų mokėjimą, siekia:

- viešumo, bendruomenės aktyvumo dalyvaujant pinigines socialinės paramos teikime;
- glaudesnio tarpinstitucinio bendradarbiavimo;
- išsamesnės ir detalesnės individualių atvejų analizės;
- visuomenės požiūrio pokyčio;
- sąmoningumo ir nepakantumo piktnaudžiaujant pinigine parama;
- paramos gavėjų atsakomybės.

Piniginės socialinės paramos teikimą nepasiturintiems gyventojams reglamentuoja Lietuvos Respublikos pinigines socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas, kuris numato, jog šiems asmenims mokama socialinė pašalpa, garantuojanti minimalias lėšas pagrindiniams fiziologiniams poreikiams tenkinti. Asmenys, turintys teisę į socialinę pašalpą, yra tie, kurie negali užsidirbti pragyvenimui būtinų lėšų ir yra išnaudoję visas kitas pajamų gavimo galimybes. Medaiskis (2009) teigia, kad socialinė parama remiasi poreikio principu, o jos priemonėmis užtikrinama, kad kiekvienas asmuo, kuris neturi pakankamai lėšų pragyvenimui ir kuris negali gauti tokių lėšų savo pastangomis ar iš kitų šaltinių, gautų reikiamą paramą. Piniginė socialinė parama yra socialinis garantas valstybėje, kuris užtikrina nepasiturinčių asmenų ekonominę gerovę. Pasak Prušos, (2009), valstybės piniginė socialinių išmokų sistema, apibrėžiama kaip valstybės finansinė parama specialioms gyventojų grupėms, neleidžianti šiems žmonėms atsidurti už skurdo ribos. Medaiskis, (2012) patikslina, kad piniginė socialinė parama asmeniui ar šeimai teikiama įvertinus jų turtą ir pajamas, taip pat įvairias kompensacijas ir lengvatas. Tai vadinama testavimo būdu. Piniginės socialinės paramos testavimo būdai, teikimo sąlygos, finansavimas, gavėjų pareigos ir teisės yra nustatytos Lietuvos Respublikos nepasiturintiems gyventojams įstatyme. Finansinė parama neteikiama tais atvejais, kai yra viršijama pajamų ir turto norma.

Pasak Kuivalainen (2004) socialines išmokas gauna patys skurdžiausi gyventojai, o daugelio šalių vyriausybių įsipareigojimai šioje srityje labai menki. Ringold, Kasek (2007) teigia, kad daugelio Rytų Europos šalių socialinių pašalpų užtikrinimas yra pakankamai sudėtingas uždavinys dėl didelio šešėlinio darbo rinkos sektoriaus, kuris apsunkina pajamų testavimą, nes paramos gavėjai nenori rodyti pajamų, nuo kurių jie nemoka mokesčių ir socialinio draudimo išmokų.

Piniginės socialinės paramos gavėjai ir jiems skirtos išlaidos 2012-2013 m. pateiktos 10 lentelėje.

10 lentelė

Piniginės socialinės paramos gavėjai ir išlaidos 2012-2013 metais

Nr.	Išmokos	2012 m.		2013 m.	
		Gavėjų sk. tūkst. asm.	Išlaidos mln. Lt.	Gavėjų sk. tūkst. asm.	Išlaidos mln. Lt.
1.	Pašalpos bei kitos paramos formos mažas pajamas gaunantiems gyventojams, iš jų:	x	883,1	x	757,6
1.1.	Socialinė pašalpa	221,9	599,5	190,0	508,2
1.2.	Piniginė socialinė parama savivaldybės sprendimu	x	3,3	x	3,2
1.3.	Piniginė socialinė parama iš savivaldybių biudžeto	x	6,5	x	5,6

Šaltinis: Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenys: www.socmin.lt

Statistikos departamento duomenimis, 2011 – 2013 metais socialinei paramai turėjo įtakos socialinės ir demografinės tendencijos: bendruomenės senėjimas, migravimas, socialinės rizikos grupei priklausantys asmenys, sparčiai auganti bedarbystė. Skurdo rizikos lygis 2013 m. siekė 20,6%. Tais pačiais metais apie 610 tūkst. šalies gyventojų gyveno žemiau skurdo ribos.

Socialinės apsaugos ir darbo ministrės A. Pabedinskienės teigimu, viena efektyviausių skurdo mažinimo priemonių – naujos investicijos ir naujų darbo vietų kūrimas. Tačiau šiame skurdo mažinimo procese turi dalyvauti visi. Didžiausia problema yra ilgalaikis nedarbas. Ilgalaikis nedarbas Lietuvoje 2012 m. buvo 6,6%, o 2013 metais siekė 5,1% (žr. 11 lentelė).

11 lentelė

Ilgalaikiai bedarbiai, proc.

	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.
Ilgalaikių bedarbių dalis	41,4	52,1	49,2	43,0
Ilgalaikio nedarbo lygis	7,4	8,0	6,6	5,1

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenis: <http://www.socmin.lt/lt/darbo-rinka-uzimtumas/uzimtumo-ir-darbo-z6qc/uzimtumas-ir-nedarbas.htm>

1.4. SOCIALINĖS PARAMOS IR VISUOMENEI NAUDINGOS VEIKLOS ORGANIZAVIMO TEISINIAI PAGRINDAI

Nuo šių metų sausio 26 d. Vyriausybė nusprendė reformuoti socialinės paramos sritį. Ši reforma bus vykdoma tik Radviliškio, Akmenės, Panevėžio, Raseinių ir Šilalės rajonu

savivaldybėse. Visų penkių rajono savivaldybių pagrindinė problema viešųjų darbų atlikimas, jų organizavimas. Nors prognozuoti dar anksti, tačiau nuo metų pradžios pastebėta, kad sumažėjo besikreipiančių socialinei pašalpai gauti asmenų skaičius. Dabartinė tvarka labai palanki vienišiams. Naujuoju socialinės paramos įstatymu siekiama tobulinti paramos teikimo sistemą, nes tikimasi, kad socialinės paramos teikimas taps skaidresnis ir tikslingesnis, parama atiteks tiems, kam ji labiausiai reikalinga. Šiame įstatyme siūlomos lankstesnės sąlygos gauti socialinę paramą: nepasiturintiems gyventojams nereikėtų 6 mėnesius būti registruotiems teritorinėje darbo biržoje. Siekiant sumažinti galimybes piktnaudžiauti socialine parama, siūloma palaiptinai mažinti socialinę pašalpą darbingo amžiaus žmonėms, bet ir nedirbantiems asmenims. Tokiu būdu siūloma skatinti asmenis aktyviai ieškoti darbo, dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, visuomenei naudingoje veikloje, o nesinaudoti ilgalaikę socialine parama.

Anot Socialinės paramos skyriaus vedėjos Paškevičienės, Panevėžio rajono savivaldybė siekdama teisingumo sugriežtino socialinės paramos skirstymą, pasitvirtindama naują pinigines socialinės paramos tvarką 2015 m. kovo 23 d. į kurią įtraukė punktą neleisiančių piktnaudžiauti parama. Panevėžio rajono savivaldybė tarybos posėdyje patvirtinus naują tvarkos aprašą turės daugiau teisių ir pareigų teikiant socialinę paramą. Pagal naują tvarką dauguma sugriežtinimų susiję su asmenų turtu. Numatyti atvejai, kai tėvai sulauks finansinių sankcijų dėl nesirūpinimo vaikų ugdymu. Numatoma skirti paramą tik vaikams nepinigine forma, jei tėvai neužtikrina jų privalomojo ir valstybės garantuojamo ugdymo iki 16 metų. Parama nenumatoma ir tokiems asmenims, kurie gyvenamąją vietą deklaravę Panevėžio rajone, o faktiškai gyvena kitame rajone. Nuo šiol gyventojai per paskutinius 12 mėnesių išsiregistravę iš Darbo biržos ar išbraukti iš jos sąrašų paramą galės gauti tik tuo atveju, jei teritorinėje darbo biržoje išbuvo registruoti 3 mėnesius. Taip pat numatoma ne rečiau, kaip du kartus per metus surašyti buities ir gyvenimo patikrinimo aktus. Tačiau numatoma ir gyventojams palankių sprendimų. Kai asmuo negauna jokių pajamų ar jo pajamos labai mažos, bet žmogus neatitinka nustatytų kriterijų paramai gauti, jam parama, kai kuriais atvejais galės būti skiriama.

Nuo 2015 m. sausio 1 d. įsigaliojo vienodas pinigines socialinės paramos teikimo modelis visose savivaldybėse. Įstatymų pakeitimo tikslas yra didinti pinigines socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams tikslingumą ir veiksmingumą. Įvertinus ir apibendrinus bandomųjų savivaldybių praktiką bei rezultatus, nuspręsta pinigines socialinę paramą teikti pagal vieningą modelį. Įstatyme numatyta, kad nepanaudotos savivaldybės biudžeto lėšos piniginei socialinei paramai skaičiuoti, bus naudojamos kitai socialinei paramai finansuoti Šiaulių rajono savivaldybės nustatyta tvarka. Taip pat nustatyta, jei savivaldybėms nepakaktų skirtų lėšų socialinei pašalpai ir kompensacijoms teikti dėl to, kad pasikeičia teisinė bazė, savivaldybės teisės aktų nustatyta tvarka pasitikslingosios lėšų poreikį piniginei socialinei paramai, papildomą finansavimą gali gauti iš

valstybės biudžeto. Pagal įstatymo nustatytą tvarką piniginę socialinę paramą turi teisę gauti tie asmenys, kuriems įvertintas turtas ir pajamos. Vadovaujantis LR valstybinio socialinio draudimo įstatymu piniginei socialinei parama teikiama savarankiškai dirbantiems asmenims, kurie per laikotarpį už kurį apskaičiuojamos pajamos, iš vykdomos veiklos gauna ne mažesnes nei minimali mėnesinė alga pajamas per mėnesį. Nedirbantiems darbingo amžiaus asmenims, kurie nutraukė registraciją Lietuvos teritorinėje darbo biržoje piniginei socialinei parama neskiriama, išskyrus įsidarbinimo atvejį. Šiems asmenims piniginei socialinei parama skiriama, jei jie ne trumpiau, kaip 3 mėnesiai registruojasi teritorinėje darbo biržoje. Ši nuostata netaikoma tiems asmenims, kurie pradeda dirbti savarankiškai ir dirba trumpiau, kaip 1 mėnesį ar kai asmenys piniginės socialinės paramos kreipiasi praėjus ne mažiau, kaip 6 mėn. po paskutinio piniginės socialinės paramos gavimo laikotarpio.

Siekiant sudaryti sąlygas gauti paramą, reikia mažinti socialinę atskirtį, piktnaudžiavimo socialine pinigine parama galimybę bei patikrinus gyvenimo sąlygas ir surašius buities patikrinimo aktą, suteikta teisė:

- Skirti socialinę pašalpą, jei asmens vidutinės pajamos per mėnesį ne daugiau nei 50 proc. (buvo 20 proc.) viršija valstybės remiamą dydį;
- Vienam ir dviems bendrai gyvenantiems asmenims 25 proc. valstybės remiamų pajamų dydžio, 3 ir 4 bendrai gyvenantiems asmenims 50 proc. valstybės remiamų pajamų dydžio, 5 ir daugiau 70 proc. valstybės remiamų pajamų dydžio;
- Skirti piniginę socialinę paramą, kaip 1 gyvenančiam asmeniui nepilnamečiui iki 24 metų, kuris mokosi, įskaitant akademinį atostogų, dėl ligos ar nėštumo laikotarpį, kai mirė vienas iš tėvų.

Svarbi įstatymo nuostata, galimybė pasitelkti dėl piniginės socialinės paramos skyrimo bendruomenių ir nevyriausybinių organizacijų atstovus, gyvenamosios vietovės bendruomenės narius, seniūnaičius ir kitus suinteresuotus asmenis. Tokiu pastangų dėka bus siekiama, kad piniginei socialinei parama savivaldybėse būtų teikiama vadovaujantis veiksmingumo, bendradarbiavimo ir socialinio teisingumo principais. Jei bus visuomenės palaikymas, kad savivaldybės gyventojai būtų sąžiningi, pilietiškai ir principingi. LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems įstatyme 10 str. 1 dalis 5 punktas reglamentuoja, kad prašymą skirti papildomą socialinės pašalpos dalį įsidarbinus galima pateikti ne vėliau, kaip per 6 mėnesius nuo įsidarbinimo dienos. To paties įstatymo 23 str. 1 dalyje numatyta, kad savivaldybės administracija privalo derinti pašalpos teikimo formas, savivaldybės tarybos nustatyta tvarka. Įstatyme akcentuojama, kad gavus informaciją apie socialinės pašalpos teikimą tuo laikotarpiu, kai buvo gaunamos nelegalios pajamos 6 mėnesiams asmenims bus nutraukiamas piniginės socialinės paramos teikimas. Kilus įtarimų apie turimą turtą ir gaunamas pajamas, kad pateikti neteisingi duomenys, įstatymo nustatyta tvarka reikalauti, kad

asmenys deklaruotą turtą (įskaitant gaunamas pajamas). Savivaldybės administracija turi teisę 3 mėnesius neteikti pinigines socialines paramos, jei asmenys nevykdė pareigos ir dėl to nevykdymo nesusidarė pinigines socialines paramos permoka, išmokėta ne didesnė negu apskaičiuota. Taip pat įstatyme nustatyta, jei asmenų turimų piniginių lėšų dydis viršija nustatytą piniginių lėšų normatyvą, 6 mėnesius parama nebus teikiama. O jei asmenys iki kreipimosi dėl pinigines socialines paramos savo turtą perleido kitiems asmenims, o pinigines socialines paramos paraiškoje nenurodė gautų piniginių lėšų ar už jas įsigyto naujo turto, parama nebus teikiama 6 mėnesius. Jei asmenims buvo teikiama 6 mėnesius socialinė parama ir asmenys tuo pačiu nurodė paraiškoje, gavo pajamas mažiau negu minimali mėnesinė alga, pinigine socialine parama nebus teikiama 6 mėnesius. Kitas įstatyme numatytas apribojimas dėl pinigines socialines paramos neteikimo 12 mėnesių, tiems asmenims, kuriems teikimo laikotarpiu nuosavybės teise įgijo privalomą registruotą turtą, kurio vertė didesnė, kaip piniginių lėšų normatyvas ar nuosavybės teise turimą turtą perleido nuosavybėn kitam asmeniui už mažesnę sumą, kaip pusė šio turto vertės. Taip pat įstatyme numatyta teisė papildomai apklausti asmenis, tikrinti jų pateiktus dokumentus ir reikalauti papildomų duomenų, įrodančių asmenų teisę į pinigine socialine paramą.

Siekiant įvertinti pinigines socialines paramos teikimo veiksmingumą, savivaldybės tarybos nustatyta tvarka periodiškai tikrinti asmenų gyvenimo sąlygas, turimą turtą ir jų užimtumą. Nereikalauti asmenų iš naujo pateikti duomenis, kurie iki pakartotinio kreipimosi yra nepasikeitę. Savivaldybės tarybos nustatyta tvarka asmenims skirti socialine pašalpa, kai nėra sudaryta teismo patvirtinta sutartis dėl vaiko išlaikymo bei skirti socialine paramą, kai santuokos nutraukimo bylos nagrinėjimu metu yra ginčas. Įstatymo 8 str. reglamentuoja, kad nemažinti pašalpos dydžio tik tuo atveju, kai Lietuvos teritorinė darbo birža socialine pašalpos teikimo laikotarpiu nepasiūlė darbo, nepasiūlė dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse.

Anot Šilalės savivaldybės socialines paramos skyriaus vedėjos D. Račkauskienės socialines paramos gavėjų per pirmąjį šių metų ketvirtį sumažėjo apie 30%, tuo tarpu 2011 metais per mėnesį paramos gavėjų buvo apie 3500 asmenų. Šių metų balandžio mėn. užregistruoti tik 2203 paramos gavėjai, tai sumažėjo 1108 asmenimis. Tam, kad išsiaiškinti kam priklauso parama seniūnijose buvo sudarytos komisijos, suaktyvintas Vyriausybės nutarimo ir savivaldybės tarybos sprendimo vykdymas dėl visuomenei naudingų darbų atlikimo. Gavę pinigine socialine paramą žmonės kviečiami prisidėti prie visuomenei naudingų darbų. Jei žmogus jų neatlieka, socialine pinigine parama yra stabdoma. Jei tokia panaši situacija atsiranda šeimose, parama išlieka tik vaikams. Laikomasi prielaidos, kad vaikai neturi kentėti dėl tėvų. Socialiniai darbuotojai pastebėję įtarimus dėl manipuliavimo parama, lankosi šeimose, surašo buitines tyrimo aktus, kalbasi su kaimynais, įvertina esamą padėtį. Tuomet komisija nustato priklauso parama ar ne. Dažnai nustatoma, jog asmenys papildomų pajamų nedeklaruoja, nes jos viršytų valstybės remiamas pajamas. Tokiu atveju

paramas neskiriama. Pasak D. Račkauskienės glaudžiai bendradarbiaujama su valstybine mokesčių inspekcija. Šios institucijos specialistai tikrina, įtarimą sukėlusių asmenų pajamas ar jie neslepia mokesčių. Darbo biržos įstatymų sistemoje atsiradusia spraga socialinės paramos gavėjai suskubo pasinaudoti – išsiregistruodavo ir vėl prisiregistruodavo darbo biržoje, tam, kad gauti piniginę socialinę paramą. Nuo šiol savivaldybės taryba priėmė sprendimą, kad nebebūtų galimybių išsisukinėti nuo darbo. Kilus įtarimams dėl manipuliacijos parama, asmenys galės kreiptis dėl socialinės piniginės paramos po 6 mėn., kuomet per tiek laiko privalės būti registruoti darbo biržoje. Socialinei paramai nepanaudotų lėšų į valstybės biudžetą grąžinti nereikės. Nepanaudotas lėšas bus galima skirti gerinti visuomenės poreikius socialinėje srityje, plėsti socialines paslaugas.

Panevėžio rajono savivaldybėje, net trys teismai pripažino, kad visuomenei naudingas darbas už gaunamas pašalpas nėra priverstinis. Nors LR Konstitucijoje 48 str. įtvirtinta nuostata, kad priverstinis darbas yra draudžiamas. Panevėžio savivaldybė 2015 metais vasario 3 d. priėmė sprendimą, kad visuomenei naudingos veiklos nereikės atlikti pensininkams, besilaukiančioms moterims, mamai ar tėvui, namuose prižiūrinčiam ikimokyklinio amžiaus vaiką, sergantiems ar turintiems neįgalimą ir dėl kitų priežasčių. Panevėžio rajonas viena iš savivaldybių, kuri tokios tvarkos dar neturėjo. Panevėžio savivaldybės administracijos direktorės Kristinos Nakutytės teigimu, miesto taryba šį sprendimą svarstė prieš dvejus metus, bet baiminosi įsipareigojimų, dėl žmogaus, kuris dirba visuomenei naudingus darbus ir nėra socialiai draustas. Kita priežastis, dėl ko nebuvo priimtas sprendimas, tai papildomos lėšos ir žmonės, kurių reikėjo, kad prižiūrėtų asmenis dirbančius visuomenei naudingą darbą. Daugumos savivaldybių patirtis įrodo, kad visuomenei naudingi darbai gali prisidėti prie miesto įvaizdžio gražinimo.

Anot Panevėžio savivaldybės socialinės paramos skyriaus vedėjo Viktoro Michailovo baiminamasi, kad socialinės pašalpos gavėjai neužverstų teismų bylomis dėl LR Konstitucijoje įtvirtintos nuostatos, kad bet koks priverčiamas darbas yra draudžiamas. LR Konstitucijoje įtvirtinta, kad kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą, turi turėti tinkamas, saugias darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju. Šiuo atveju visuomenei naudingi darbai, kurių žmogus negalės atsisakyti, kitu atveju praras pašalpas, pažeidžiant LR Konstitucijoje įtvirtintą nuostatą. Kai kurių apklaustų Panevėžio rajono gyventojų dėl priverstinių darbų už pašalpas nuomonės išsiskyrė. Vieni akcentavo, kad toks priimtas sprendimas padės „atsijoti“ veltėdžius, kiti piktinosi, kad savivaldybė įteisino savotišką baudžiamą ir kad tai žmonių išnaudojimas.

2 dalis. VISUOMENEI NAUDINGO DARBO ORGANIZAVIMAS ŠIAULIŲ RAJONE

2.1. ŠIAULIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS IŠORINIŲ IR VIDINIŲ VEIKSNIŲ ANALIZĖ

2.1.1. Politiniai veiksniai

Pasaulis nuolat kinta. Lietuva, reaguodama į pokyčius, privalo neatsilikti nuo bendrų tikslų ir siekių. „Europa 2020“ – tai 2010 m. pradėta įgyvendinti Europos Sąjungos dešimties metų ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo strategija. Ja siekiama ne tik įveikti krizę, po kurios palaisniui atsigauna ES šalių ekonomika, bet ir šalinti ES augimo modelio trūkumus bei sudaryti sąlygas pažangiam, tvariam ir integraciniam augimui. Užsibrėžti šių sričių penki pagrindiniai tikslai, kuriuos ES turi pasiekti iki 2020 m. pabaigos: užimtumo, mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros, klimato ir energetikos, švietimo, socialinės įtraukties ir skurdo mažinimo. Strategijos tikslų siekti padeda septynios pavyzdinės iniciatyvos, kurias vykdydamos Europos Sąjunga ir nacionalinės valdžios institucijos suvienija pastangas strategijos „Europa 2020“ prioritetus padedančiose įgyvendinti srityse, tokiose kaip inovacijos, skaitmeninė ekonomika, užimtumas, jaunimas, pramonės politika, skurdas ir efektyvus išteklių naudojimas. Pokyčiai, kurie numatomi šiose srityse įtvirtins pažangos vertybes ir remsis darnaus vystimosi principais. Šiaulių regiono plėtros taryba dalyvauja planuojant 2014 - 2020 m. paramą regionams sudaryta galimybė apsispręsti, kaip panaudoti paramos lėšas. Šiaulių regione įsteigtos laisvosios ekonominės zonos, kurių įsteigimo tikslas – naujų darbo vietų kūrimas. Esant ribotoms finansinėms galimybėms savivaldybės gali nepajėgti įvykdyti iš anksto nustatytų įsipareigojimų. Socialinė ir ekonominė atskirtis tarp regionų išlieka (migracija, nedarbo lygis). Šiaulių regionas atsilieka nuo kitų didžiųjų miestų.

2.1.2. Ekonominiai veiksniai

Nedarbas Lietuvoje tapo viena iš svarbiausių ekonominių veiksnių. Ilgalaikį nedarbą sąlygoja bendra šalies ekonomikos būklė, sumažėjusi darbo jėgos, ypač žemos kvalifikacijos arba nekvalifikuotos, paklausa, menka bedarbių kvalifikacija, negatyvus darbdavių požiūris į praradusius darbinius įgūdžius ar specialius gebėjimus vyresnio amžiaus bedarbius, paskatą ieškoti darbo ar tobulintis praradimas. Nedarbo lygį šalyje lemia nemažai veiksnių. Tai ir neatitikimas tarp darbuotojų paklausos bei pasiūlos, ir nelankstus darbo rinkos reguliavimas, kuris verčia darbdavius būti atsargesnius samdant darbuotojus. Žemos kvalifikacijos darbuotojams mokami maži atlyginimai, kurie dažnai yra per menki, kad iš viso motyvuotų dirbti. Sunku tikėtis, kad Lietuvoje nedarbo lygis iš esmės pasikeis, greičiausiai išliks aukšto lygio.

2.1.3. Socialiniai veiksniai

Statistikos departamento duomenimis 2013 metais bedarbių skaičius Šiaulių rajone išaugo 11,0%. Šiaulių rajonui būdinga didelė gyventojų migracija, 2013 metais į užsienio šalis išvyko 1855 gyventojai. Ši reakcija galėjo kilti dėl padėties darbo rinkoje. 2013 metais toliau didėjo ekonomikos nuosmukis. Šiaulių darbo biržos duomenims 2013 metų pabaigoje nedarbas gruodžio mėnesį siekė 11,6 proc. (moterų – 12,7 proc., vyrų – 10,6 proc., jaunimo iki 25 metų amžiaus – 6,7 proc.). 2013 metų pabaigoje buvo įregistruota 3035 bedarbiai (7,1% visų rajono gyventojų). Nedarbas siejamas su asmens ir jo šeimos negalėjimu apsirūpinti pirmo būtinumo prekėmis (maistu, rūbais, apmokėti būsto komunalines paslaugas). Finansinis nepajėgumas susijęs su negalėjimu apmokėti gydytojo paslaugų ir kt. Skurdas yra glaudžiai susijęs su socialine atskirtimi. Tai kompleksinis reiškinys, atspindintis tikrą asmens ar grupės asmenų negalėjimą ar nesugebėjimą naudotis visuomenės sukurtomis gėrybėmis, dalyvauti darbinėje veikloje, bendruomenės gyvenime. Siekiant mažinti asmens socialinę atskirtį, skiriamos vienkartinės išmokos, toliau vykdoma maisto iš intervencinių atsargų tiekimo labiausiai nepasiturintiems asmenims programa, kuri pradėta įgyvendinti 2006 m. 2013 metais minėta programa vyko kovo – lapkričio mėnesiais. Paramą vidutiniškai gavo 8270 rajono gyventojų (1730 gyventojų mažiau nei 2012 metais). Galima manyti, kad šiek tiek gerėja gyventojų materialinė padėtis, gal būt dalis tampa sąmoningesni – informuoja apie įsidarbinimą, gaunamas pajamas bei kitus pokyčius.

2.1.4. Technologiniai veiksniai

Spartus technologijų vystymasis skatina naujų technologijų, modernių informacijos sistemų diegimą, o jų svarba itin didelė. Šiaulių rajono savivaldybės internetiniame tinklapyje pateikiama ir atnaujinama, ne tik visa reikalinga informacija visuomenei, bet ir yra sukurta duomenų bazė SPIS (socialinės paramos informacinė sistema), kurioje galima užpildyti paraišką socialinei pašalpai prasitęsti. Tai nauja paslaugos priemonė, kuri suteikia galimybę paramos gavėjams naudotis šia modernia technologija.

2.1.5. Teisinė bazė

LR įstatymai, Lietuvos Respublikos piniginės paramos nepasiturintiems šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymas (žin. 2003 Nr. 73-3352, 2006 Nr. 130-4889), Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras 2003 m. gruodžio mėn. 16 d. įsakymu Nr. A1-203 „Dėl telkimo visuomenei naudingiems darbams tvarkos aprašas“ (žin. 2003, Nr. 121-5503), Šiaulių rajono savivaldybės mero ir administracijos direktoriaus 2012-2013 metų veiklos ataskaitos, Šiaulių rajono savivaldybės tarybos 2010 m. Kovo 25 d. sprendimu Nr. T-81 „Dėl Šiaulių rajono

gyventojų telkimo visuomenei naudingiems darbams tvarkos aprašas“, Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas, Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas (žin.,1994, Nr. 55-1049, 2008, 113-4290) 16 straipsnio 4 nuostata, Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas (žin. 2006 Nr. 73-2762, 2009 Nr. 86-3688) 28 straipsnis, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2009 m. rugpjūčio mėn. 13 d. įsakymu Nr. A1-499 patvirtintu Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimo sąlygų ir tvarkos aprašas (žin. 2009 Nr. 98-4133), LR Savanoriškos veiklos įstatymas 2011 m.

2.1.6. Žmogiškieji ištekliai

Lėšų poreikis socialinėms paslaugoms teikti per ateinančius tris metus turėtų didėti, nes esant dabartinei bedarbystei, augs žmonių skaičius, kuriems bus reikalinga pagalba. Kadangi numatyti Šiaulių rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus biudžetą 3 metams sudėtinga, todėl lėšos paslaugoms planuojamos, atsižvelgiant į savivaldybės biudžetą bei įvertinus poreikį, siekiant užtikrinti paslaugų teikimą labiausiai pažeidžiamoms ir nukentėjusioms nuo ekonominio nuosmukio žmonių grupėms. Ištekliai reikalingi plėsti rajone teikiamų socialinių paslaugų apimtį ir jų rūšis. Socialinių paslaugų tinklas bei socialinių darbuotojų darbo patirtis ir kompetencija užtikrins kokybišką socialinių paslaugų visų socialinių grupių asmenims teikimą.

2.1.7. SSGG analizė

12 lentelė

Stiprybės	Silpnybės
<p>Sukurta nuosekli socialinės apsaugos ir darbo rinkos politikos įgyvendinimo sistema, besiremianti šiuolaikine teisine baze;</p> <p>Pakankamai išsilavinusi darbo jėga, labiau nei anksčiau psichologiškai prisitaikiusi prie rinkos ekonomikos reikalavimų, padidėjęs asmeninės atsakomybės už save supratimas, apskritai pozityvi nuostata rinkos ekonomikos atžvilgiu;</p> <p>Padidėjęs savivaldybės, kaip pagrindinės socialinių paslaugų organizatorės, bei socialinių darbuotojų vaidmuo organizuojant ir teikiant socialines paslaugas;</p>	<p>Mažos gyventojų pajamos lemia nepakankamai progresyvią vartojimo struktūrą;</p> <p>Nepakankamai plėtojami žmogiškieji ištekliai bei mokymosi visą gyvenimą galimybės;</p> <p>Nepakankama darbo vietų kokybė;</p> <p>Sunkiai prisitaikoma prie struktūrinių pokyčių (naujų veiklų, naujų profesijų);</p> <p>Nepakankamai skatinamas naujų darbo vietų kūrimas;</p> <p>Nepalankios galimybės įsidarbinti jaunų ir ilgai negaunančių dirbti bedarbių;</p> <p>Šėšėlinis užimtumas, nelegali darbo jėgos migracija;</p> <p>Socialinės apsaugos sistema ne visada skatina imtis darbo, neretai padeda atsirasti bei įsitvirtinti išlaikytinių nuostatoms;</p> <p>Socialinės paramos sistema nepakankamai orientuota į žmogų;</p> <p>Trūksta informacijos: socialinių paslaugų, kaip ir kitų socialinės apsaugos išmokų gavėjai nepakankamai informuojami apie jų teises ir galimybes, o socialinės paramos teikėjai per mažai žino apie realius poreikius;</p> <p>Nepakankamai išplėtotą teisinę socialinės paramos bazę, nėra aiškios socialinės apsaugos sprendimų apskundimo tvarkos;</p>

	Dalis žmonių išstumiami iš darbo rinkos, praranda kvalifikaciją, galimybę į ją sugrįžti ar niekada neįgyja reikiamos kvalifikacijos, susidaro skurdo ir socialinės atskirties grupės.
Galimybės	Grėsmės
Esama institucinė darbo ir socialinės politikos sistema pajėgi tobulėti ir adaptuoti socialinę ir darbo sistemą; Modernių ir informacinių bei komunikacijų technologijų plėtotė galinti atverti didžiausias galimybes: sukurti konkurencingas gerai apmokamas darbo vietas bei padidinti darbo rinkos lankstumą; Stiprus nevyriausybinis sektorius gali būti sėkmingai panaudotas socialinių paslaugų kokybės gerinimui užtikrinti;	Darbo jėgos, ypač aukštų specialistų emigracija; Mažėja pajamų darbo dalis, bet užtat didėja socialinės apsaugos išmokų dalis; Gali atsirasti darbo jėgos, kvalifikacijos, motyvavimo dirbti skirtumai, tolimesnis atskirties didėjimas; Nepakankamas darbo rinkos lankstumas gali kelti didelio nedarbo pavojų, trukdyti inovacijoms bei modernių technologijų plėtotei; Jei nepavyks vykdyti sėkmingos užimtumo ir socialinės politikos, gali nemažėti skurstančiųjų dalis, didėti socialinė atskirtis, kuri kelia pavojų visuomenės stabilumui;

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis 2013-2015 m. Šiaulių rajono savivaldybės strateginiu planu.

2.2. NEDARBO, SKURDO BEI SOCIALINĖS ATSKIRTIES SITUACIJA LIETUVOJE IR UŽSIENYJE

Anot Binkauskienės, Misiūno (2004), socialinė atskirtis nebūtinai reiškia skurdą, tai reiškinys, būdingas daugeliui valstybių. Tuo požiūriu gali skirtis socialiai atskirtos grupės ar atskiri jų elementai. Lietuvoje socialinė atskirtis yra labai didelė. Reiktų pripažinti, kad socialinė politika nėra itin sėkminga, nes pagrindinis stabdantis veiksnys visuomenės sueičiai yra kultūriniai – psichologiniai faktoriai. Socialinė atskirtis skirstoma į tris grupės (žr. 13 lentelė):

13 lentelė

Socialinės atskirties struktūra

Susiformavusios socialinės grupės	Paveldėtos socialinės grupės	Naujai besiformuojančios socialinės grupės
<ul style="list-style-type: none"> ➤ skurstantys vyresnio amžiaus žmonės; ➤ asmenys su dvasine ir fizine negalia ➤ beglobiai vaikai ➤ daugiavaikės šeimos ➤ iš dalies vieniši tėvai ➤ iš dalies buvę kaliniai ➤ iš dalies kaimo gyventojai ➤ moksleiviai ir studentai 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ bedarbiai ➤ tremtiniai ir politiniai kaliniai ➤ iš dalies benamiai ➤ iš dalies seksualinės mažumos ➤ mažas pajamas gaunantys žmonės ➤ sergantieji AIDS ➤ intraveniniai narkomanai ➤ iš dalies nacionalinės mažumos ➤ iš dalies prostitutės 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ moterys ➤ miesto ir kaimo užribio varguomenė ➤ iš dalies vaikai ➤ iš dalies seksualinės mažumos ➤ iš dalies kaliniai ➤ iš dalies netradicinės religinės bendruomenės ➤ buvę kaliniai ➤ iš dalies prostitutės ➤ iš dalies nacionalinės mažumos

Šaltinis: <http://www.un.lt/lt/leidiniai/jtvp-leidiniai>

Sprendžiant socialinės atskirties problemas socialinis darbuotojas atlieka pagrindines funkcijas. Svarbus jo dalyvavimas ne tik socialinių paslaugų teikime, bet ir piniginės socialinės paramos teikime. *Remiantis piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimo tyrimo ataskaita (2013)*, Austrijoje socialinės pašalpos gavėjams, ne tik išmokama socialinė pašalpa, bet ir sudaromos individualios integracijos programos. Lenkijoje socialinės pašalpos gavėjas bendradarbiauja su socialiniais darbuotojais, socialinėmis tarnybomis, o Šveicarijoje tik dalyvauja interviu su socialiniu darbuotoju. Italijoje socialinis darbuotojas pašalpos gavėją ir konsultuoja ir tuo pačiu administruoja pašalpas. Olandijoje dėl pašalpų skyrimo, administravimo komanda kviečiasi į pagalbą konsultantus, teisininkus ir socialinius darbuotojus. Visuose šalyse pašalpų skyrimas yra decentralizuotas savivaldybių lygmeniu. Prancūzijoje ir Jungtinėje Karalystėje socialiniai darbuotojai nėra įtraukti į pašalpos administravimą, tačiau atlieka svarbų vaidmenį teikiant patarimus ir informaciją. Lietuvoje, kaip žinoma, socialiniai darbuotojai įtraukiami seniūnijose, priimant dokumentus socialinei paramai, pildant buities tyrimo aktus, tačiau jie nedalyvauja tolimesniame etape su socialinės pašalpos gavėjais.

Skurdo mažinimo problemas galima įveikti tik pasitelkus savivaldybių, labdaros ir paramos bei kitų nevyriausybinę organizacijų pajėgas. Europos Konsiliume 1984 m. lapkričio mėn. 19 d. buvo priimtas skurdo apibrėžimas: “Skurdžiais vadinami asmenys, šeimos, asmenų grupės, kurių ištekliai yra nepakankamai savo šalyje susiklosčiusiam minimaliam gyvenimo būdui užtikrinti”. Šio apibrėžimo sąvoka yra daugiaprasmė ir priklauso nuo gyvenimo lygio šalyje.

Įvairiuose Lietuvos regionuose socialinės paramos skurstantiems išmokų ir socialinių paslaugų mastai skiriasi, nes išlaidų skirtumai atsiranda daugiausia dėl ekonominių, užimtumo, demografinių skirtumų. Tokią įtaką daro ir skirtingas įstatymų įgyvendinimas, socialinės paramos administravimas. Kai kurios savivaldybės linksta taupyti socialinės paramos sąskaita.

Vadovaujantis Šiaulių rajono savivaldybės sprendimo 2014 metams socialinių paslaugų planu, buvo numatyta siekti efektyvios asmenų, priklausančių socialinės atskirtiems grupėms adaptacijos ir integracijos vyksmo. Šiaulių rajone nėra paslaugų tinklo tokioms asmenų grupėms, kaip skurdžiai gyvenantys asmenys, netekę darbo, neturintys pajamų, praradę darbinius įgūdžius bei poreikį švariai gyventi (elgetaujantys, valkataujantys, benamiai, asmenys, įsitraukę į nusikalstamą veiklą, smurtautojai ir patyrę smurtą, iš dalies ar visiškai netekę gebėjimų savimi pasirūpinti). Tokiems asmenims yra reikalinga psichologo pagalba, prarastų socialinių įgūdžių atkūrimas ir įtvirtinimas. Savivaldybei iškilusių problemų sprendimą palengvina tai, kad Šiaulių rajonas ribojasi su Šiaulių miestu, didžioji dalis paribio žmonių įsilieja į miesto gyventojų gretas. Siekiant mažinti asmenų socialinę atskirtį, skiriamos vienkartinės išmokos, vykdoma maisto iš intervencinių atsargų tiekimo labiausiai nepasiturintiems asmenims programa. 14 paveiksle pateikiamas vidutinis metinis bedarbių skaičius Šiaulių rajone.

Vidutinis metinis Šiaulių rajono bedarbių skaičius laikotarpio pabaigoje

14 lentelė

Teritorija	2013 m.	2014 m.
Šiaulių r. sav.	2.879,1	2.498,2

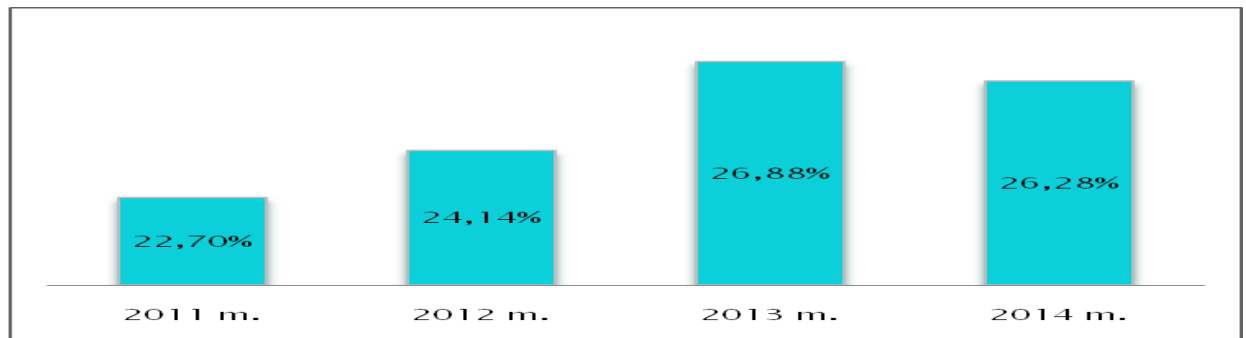
Šaltinis: Lietuvos darbo biržos duomenys

Daugiausia naujų bedarbių Lietuvos darbo biržoje įregistruota (žr. 13 pav.) 2012 metais: 30548 (29,30%). Bedarbių mažėjimo pokytis pastebimas 2013 metais 26307 (25,30%) ir 2014 metais 23550 (22,65%), nedidelis skaičius buvo 2011 metais – 23588 (22,68%) .

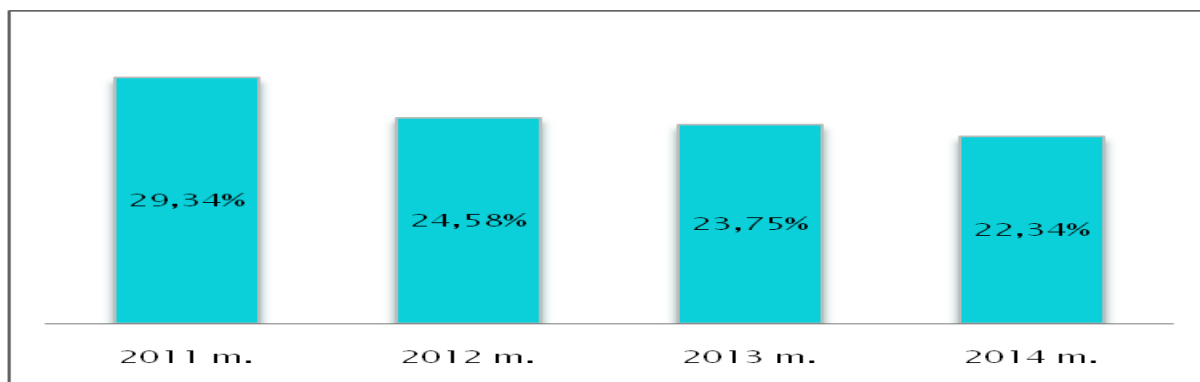
13 pav. Įregistruota bedarbių, proc.

Pagal 14 pav. Šiaulių teritorinėje darbo biržoje 2013 metais 24935 (26,88%) įregistruota daugiausiai laisvų darbo vietų. Mažiausiai laisvų darbo vietų buvo įregistruota 2011 metais 21055 (22,70%). 2012 metais buvo įregistruota 22398 (24,14%), o 2014 metais 24378 (26,28%) laisvų darbų vietų.

14 pav. Įregistruota laisvų darbo vietų proc.

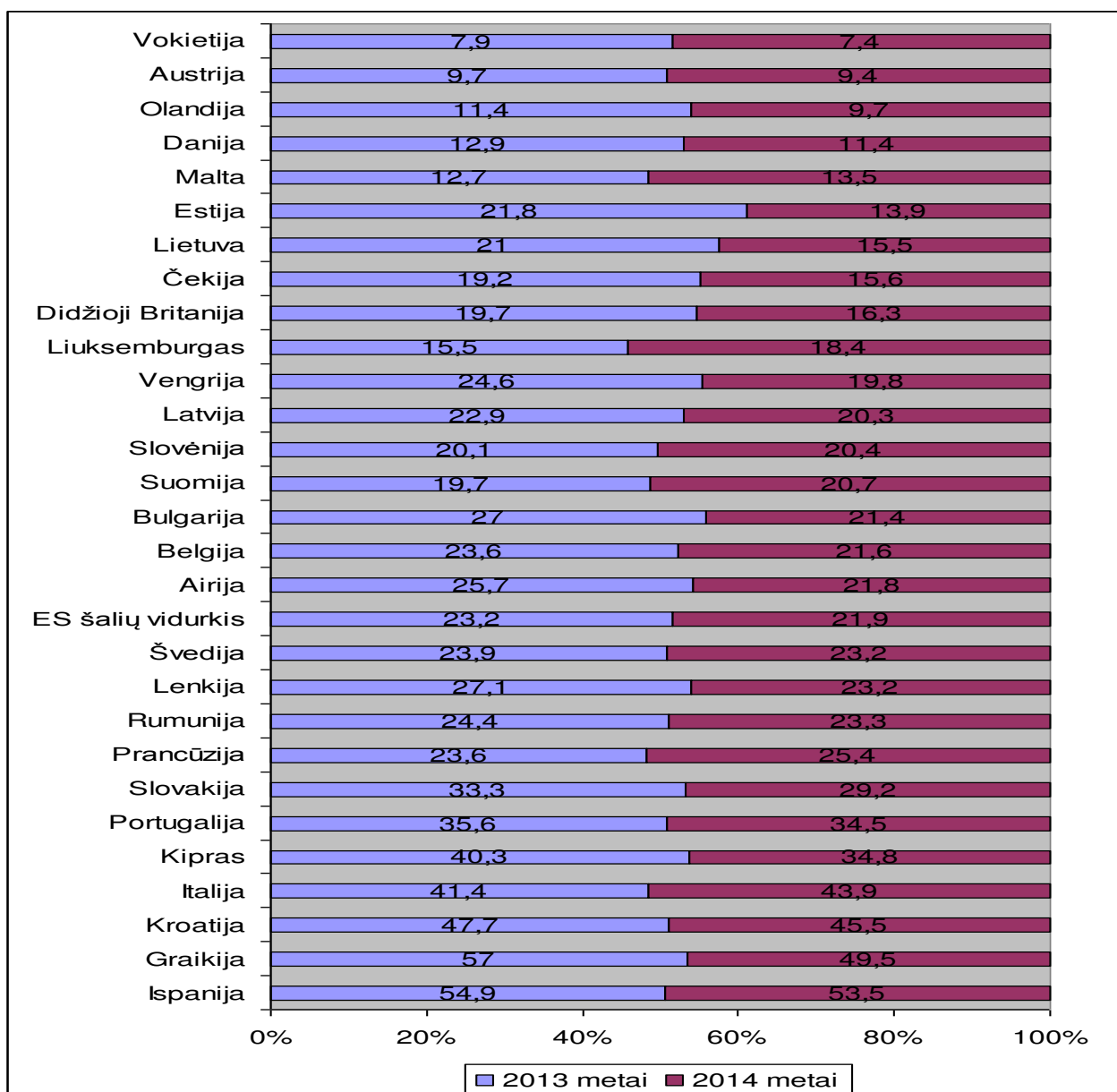
Remiantis 15 pav., 2011 metais buvo įdarbinta daugiausiai asmenų pagal įvairias Šiaulių teritorinės darbo biržos vykdomas programas: 22007 (29,34%). 2012 metais 18437 (24,58%) pastebimas vykdomų programų mažėjimas, pagal kurias įdarbinami asmenys. Panaši situacija pastebima ir 2013 metais 17814 (23,75%) bei 2014 metais 16759 (22,34%).

15 pav. Įdarbinimas proc.

2.3. Jaunimo ir suaugusiųjų socialinės integracijos į darbo rinką problemos ir jų sprendimo priemonės

Jaunimo nedarbas yra ypač aktuali problema, net tik visoje Lietuvoje, bet ir visoje Europos Sąjungoje (žr. 16 pav.). Eurostat duomenimis daugiausia jaunimo nedarbas iki 25 metų siekė Graikijoje 2013 metais 54,9%, 2014 metais Ispanijoje 53,5%. Lietuvoje 2014 metais nedarbo rodiklis 6,4%, mažesnis nei Europos Sąjungos vidurkis (21,9%). Tarp 28 Europos Sąjungos valstybių Rumunijoje šis rodiklis yra didesnis nei Lietuvoje. 2013 metais Lietuvoje jaunimo nedarbo rodiklis buvo 2,2% mažesnis nei Europos Sąjungos vidurkis (23,2%). Tarp 28 Europos Sąjungos valstybių, šis rodiklis Airijoje buvo didesnis nei Lietuvoje, Liuksemburge mažesnis. Per vienus metus Jaunimo nedarbas sumažėjo 5,5%.

16 pav. Jaunimo iki 25 metų nedarbo lygis ES (Eurostat duomenys)

Spartesnę jaunimo nedarbo mažėjimą lėmė nuo šių metų pradėtos įgyvendinti Jaunimo garantijų iniciatyvos, kurių tikslas per kuo trumpesnę laiką suaktyvinti jaunas žmones, padėti susirasti darbą ar paskatinti toliau mokytis. Per devynis šių metų mėnesius į teritorines darbo biržas kreipėsi 71,4 tūkst. jaunuolių iki 29 m. amžiaus. Jiems suteiktos informavimo konsultavimo paslaugos, nemotyvuoti – dalyvavo motyvaciniuose užsiėmimuose, parengti individualūs užimtumo veiklos planai, numatant priemones padėsiančias siekti užimtumo. Daugiau kaip pusei šių jaunuolių padėta įsidarbinti arba suteiktos remiamo užimtumo galimybės. Jaunimo nedarbas išlieka viena svarbiausių socialinės politikos prioritetų. Jaunimo nedarbui mažinti ir įsidarbinimui skatinti valdymo institucijos yra numačiusios nemažai priemonių, viena iš jų – Lietuvos darbo biržos vykdomi projektai.

Darbdaviams, įdarbinantiems jaunos asmenis, suteikiama darbo užmokesčio subsidija. Kita priemonė: nuo 2010 m. liepos mėn. 1 d. darbdaviai galėjo pasinaudoti „Sodros“ lengvatomis, kurios numatytos įdarbinant pirmą kartą darbinės patirties neturintį jaunimą. Iš verslumo skatinimo fondo jaunimui, kuris pradeda savo verslą, taikomos lengvatinėmis sąlygomis paskolos. 2014 m. Šiaulių teritorinėje darbo biržoje įregistruota 8514 jaunuolių iki 29 metų amžiaus.

Jaunimo politikai tobulinti per pastarąjį dešimtmetį buvo priimta nemažai juridinių aktų, parengta valstybinė jaunimo politikos koncepcija. Vyriausybės patvirtinta Nacionalinės jaunimo politikos plėtros 2011-2019 metų programa ir priemonių planas jaunimo užimtumui didinti, Jaunimo užimtumui skatinti užimtumo rėmimo įstatyme įvesta pataisa – papildomo rėmimo požymį asmuo įgyja iki 29 metų. 15 lentelėje matoma jaunimo iki 29 metų situacija darbo rinkoje. Jaunų registruotų bedarbių daugiausiai buvo įdarbinta 2011 metais II ketvirtį (21,5 tūkst.), o mažiausiai 2014 metais IV ketvirtį (13,7 tūkst.). Galima išskirti, kad

15 lentelė

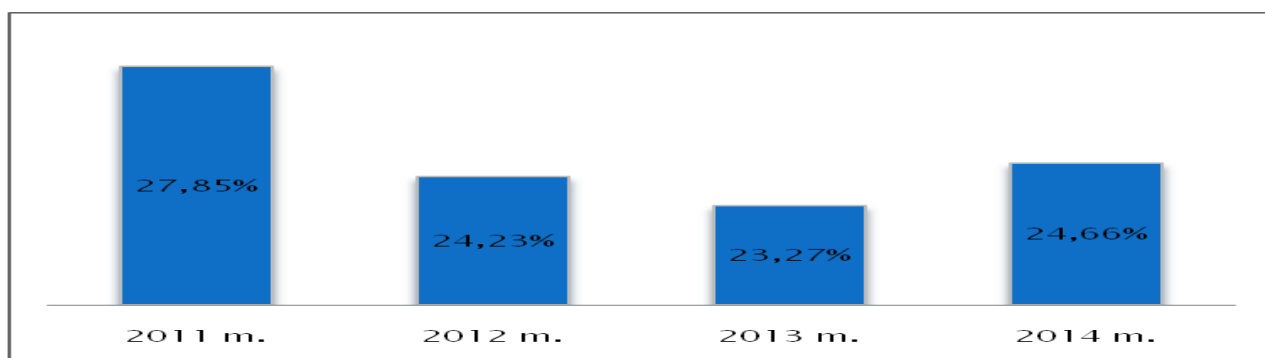
Bedarbių iki 29 metų amžiaus įdarbinimas per ketvirtį (tūkst.)

Ketvirčiai	2011 metai	2012 metai	2013 metai	2014 metai
I ketv.	14,8	14,8	15,0	15,6
II ketv.	21,5	18,9	19,0	16,0
III ketv.	17,9	17,7	18,7	15,2
IV ketv.	16,4	17,1	17,2	13,7
Viso:	70,6	68,5	69,9	60,5

Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos teritorinės darbo biržos duomenimis.

Europos Sąjungos lėšomis 2014 metais Šiaulių teritorinė darbo birža įgyvendino šiuos projektus: „Pagalba įsidarbinant“, „ Pasitikėk savinimi“, „Išlik darbo rinkoje“, „Įgyk paklausią profesiją“. Šiaulių teritorinės darbo biržos duomenimis, kas antras jaunuolis buvo įdarbintas ar dalyvavo aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse.

Iš 17 paveikslo pastebima, kad asmenų, nukreiptų į aktyvios darbo rinkos politikos priemones, 2011 metais buvo 7128 (27,85%), 2012 metais sumažėjo iki 6201 (24,23%), 2013 metais buvo 5956 (23,27%), o 2014 metais padidėjo iki 6312 (24,66%).

17 pav. Nukreipta asmenų į aktyvios darbo rinkos politikos priemones (proc.)

Jaunam asmeniui Šiaulių teritorinė darbo birža gali pasiūlyti įvairias priemones, skatinančias integraciją į darbo rinką: talentų banką ir jaunimo darbo centrą. „Talentų bankas“, tai internete sukurta duomenų bazė, kurioje darbo ieškantys asmuo gali paskelbti informaciją apie save. Ši informacija prieinama visiems darbdaviams ir teikia didesnes galimybes įsidarbinti. Šioje programoje kviečiami dalyvauti aukštųjų mokyklų baigiamųjų kursų studentai ir absolventai, dirbantys kompiuteriu ir mokantys bent vieną užsienio kalbą. Jaunimo darbo centras padeda jaunimui orientuotis socialinėje aplinkoje ir darbo rinkoje, savarankiškai spręsti užimtumo problemas. Šiaulių jaunimo darbo centre jaunimui organizuojami įvairūs informaciniai ir mokomieji renginiai bei grupinio konsultavimo užsiėmimai. Jie skirti motyvuoti jaunimą rinktis darbą, ugdyti darbo paieškos įgūdžius, didinti pasitikėjimą savo jėgomis, bendrąsias kompetencijas. Jaunimo darbo centre vyksta renginiai apie karjeros planavimą, darbo paieškos strategijas, darbo dokumentų rengimą, pasiruošimą pokalbiui su darbdaviu, darbo teisę, verslumo pradmenis bei savanorystę.

Jaunimo problemų sprendimui Šiaulių rajono savivaldybėje 2013–2018 metams taikomas planas, skirtas Šiaulių rajono savivaldybės valdžios, verslo ir visuomenės atstovams, formuojantiems jaunimo politiką Šiaulių rajone. Planu siekiama sukurti darnią aplinką ir prielaidas vystyti tęstinę jaunimo politiką, užtikrinant esamų priemonių plėtojimą, kylančių problemų sprendimą, naujų priemonių atsiradimą ir šių priemonių efektyvų veikimą, užtikrinant tarpžinybinį ir tarpsektorinį bendradarbiavimą bei sudarant palankias sąlygas formuotis jauno žmogaus asmenybei integruojantis į visuomenės gyvenimą. Plane išskiriama, tai, jog pagrindinės jaunimo problemos yra sunkumai įsidarbinti neturint patirties, maži atlygimai bei darbdavių požiūris į jaunus darbuotojus. Šiai problemai spręsti siekiama sukurti naujas užimtumo formas jaunimui, sistemingai teikti informaciją apie savivaldybės veiklą skirtą jaunimui, jaunimo dalyvavimo formaliojo ir neformaliojo švietimo įstaigų savivaldoje, ypač organizacijų teikiančių neformalias jaunimo ugdymo paslaugas, didinimas.

Suaugusiųjų ir jaunimo užimtumo lygį Lietuvoje procentais rodo 16 lentelė:

16 lentelė

Suaugusiųjų ir jaunimo užimtumas, proc.

	2013 m.	2013 m.				2014m.
		I k.	II k.	III k.	IV k.	
Bendras (15–64 m. amžiaus)	63,7	62,3	63,8	64,5	64,3	64,2
Vyrų	64,7	62,7	64,3	66,1	65,8	64,9
Moterų	62,8	62,0	63,3	63,1	62,9	63,6
Jaunimo (15-24 amžiaus)	24,6	23,5	24,1	25,9	24,9	25,9
Vyresnio (55-64 amžiaus)	53,4	52,4	52,6	53,9	54,6	55,1

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Su švietimu šiandien siejami itin svarbūs strateginiai Europos Sąjungos siekiai – sukurti konkurencingą, novatorišką, žiniomis grindžiamą ir visus įtraukiančią ekonomiką, sėkmingai išspręsti žmonių užimtumo problemą. Švietimas suvokiamas kaip vienas kertinių Europos Sąjungos vidaus politikos ramsčių, o žmonių išsilavinimas, jų žinios ir kompetencijos – kaip „raktas nuo Europos ateities“. Į šias europines nuostatas ir siekius nemaža dalimi mėgina atsižvelgti dabartinė Lietuvos švietimo kaita. Vis dėlto šiandien Lietuvai būtina nuosekliau remtis europinėmis nuostatomis ir kryptingiau bei sparčiau siekti bendrų tikslų. Bendradarbiaujant ryškėja darbo, rinkos ar veiklos sferos pasidalijimas, daugėja informacijos apie partnerį-konkurentą, gerėja bendros situacijos suvokimas. Galiausiai laimi visi. Šių dienų pasaulyje laimėti ne visada reiškia nugalėti, bendradarbiaujant gali laimėti abu konkurentai. Bendradarbiaudama su kitomis šalimis Lietuva galėtų nemažai laimėti, atsikratyti provincialumo, užmegzti naujus ir tvirtesnius ryšius su įvairiomis užsienio šalimis, miestais ir regioninėmis organizacijomis, sudaryti galimybes jauniems žmonėms rasti savo vietą tarptautiniame darbo pasidalijime. Įsijungimas į tarptautinį bendradarbiavimą suteikia galimybę stiprinti šalies, regiono ekonominį pajėgumą, plėtoti visapusiškai naudingus ryšius.

Remiantis Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymu, jo 2006 m. birželio mėn. 15 d. Nr. X-694 26 straipsniu, darbdaviams, įdarbinantiems jaunos asmenis, suteikiama darbo užmokesčio subsidija.. Subsidijos darbo užmokesčiui mokamos iki 12 mėnesių, išskyrus atvejus, kai su įdarbintais asmenimis sudaromos terminuotos darbo sutartys, tuomet subsidijos mokėjimo trukmė negali būti ilgesnė, kaip 3 mėnesiai. Subsidijos dydis negali viršyti Vyriausybės patvirtintos minimalios mėnesinės algos dydžio.

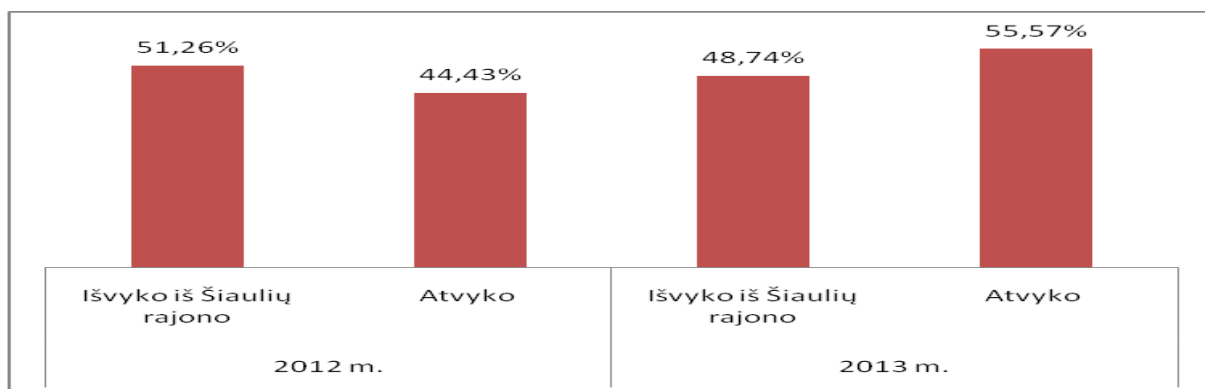
Šiaulių darbo biržos duomenimis, kas trečias Šiaulių apskrities absolventas mano, kad studijų metu įgyto profesinio pasirengimo pakanka, norint sėkmingai įsidarbinti, o kas dešimtas teigia, kad nepakanka. Darbdavių požiūris į jauną asmenį neturintį darbo patirties yra neigiamas. Tačiau žingeidūs ir charizmatiški asmenys greičiau integruojasi į darbo rinką, juos lengviau išmokyti, nes tokie asmenys greičiau prisitaiko prie vykstančių pokyčių. Nors kartais jaunimas pervertina savo žinias ir gebėjimus. Būna atvejų, kai jaunuoliai, neturintys darbo patirties, kelia aukštus reikalavimus darbdaviams, iš jų reikalaujami gerų darbo sąlygų, didelio atlyginimo ir pareigų.

Po Nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje gyventojų skaičius nuolat mažėja. Pagrindinės emigracijos priežastys susijusios su darbo ir materialinės gerovės paieškomis, kurias lemia šalies socialinė, ekonominė ir finansinė padėtis.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2013 m. iš Lietuvos emigravo 38,8 tūkst. gyventojų. Palyginti su 2012 m., emigrantų skaičius sumažėjo 2,3 tūkst. (5,6 proc.). 2013 m. tarptautinė migracija išliko neigiama – iš Lietuvos emigravo 16,8 tūkst. žmonių daugiau negu emigravo (2012 m. – 21,3 tūkst.). 2013 m. 82,8 proc. 15 metų ir vyresnio amžiaus emigrantų, prieš

išvykdami iš šalies, nedirbo vienus metus ir ilgiau (2012 m. – 75,4 proc.). 2013 m. didžiąją dalį (60,2 proc.) emigrantų sudarė 20–39 metų amžiaus gyventojai (2012 m. – 61,6 proc.). 2013 m. į Lietuvą emigravo 22 tūkst. žmonių, iš jų dauguma (86,2 proc.) – grįžę (neemigravę) Lietuvos Respublikos piliečiai ir 13,8 proc. – užsieniečių. Palyginti su 2012 m., emigrantų skaičius padidėjo 2,2 tūkst. (grįžusių (neemigravusių) Lietuvos Respublikos piliečių – 1,6 tūkst., užsieniečių – 550).

Pasak „Swedbanko“ Asmeninių finansų instituto Lietuvoje direktorės Blažienės O., ekonominiai poslinkiai artimiausioje ateityje turėtų sustiprinti ir Šiaulių regiono pozicijas. Tuštėjančio Šiaulių rajono viltis galėtų būti grįžtantys emigrantai ir patrauklios studijų galimybės šalies jaunimui, taip pat tiesioginės užsienio investicijos. Apžvelgiant 2012-2013 metų laikotarpį, didžiausia emigracija Šiaulių rajone buvo (žr. 18 pav.). Pastebima, kad 2012 metais 713 (51,26%) gyventojų emigravo iš Šiaulių rajono, o atvyko 367 (44,43%). Tačiau 2013 metais iš Šiaulių rajono gyventojų emigravo mažiau, t.y. 678 (48,74%), o atvyko 459 (55,57%). Dažniausiai emigracijos priežastimis tampa darbo užmokesčio skirtumas, socialinis nesaugumas, politinė ir religinė diskriminacija bei nedarbo lygis. Norint sumažinti emigraciją, reikia gerinti šalies ekonominę būklę, leisti žmogui jaustis oriai, kelti pragyvenimo lygį, kad žmonės norėtų dirbti ir gyventi tik Lietuvoje bei mažinti importą, didinti eksportą, taip pat didinti konkurenciją rinkoje.

18 pav. Šiaulių rajono gyventojų emigracijos rodikliai (proc.)

Išskiriamos emigracijos teigiamos ir neigiamos savybės (žr. 16 lentelę):

17 lentelė

Emigracijos teigiamos ir neigiamos savybės

Teigiamos savybės	Neigiamos savybės
Tikėtina, kad dauguma emigrantų sugrįš atgal į Lietuvą Didelė dalis lėšų suvartojam ir investuojama į Lietuvą Mažėja bedarbių skaičius, tuo pačiu ir poreikis socialiniai paramai Migrantai įgyja naujos patirties	Gyventojų skaičiaus mažėjimas Gyventojų senėjimas Kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas Protų nutekėjimas Gamybos apimčių sumažėjimas Socialinės pasekmės Migracijos išskirtos šeimos Palikti vaikai Psichologinės problemos

Šaltinis: prieiga per internetą: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.../DS.005.0.01.ETD>

2.4. VISUOMENEI NAUDINGOS VEIKLOS ORGANIZAVIMAS ŠIAULIŲ RAJONE

Šiaulių rajone visuomenei naudingą darbą atlieka socialinės paramos gavėjai. Pagindinės socialinės paramos teikėjos yra savivaldybės. Savivaldybės administracija, teikdama piniginę socialinę paramą, turi pasitelkti darbingus, nedirbančius ir nesimokančius darbingo amžiaus socialinės paramos gavėjus, nedalyvaujančius jokiuose aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse (viešuosiuose darbuose ar mokymuose) vadovaudamasi Telkimo visuomenei naudingai veiklai atlikti tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos darbo ministro 2012 m. gegužės 24 d. įsakymu Nr. A1-255. Visuomenei naudinga veikla yra neatlygintinos nedidelės apimties visuomenei naudingos paslaugos, kurias gyventojai atlieka bendruomenės labui. Šia veikla siekiama skatinti gyventojus prisidėti prie bendruomenės gerovės kūrimo.

Visuomenei naudinga veikla nėra laikoma nelegaliu darbu, tai yra piniginės socialinės paramos gavėjo tarpusavio susitarimas su savivaldybe. Organizuojant visuomenei naudingą veiklą yra atsižvelgiama į asmens pasitelkiamo naudingai veiklai atlikti pomėgius, asmeninius gebėjimus, profesinį pasirengimą. Šiaulių rajono savivaldybės tvarkos apraše, nustatyta, kad seniūnijų seniūnai priskiriami visuomenei naudingos veiklos organizatoriais. Pagal Šiaulių rajono gyventojų telkimo visuomenei naudingiems darbams tvarkos apraše nustatytos sritys, kuriuose vykdoma veikla priskiriama visuomenei naudingai veiklai atlikti: aplinkos tvarkymo darbai (teritorijų, skirtų visuomenės poreikiams, tvarkymo darbai), gėlynų priežiūra, sniego valymas, griovių, pakelių šienavimas ir valymas, medelių sodinimas, medžių genėjimas nemechanizuotu būdu, vandens telkinių pakrančių tvarkymas, šiukšlių rinkimas, kultūros ir sporto renginių organizavimo pagalbiniai darbai, pagalba senyvo amžiaus ir neįgaliems asmenims, neprižiūrimų kapų ir kapinių tvarkymas, kiti žmogaus gyvybei ir sveikataus pavojaus nekeltantys darbai, kuriems nereikia specialaus pasiruošimo ar kvalifikacijos.

Naudingai veiklai nepasitelkiami asmenys, kurie mokosi mokymo įstaigų dieniniuose skyriuose, asmenys, kurie yra dalyvauja darbo biržos programose, asmenys, kuriems priskirta globa slaugiant neįgalų vaiką, šeimos narį, ar sutuoktinio giminaitį, motinoms auginančioms bent vieną vaiką iki 7 metų, kuris nelanko ikimokyklinės ugdymo įstaigos, nėščios moterys, asmenys, kurie gydomsi sveikatos priežiūros įstaigoje (gydomosi laikotarpiu), pensinio amžiaus paramos gavėjai ir neįgalūs asmenys, šeimos, kuriuos yra nukentėjusios nuo gaisro ar kitos stichinės nelaimės, sergantys sunkia liga.

Atlikdami visuomenei naudingą veiklą, asmenys nėra socialiai atskirti, jie dalyvauja bendruomenės gyvenime, turi galimybę savo žinias, patirtį perduoti kitiems bendruomenės nariams, ugdyti pilietiškumą, patekusiems į socialinę riziką. Šiaulių rajono savivaldybės veiklos apraše

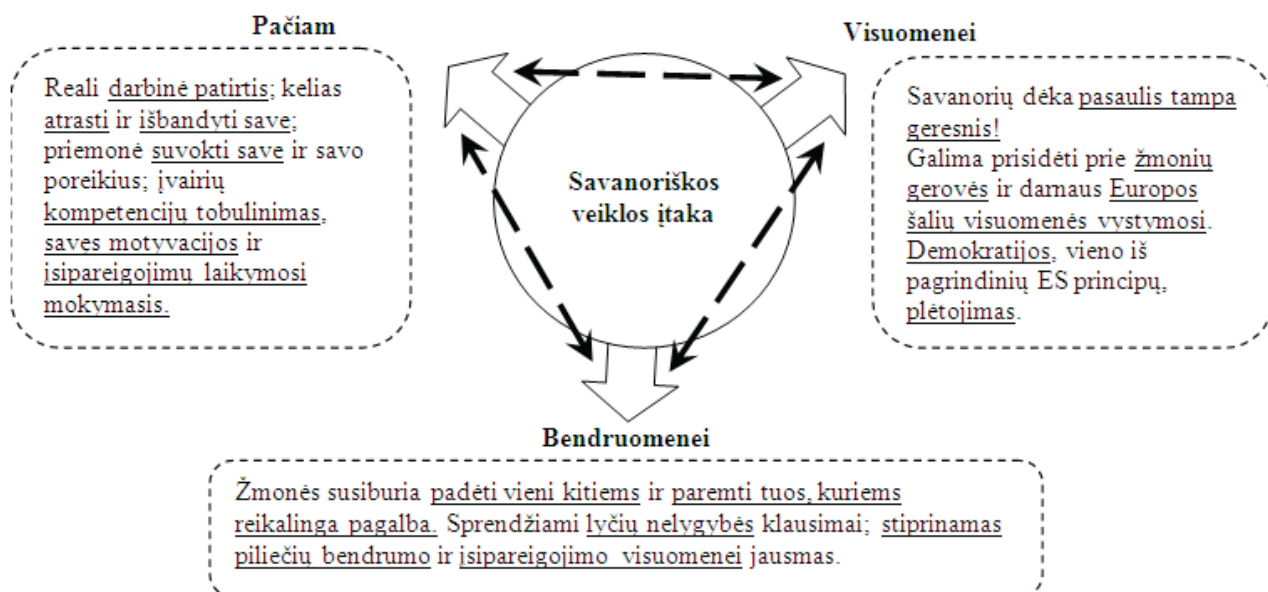
patvirtintame 2012 m. Lapkričio mėn. 29 d. numatyta į visuomenei naudingą veiklą pasitelkti ir kitus savivaldybės teritorijos gyventojus. Organizatorius prieš atliekant visuomenei naudingą veiklą, privalo informuoti asmenis apie visuomenei naudingos veiklos pobūdį, eigą ir saugą, nurodydamas apsisaugojimo nuo galimų rizikos veiksnių būdus ir priemones. Jei visuomenei naudingo darbo metu naudojami darbai skirti įrankiai, darbo drabužiai, asmeninės apsaugos priemonės, asmenys turi būti mokomi juos dėvėti ir jais naudotis. Organizatorius pildo visuomenei naudingos veiklos apskaitos žurnalą (žr. , nurodydamas asmens, atliekančio visuomenei naudingą veiklą, vardą, pavardę, gimimo datą, atliekamos veiklos pobūdį, jos pradžią ir pabaigą, informaciją apie saugos instruktavimą, kitus organizatoriui reikalingus duomenis.

Šiaulių rajone savanorystė įgauna itin didelę reikšmę, nes didėja šios veiklos supratimo formų įvairovė. Dalyvavimas savanoriškoje veikloje jaunimui suteikia galimybę tobulėti visapusiškai, t.y. leidžia jaunimui įsitraukti į neformalaus ugdymo veiklas, ugdyti socialinius įgūdžius, įgyti patirties (laiko planavime, lyderystėje, projektų valdyme ir t.t.) bei prisidėti prie visuomenės gerovės kūrimo.

Šią savanorišką veiklą reglamentuoja Savanoriškos veiklos įstatymas, priimtas 2011 m. Savanoriška veikla vykdoma vadovaujantis naudos visuomenei asmeniui, bendradarbiavimo, įvairovės ir lankstumo principais. Savanoriais gali būti vyresni, kaip 14 metų Lietuvos Respublikos piliečiai ir Lietuvos Respublikos teritorijoje teisėtai esantys užsieniečiai. Jei asmenys yra jaunesni nei 16 metų, savanoriškoje veikloje gali dalyvauti tik su vieno iš tėvų ar globėjų raštišku sutikimu. Ši savanorystė ypač aktuali jaunimo tarpe. Savanoriškos veiklos įstatyme 6 straipsnis numato, kad savanoriškos veiklos organizatoriais gali būti Lietuvos Respublikoje įregistruoti labdaros ir paramos fondai, biudžetinės įstaigos, asociacijos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės, bendrijos, religiniai centrai, tarptautinių visuomeninių organizacijų filialai, atstovybės, politinės partijos, profesinė sąjungos, kiti juridiniai asmenys, kurių veiklą reglamentuoja specialūs įstatymai ir kurių veiklos tikslas nėra pelno siekimas, o gautas pelnas neskiriamas jų dalyviams. Savanoriškos veiklos metu organizatorius su savanoriu pasirašo rašytinę savanoriškos veiklos sutartį. Dalyvavimas savanoriškoje veikloje gali būti pripažįstamas, kaip praktika. Savanoriška veikla bendruomenei pristatoma kaip socialinė aplinka, kurioje visada atsirasi žmonių, kuriems reikės pagalbos.

Kurį laiką savanorystė Lietuvoje buvo nepopuliari lyginant su Latvija, Estija ar kitomis šalimis. Šį nepopuliarumą lemia nestabili gyventojų ekonominė padėtis. E Butkuvienė (2005) akcentuoja, kad ne mažiau svarbus savanorystės plėtotei šalyje yra ir valdžios institucijų požiūris į neapmokestinamą darbą. Savanorystės plėtrai būtina palanki teisinė aplinka, kuri užtikrintų saugią ir lanksčią savanorystę, patogią tiek savanoriui, tiek jį priimančiai organizacijai.

Savonoriška veikla gali apimti neformalų mokymąsi, kurioje savonoris dalyvauja, kaip mokymosi veikloje. Manytina, kad savonorystė yra kelias link integracijos ir užimtumo, kuris gali padėti įdiegti pagrindines Europos vertybes (teisingumą, solidarumą, įtrauktį, pilietiškumą). Savonorystė yra puiki priemonė suvokti save ir savo poreikius, pažinti konkrečią profesiją, įgauti žinių ir įgūdžių, kad žmogus galėtų mokytis save motyvuoti, tobulinti per įvairias kompetencijas ir laikytis įsipareigojimų. Požiūrius į savonorišką veiklą galima skirstyti į tris kryptis (žr. 19 pav.). Įprasta savonoriška veikla suprantama, kaip pagalba bendruomenei ir visuomenei, bei nauda sau pačiam savonoriui. Toks veiksnys naudingas jį atliekančiam asmeniui.

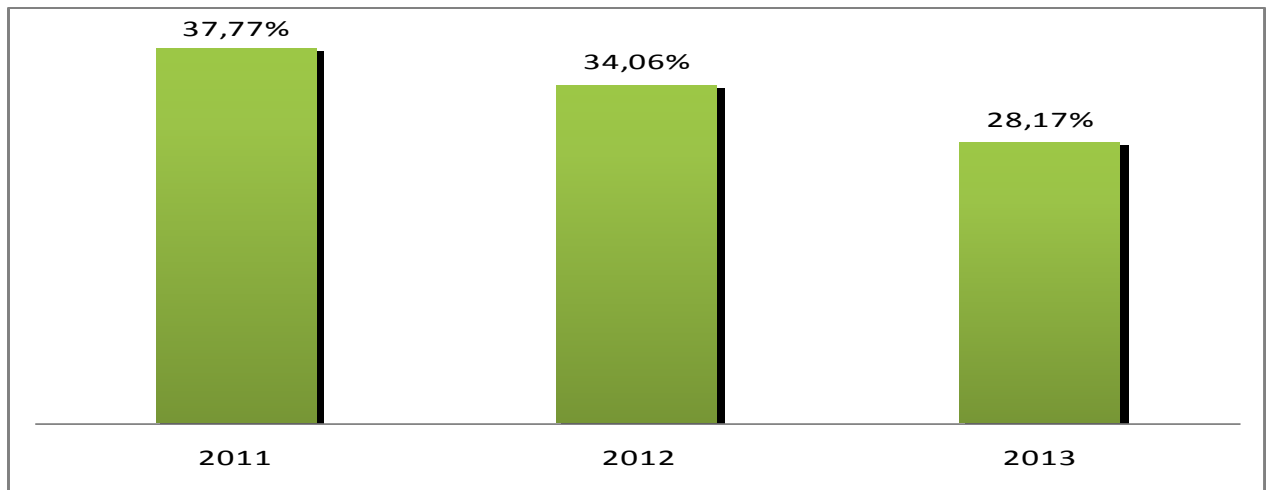

19 pav. Požiūriai į savonorišką veiklą

Šaltinis: sudaryta, remiantis (2011) Naujienlaiškiu apie savonorystę.

2.5. VISUOMENEI NAUDINGA VEIKLA ŠIAULIŲ RAJONO SENIŪNIJOSE

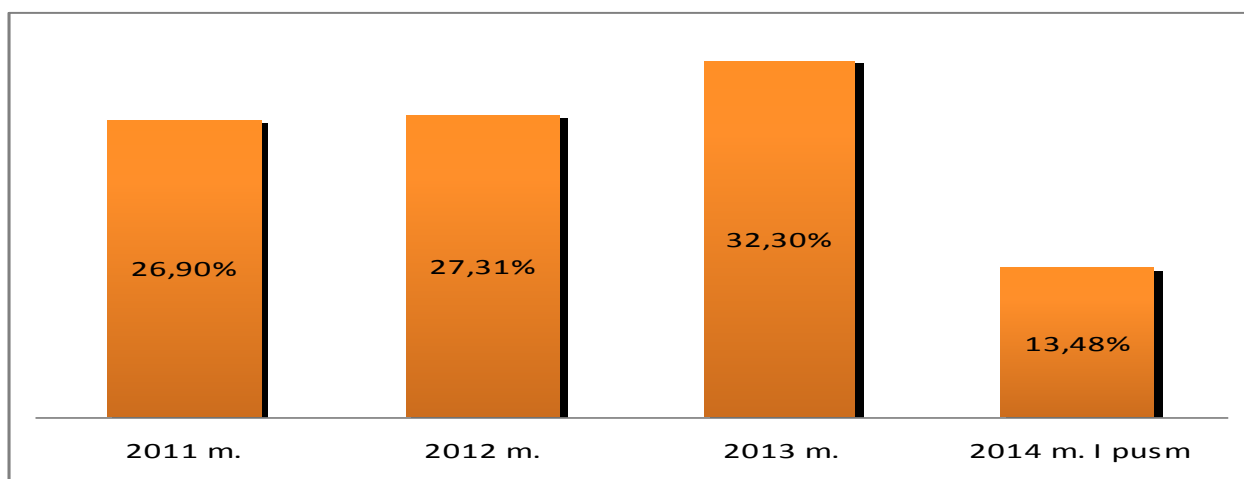
Visuomenei naudinga veikla yra vienas iš būdų laiku suteikti šeimoms reikalingą pagalbą, stiprinti socialinius ryšius, vystyti gebėjimus sprendžiant iškilusias problemas, padėti integruotis atskiroms asmenų grupėms į visuomenę, nepažeidžiant jų garbės ir orumo. Viena iš pagalbos formų yra įvairių socialinių programų vykdymas, atsižvelgiant į finansinius išteklius bei sudėtingą atskirų rajono gyventojų grupių padėtį ir jų socialinius poreikius. Nuo 2006 metų pradėta įgyvendinti maisto ir intervencinių atsargų tiekimo labiausiai nepasiturintiems asmenims programa toliau tęsiama. Prašymai šiai paramai gauti priimami seniūnijose. 2011 metų paramos gavėjų skaičius (žr. 20 pav.) buvo 37,77%, o 2012 metais sumažėjo iki 34,06%. 2013 metais sumažėjo iki 28,17%. Tai rodo, kad gyventojai tampa sąmoningesni, praneša apie įsidarbinimą, gaunamas pajamas. Ši mažėjimą 2011 - 2013 metais įtakoja ir gyventojų migracija.

20 pav. Duomenys apie maisto iš intervencinių atsargų tiekimą labiausiai nepasiturintiems asmenims (proc.)

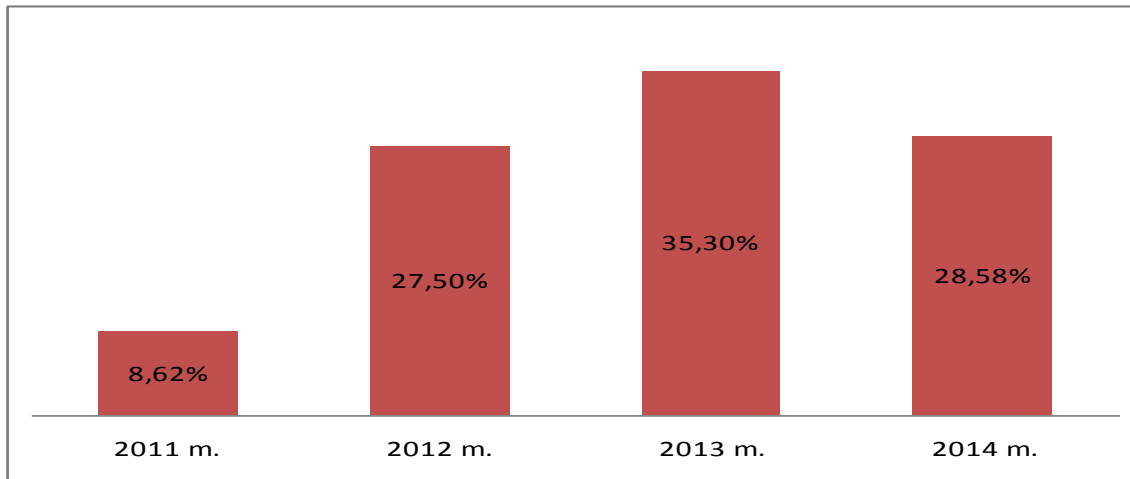
2012 metais socialinei paramai gauti, buvo skirta iš savivaldybės biudžeto lėšų 631,3 tūkst. Per 2012 metus socialinių pašalpų išmokėta už 9760587 lt. 7750 gavėjams. Socialinę pašalpą vidutiniškai per mėnesį gavo 4054 Šiaulių rajono gyventojai. 2011 metais vidutinės socialinės pašalpos gavėjų skaičius per mėnesį buvo 3834. Šiaulių rajone vidutiniškai per mėnesį vienam socialinės pašalpos gavėjui buvo mokama 200,65 lt. dydžio socialinė pašalpa (2011 m. -210,93 lt.). Palyginti su 2011 metais socialinėms pašalpoms 2012 metais išleista 87351 lt. daugiau, o gavėjų skaičius padidėjo 1197 gavėjais (išlaidos ir gavėjai padidėjo 0,06 ir 1,18 karto). Gavėjų skaičiaus didėjimą įtakojo nedarbas šalyje, mažas darbo užmokestis.

Nuo 2012 metų sausio mėn. 1 dienos įsigaliojus naujam Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems asmenims įstatymui, asmenims, įsiregistravusiems Lietuvos teritorinėje darbo biržoje ar kitos valstybės valstybinėje įdarbinimo tarnyboje, socialinė pašalpa skiriama iš karto. Prieš tai asmuo socialinę pašalpą gaudavo tik po 6 mėnesių. 2013 metais socialinių pašalpų išmokėta už 9017802 lt. 6455 paramos gavėjams. Vidutiniškai per mėnesį socialinę pašalpą gavo 3783 Šiaulių rajono gyventojų. (8,85 %). Palyginti su 2012 metais socialinėms pašalpoms 2013 metais išleista 742785 tūkst. mažiau. Gyventojų skaičius sumažėjo 1295 gavėjais. Remiantis atliktais statistiniais duomenimis (žr. 21 pav.) 2011 metais piniginės socialinės paramos gavėjų skaičius siekė 26,90%, 2012 metais padidėjo iki 27,31%, 2013 metais 32,30%, o 2014 metų 13,48%. Tai rodo, kad socialinių paramos gavėjų skaičius pašalpai gauti didėja ir šį didėjimo pokytį lemia didelis nedarbas.

21 pav. Duomenys apie piniginę socialinę pašalpą nepasiturintiems gyventojams (proc.)

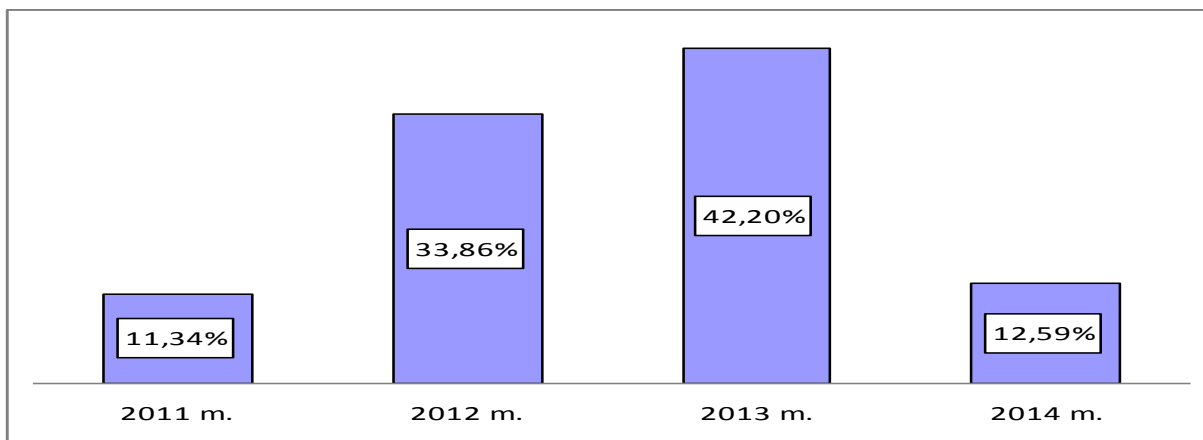
2011 metais prašymų visuomenei naudingą veiklą atlikti buvo pasiūlyta 136 (8,62%) asmenų. Iš jų tie patys 136 pašalpos gavėjai atliko visuomenei naudingus darbus. 2012 metais 434 (27,50%) socialinės pašalpos gavėjai nukreipti atlikti visuomenei naudingus darbus. 2013 metais 557 (35,30%) socialinės paramos gavėjai nukreipti atlikti visuomenei naudingus darbus. 2014 metais pasiūlyta atlikti visuomenei naudingus darbus 451 (28,58%) asmenims. Visuomenei naudingą darbą atliko tik 151 asmuo. Kiti 300 socialinės paramos gavėjų neatliko visuomenei naudingos veiklos dėl ligos (žr. 22 pav.).

22 pav. Paramos gavėjai, nukreipti atlikti visuomenei naudingą veiklą (proc.)

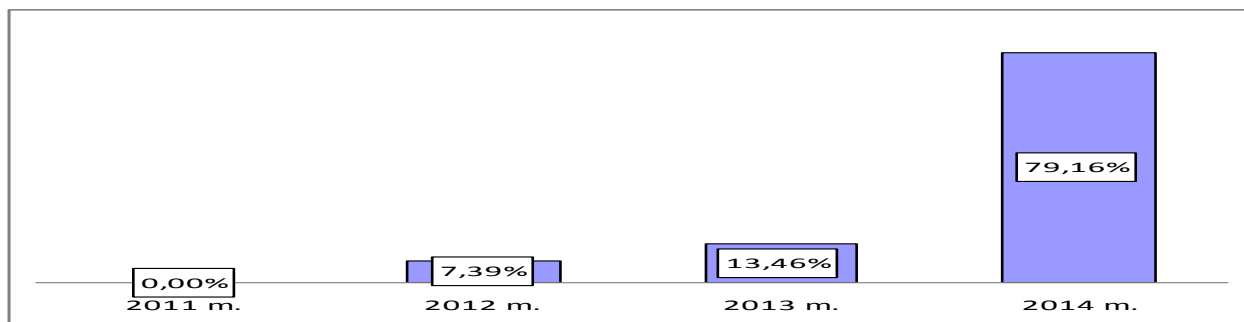
Kuršėnų miesto seniūnijoje 2011 metais visuomenei naudingą veiklą atliko 11,34% paramos gavėjų. 2012 metais visuomenei naudingą veiklą atliko 33,86% paramos gavėjų, o 2013 metais 42,20% paramos gavėjų. Remiantis Šiaulių rajono savivaldybės mero ir administracijos direktoriaus 2012 – 2013 metų ataskaita Kuršėnų miesto seniūnija paskirtomis aplinkos tvarkymo lėšomis, pasitelkusi paramos gavėjus atliekančius visuomenei naudingą veiklą vykdė tokius darbus: Daugėlių pušyne iškirto krūmus, rinko šiukšles, suremontavo šaligatvius, sutvarkė pralaidas,

įvažiavimus į daugiabučių namų kiemus, prie miesto gyventojų maudyros vietos (karjerų) įrengė tinklinio aikštelę, sutvarkė teritoriją ir pasodino medelius, sutvarkė Liuteronų kapines, iškirto krūmus. 2014 metais paramos gavėjų sumažėjo iki 12,59% (žr. 23 pav.)

23 pav. Paramos gavėjai atlikę visuomenei naudingą veiklą Kuršėnų miesto sen. (proc.)

Remiantis pateiktais duomenimis (žr. 24 pav.) Kuršėnų miesto seniūnijoje visuomenei naudingos veiklos daugiausiai neatliko paramos gavėjų 2012 metais t.y. 7,39% , 2013 metais 13,46%, o 2014 metais 79,16%. 2011 metais visi prašantys paramos gavėjai atliko visuomenei naudingą veiklą. Paramos gavėjai dažniausiai visuomenei naudingos veiklos neatlieka dėl ligos, įsidarbinimo ir emigravimo. Specialistas 1 teigia, kad pasitaiko atvejų, jog norėdami išvengti visuomenei naudingo darbo paramos gavėjai kreipiasi į gydymo įstaigas dėl ligos pažymos ir ją gauna, nors iš tikrųjų yra fiziškai sveiki ir gali dirbti visuomenei naudingą darbą.

24 pav. Paramos gavėjai neatlikę visuomenei naudingos veiklos Kuršėnų miesto sen.(proc.)

Šiaulių rajono Kuršėnų miesto seniūnijoje Šiaulių probacijos tarnybos siuntimu, visuomenei naudingai veiklai atlikti (žr. 18 lentelė) per 2012 - 2014 metus už baudžiamuosius nusižengimus daugiausiai buvo siųsta asmenų 2013 metais. Pagal 18 lentelėje pateiktus duomenis matome, jog buvo siųsta 21 asmuo, iš jų 20 atliko visuomenei naudingą veiklą, o 1 asmuo neatliko. Kuršėnų kaimiškoje seniūnijoje 2012-2014 metais Šiaulių apygardos probacijos tarnybos siuntimu 2013 metais siųstas 1 asmuo, kuris atliko visuomenei naudingą veiklą, o 2012 ir 2014 metais siųstas 1 asmuo, tačiau jis visuomenei naudingos veiklos neatliko. Ginkūnų seniūnijoje 2012-2013 metais buvo siųsta 8 asmenys, iš kurių 6 atliko visuomenei naudingą darbą, o 2 asmenys neatliko. Lyginant

Kuršėnų miesto seniūniją pagal 2012-2014 metus pastebima, kad Šiaulių apygardos probacijos tarnybos siuntimu asmenų skaičius mažėja. Tačiau Kuršėnų kaimiškoje seniūnijoje ir Ginkūnų seniūnijose asmenų skaičius nekinta.

18 lentelė

Šiaulių apygardos probacijos tarnybos siuntimai į seniūnijas

Seniūnijos	Siųsta	Atliko nemokamus, neatlygintinus darbus	Neatliko nemokamų, neatlygintinų darbų
Kuršėnų miesto seniūnija			
2012 metais	2		2
2013 metais	21	20	1
2014 metais	13	9	4
Kuršėnų kaimiškoji seniūnija			
2012 metais	1		1
2013 metais	1	1	
2014 metais	1		1
Ginkūnų seniūnija			
2012 metais	8	6	2
2013 metais	8	6	2

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Šiaulių rajono savivaldybės mero, administracijos direktoriaus ir savivaldybės administracijos 2012-2014 metų ataskaita.

Į Kuršėnų kaimiškąją seniūniją už baudas daugiausia asmenų Šiaulių apskrities VPK siuntimu (žr. 19 lentelė) buvo siųsta 2013 metais 24 asmenys, iš kurių 22 atliko visuomenei naudingą darbą, o 2 visiškai neatliko. Tačiau Kuršėnų miesto seniūnijoje daugiau buvo siųsta asmenų 2013 - 2014 metais, tačiau visuomenei naudingą darbą atliko 2013 metais 2 asmenys, o 2014 metais 7, iš jų 2013 metais 8 asmenys neatliko visuomenei naudingos veiklos, o 2014 metais 3 asmenys.

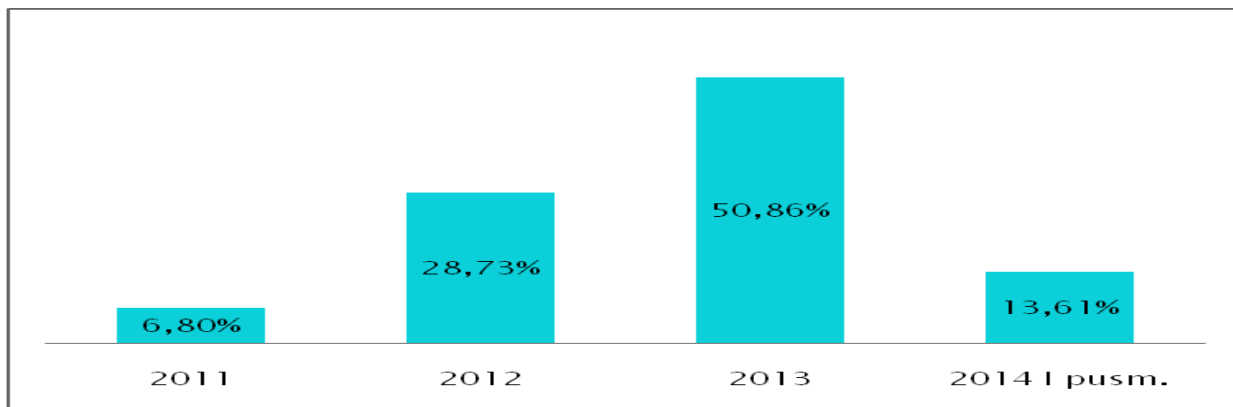
19 lentelė

Šiaulių apskrities VPK siuntimai į seniūnijas

Seniūnijos	Siųsta	Atliko visuomenei naudingą veiklą	Neatliko visuomenei naudingos veiklos
Kuršėnų kaimiškoji seniūnija			
2012 metais	10	2	8
2013 metais	24	22	2
2014 metais	16	15	1
Kuršėnų miesto seniūnija			
2012 metais	6		
2013 metais	10	2	8
2014 metais	10	7	3

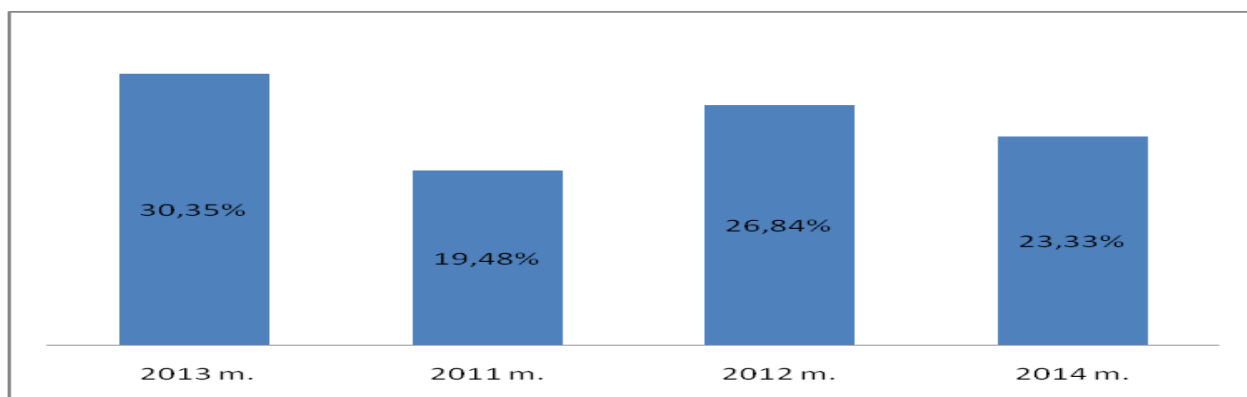
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Šiaulių rajono savivaldybės mero, administracijos direktoriaus ir savivaldybės administracijos 2012 - 2014 metų ataskaita.

2011 metais (žr. 25 pav.) Kuršėnų kaimiškoje seniūnijoje dėl socialinės pašalpos kreipėsi 6,80%, 2012 metais 28,73% socialinės paramos gavėjų, o 2013 metais 50,86%, 2014 metais I pusmečio 13,61% Tokių pokyčių 2012 - 2013 metais kaimiškojoje teritorijoje lemė nenoras dirbti, piknaudžiavimas alkoholiu ir kitos socialinės problemos.

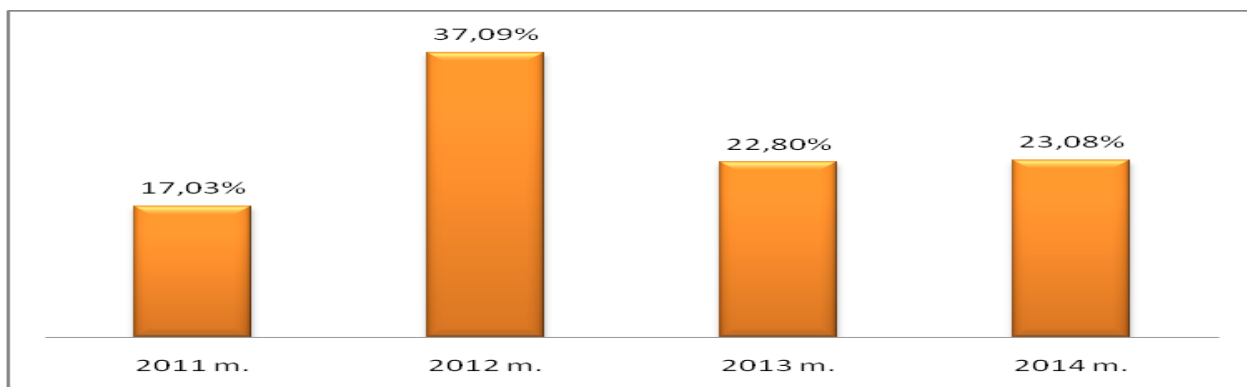
25 pav. Paramos gavėjų kreipimosi dėl socialinės pašalpos 2011 – 2014 m. rodikliai (proc.)

2011 metais Kuršėnų kaimiškoje seniūnijoje (žr. 26 pav.) visuomenei naudingus darbus atliko 19,48% socialinės paramos gavėjų, 2012 metais 26,84%, 2013 metais 30,35%, o 2014 metų I pusmetį 23,33%. Tai rodo, kad visuomenei naudingos veiklos pokytis ne mažėja, o didėja.

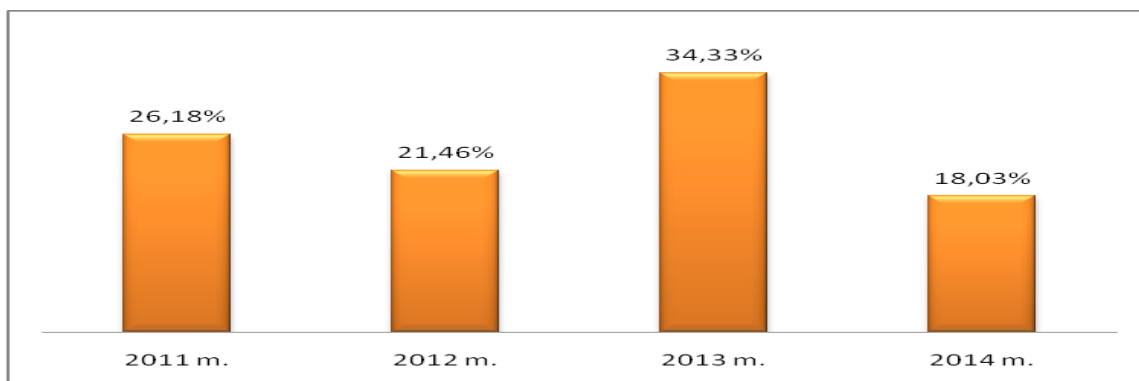
26 pav. Paramos gavėjai atlikę visuomenei naudingą veiklą Kuršėnų kaim. sen. (proc.)

Remiantis atliktais statistiniais duomenimis (žr. 27 pav.) Šiaulių rajone Šakynos seniūnijoje 2011 metais pasitelkti naudingai veiklai atlikti 62 (17,03%) paramos gavėjų. 2012 metais pasitelkta 135 (37,09%) paramos gavėjų. 2013 metais paramos gavėjų pasitelkta mažiau nei 2012 metais, t.y. 83 (22,80%), o 2014 metais paramos gavėjų pasitelkta 84 (23,08%).

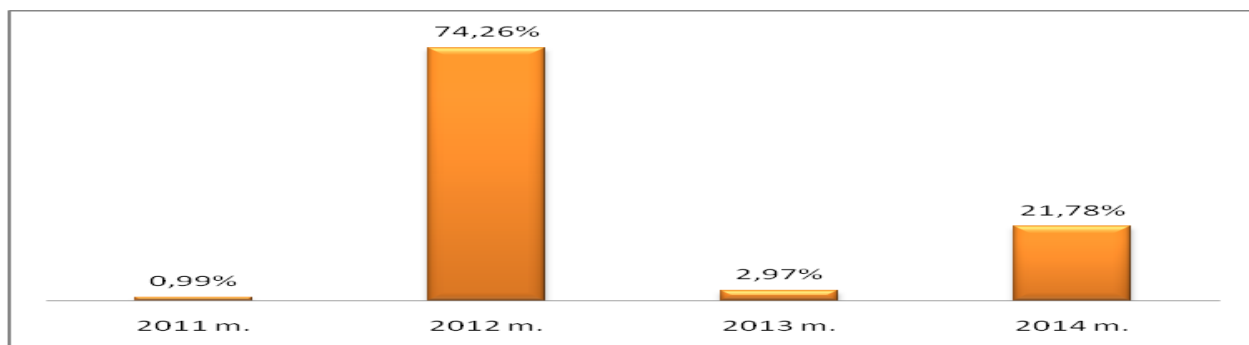
27 pav. Duomenys apie pasitelktų paramos gavėjų skaičių Šakynos seniūnijoje 2011 – 2014 metais (proc.)

Remiantis 28 pav. Šakynos seniūnijoje 2011 metais visuomenei naudingą veiklą atliko 61 (26,18%), 2012 metais paramos gavėjų atlikusių visuomenei naudingą veiklą skaičius sumažėjo 50 (21,46%). 2013 metais asmenų atlikusių visuomenei naudingą veiklą skaičius išaugo 80 (34,33%). 2014 metais sumažėjo 42 (18,03%).

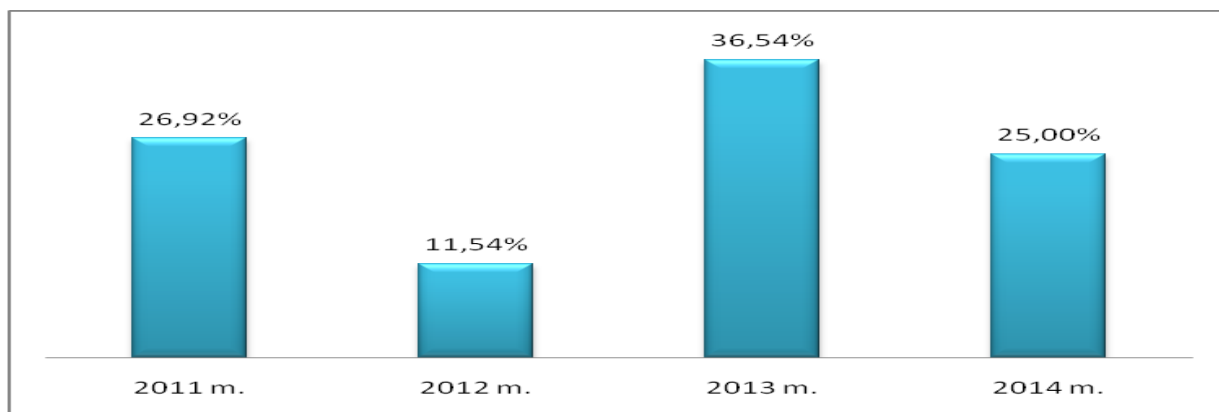
28 pav. Paramos gavėjų skaičius atlikusių visuomenei naudingą veiklą Šakynos sen. 2011 – 2014 metais (proc.)

Šiaulių rajono Šakynos seniūnijoje (žr. 29 pav.) 2011 metais visuomenei naudingos veiklos neatliko 1 (0,99%) asmuo. 2012 metais lyginant su 2011 metais visuomenei naudingos veiklos neatliko 75 (74,26%) socialinės pašalpos gavėjų. 2013 metais 3 (2,97%) socialinės pašalpos gavėjai, o 2014 metais 22 (21,78%).

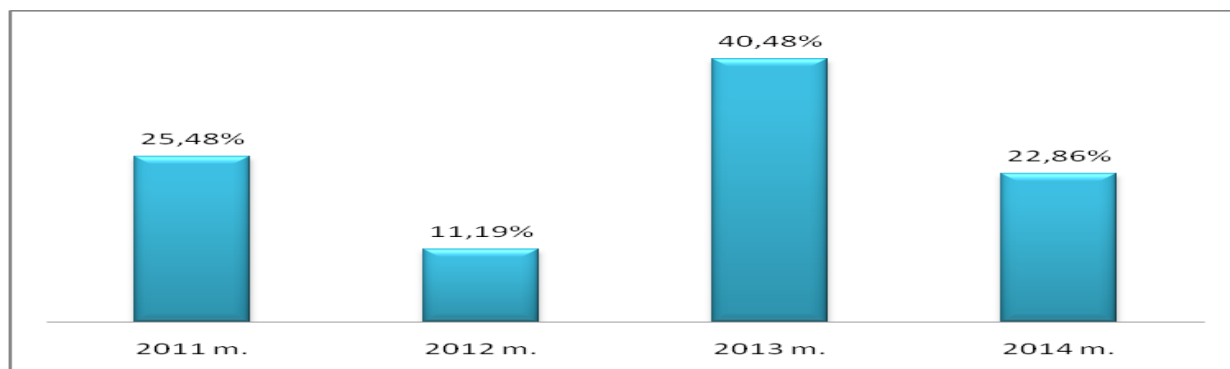
29 pav. Duomenys apie pašalpos gavėjus neatlikusių visuomenei naudingos veiklos Šakynos seniūnijoje 2011 – 2014 metais (proc.)

2011 metais į Šiaulių kaimiškąją seniūniją (žr. 30 pav.) pasitelkta 126 (26,92%) paramos gavėjų visuomenei naudingai veiklai atlikti. 2012 metais pasitelkta 54 (11,54%) pašalpos gavėjai, 2013 metais 171 (36,54%) socialinės pašalpos gavėjų. Lyginant 2013 metus su 2014 metais pasitelkta paramos gavėjų 117 (25,00%).

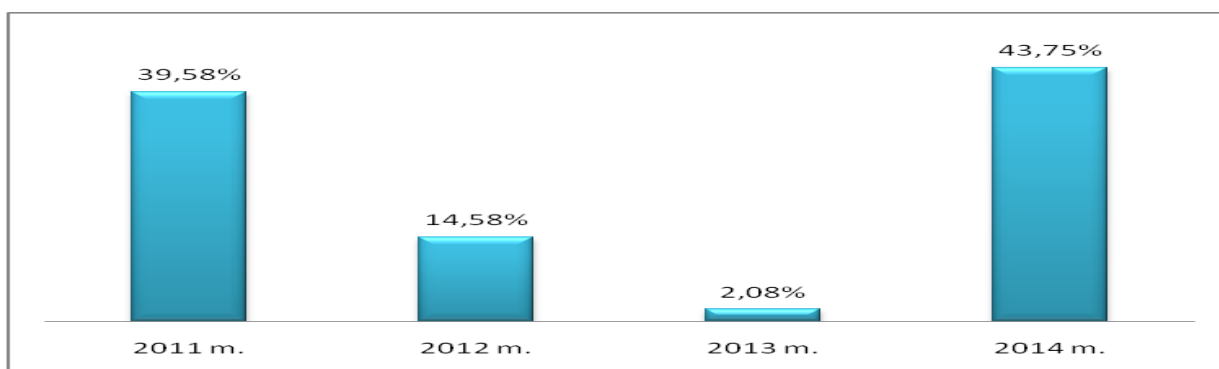
30 pav. Pašalpos gavėjų pasitelktų naudingai veiklai atlikti Šiaulių kaim. sen. duomenys (proc.)

Šiaulių kaimiškojoje seniūnijoje (žr. 31 pav.) 2011 metais 107 (25,48%) pašalpos gavėjų atliko visuomenei naudingą veiklą. 2011, 2013 ir 2014 metus lyginant su 2012 metais visuomenei naudingą veiklą atliko mažiausiai asmenų 47 (11,19%). Per 2013 metus visuomenei naudingą veiklą atliko daugiausiai pašalpos gavėjų 170 (40,48%), o 2014 metais sumažėjo 96 (22,86%).

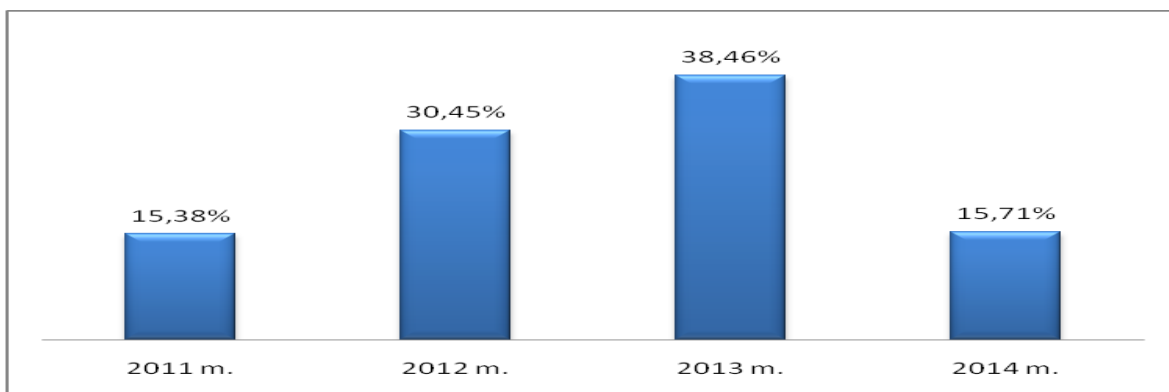
31 pav. Pašalpos gavėjai atlikę visuomenei naudingą darbą Šiaulių kaim. sen. (proc.)

Šiaulių kaimiškojoje seniūnijoje (žr. 32 pav.) 2011 metais 39,58% pašalpos gavėjų neatliko visuomenei naudingos veiklos. 2012 metais sumažėjo 14,58%, 2013 metais 2,08%, o 2014 metais padidėjo 43,75%. Tai rodo, kad asmenys nelinkę atlikti visuomenei naudingą darbą. Ir tai yra daugumos seniūnijų didžiulė problema.

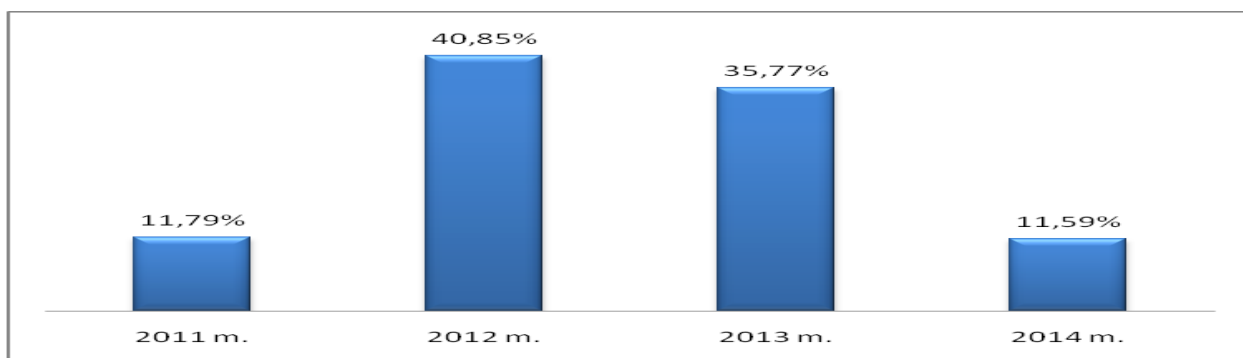
32 pav. Pašalpos gavėjai, neatlikę visuomenei naudingos veiklos Šiaulių kaim. sen. (proc.)

Į Šiaulių rajono Raudėnų seniūniją (žr. 33 pav.) 2011 metais visuomenei naudingą veiklą atliko 48 (15,38%). 2012 metais padidėjo visuomenei naudingą arba atlikusių pašalpos gavėjų skaičius 95 (30,45%), 2013 metais lyginant su 2012 metais išaugo 120 (38,46%), o 2014 metais ženkliai sumažėjo visuomenei naudingą veiklą atlikusių pašalpos gavėjų skaičius 49 (15,71%). Pašalpos gavėjai Raudėnų seniūnijoje atliko įvairius seniūnijos aplinkos tvarkymo darbus, prižiūrėjo gėlynus ir alpinariumus, tvarkė veikiančias Raudėnų, Juozapavos ir Dubinių kapines bei neveikiančias Pėžų karių kapines, kirto pakelių krūmus ir šienavo pakeles.

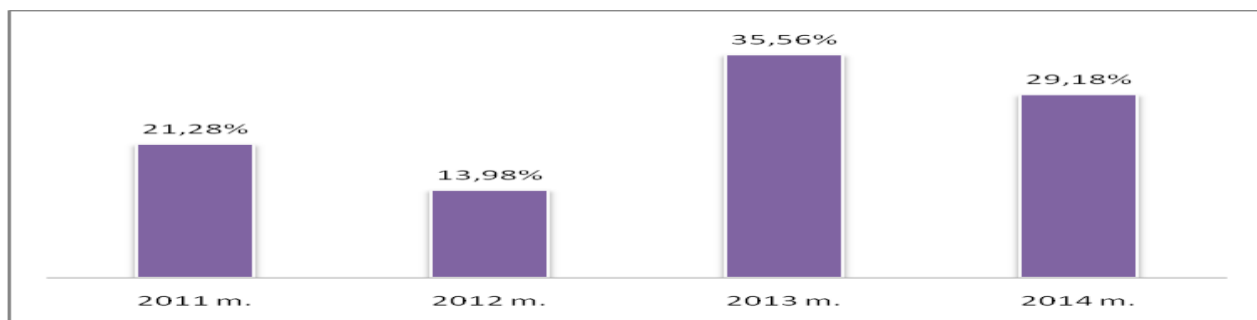
33 pav. Paramos gavėjai atlikę visuomenei naudingą veiklą Raudėnų sen. (proc.)

Raudėnų seniūnijoje 2011 metais visuomenei naudingos veiklos neatliko 58 asmenys (11,79%), 2012 metais daugiausiai asmenų neatliko visuomenei naudingo darbo 201 (40,85%). 2013 metais visuomenei naudingos veiklos neatliko 176 (35,77%), o 2014 metais 57 (11,59%) socialinės pašalpos gavėjų (žr. 34 pav.).

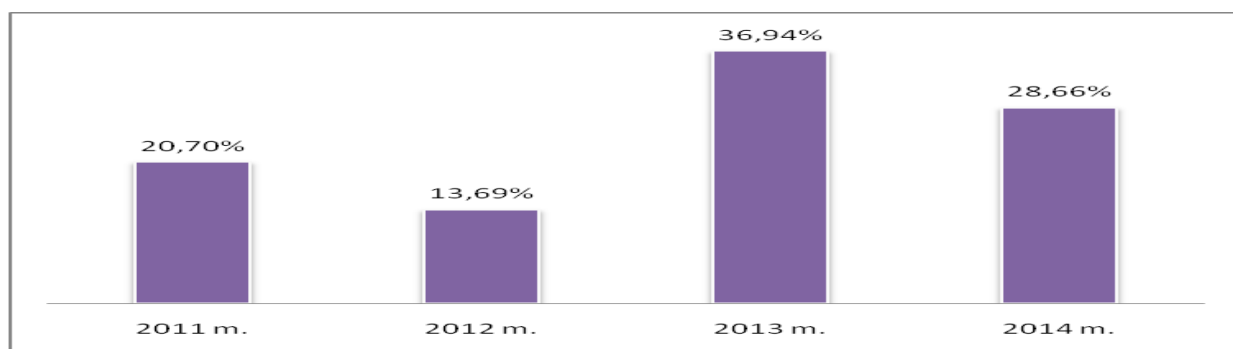
34 pav. Raudėnų seniūnijos rodikliai apie neatliktą visuomenei naudingą veiklą (proc.)

Meškuičių seniūnijoje (žr. 35 pav.) visuomenei naudingą veiklą atlikti 2011 metais pasitelkta 70 asmenų (21,28%), 2012 metais 46 asmenys (13,98%). 2013 metais visuomenei naudingai veiklai pasitelkta daugiausiai asmenų t.y. 117 (35,56%), o 2014 metais 96 asmenys (29,18%).

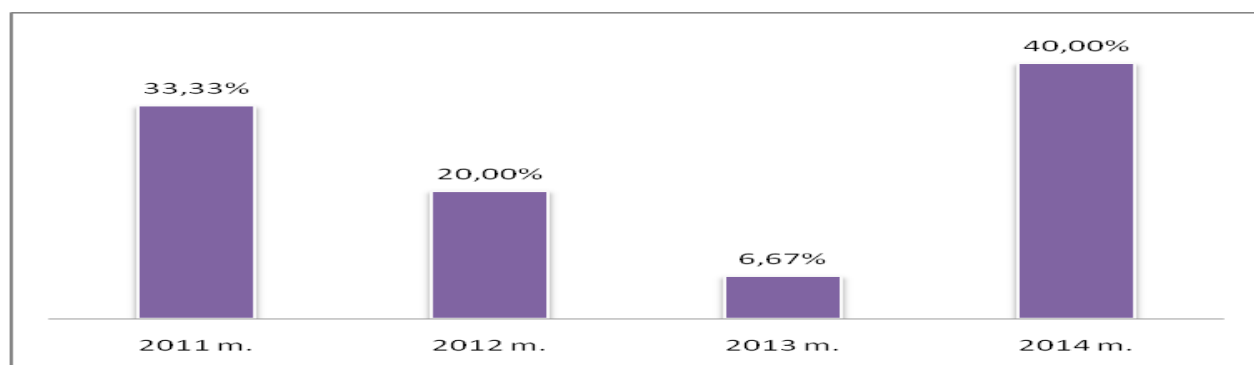
35 pav. Duomenys apie pasitelktus naudingai veiklai atlikti paramos gavėjus Meškuičių sen. 2011 - 2014 metais (proc.)

Remiantis 36 pav. Meškuičių seniūnijoje 2011 metais visuomenei naudingą veiklą atidirbo 65 asmenys (20,70%). 2012 metais asmenų skaičius sumažėjo 22 asmenimis t.y. visuomenei naudingą veiklą atidirbo 43 asmenys (13,69%). Tačiau 2013 metais visuomenei naudingą darbą dirbo 116 asmenų (36,94%). 2014 metais pastebimas svyravimas, lyginant su 2013 metais asmenų atlikusių visuomenei naudingą veiklą sumažėjo 26, tai rodo, kad 2014 metais visuomenei naudingą veiklą atliko 90 asmenų (28,66%).

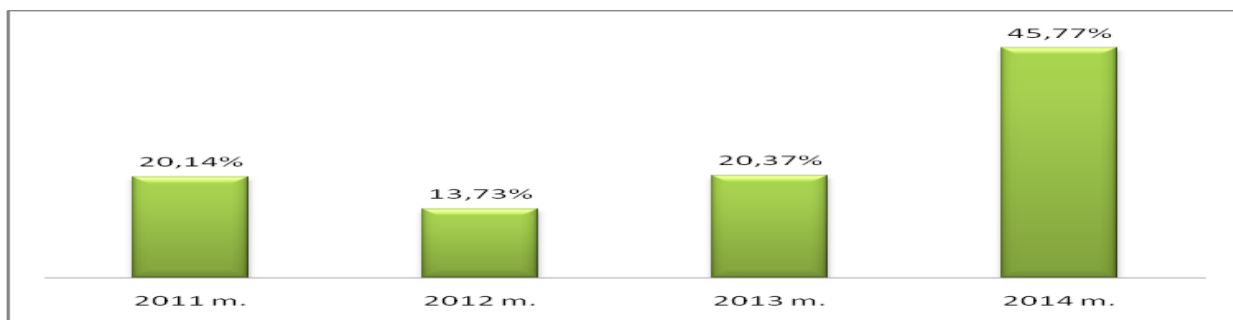
36 pav. Duomenys apie paramos gavėjus atlikusius visuomenei naudingą veiklą Meškuičių sen. (proc.)

Meškuičių seniūnijoje (žr. 37 pav.) visuomenei naudingo darbo nedirbo 2011 metais 5 asmenys (33,33%), 2012 metais 3 (20,00%), 2013 metais 1 (6,67%), o 2014 metais 6 asmenys (40%).

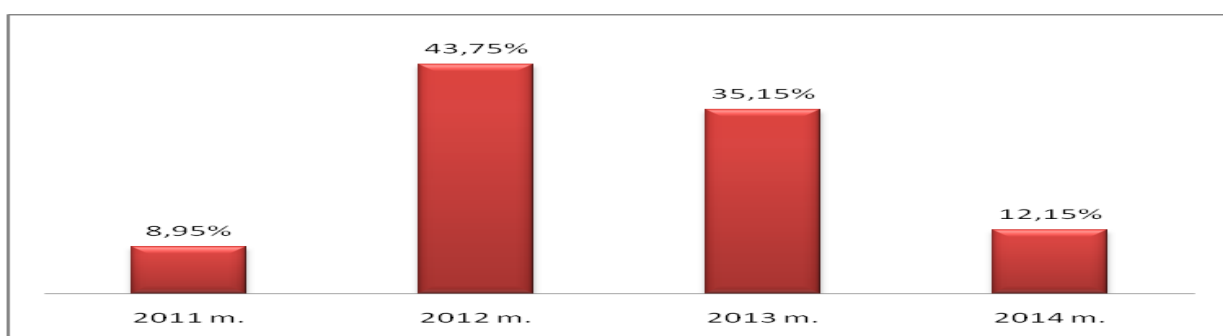
37 pav. Duomenys apie paramos gavėjus neatlikusius visuomenei naudingos veiklos (proc.)

Į Kairių seniūniją (žr. 38 pav.) 2011 metais buvo pasitelkta ir visuomenei naudingą veiklą atliko 88 (20,14%) socialinės pašalpos gavėjų. 2012 metais buvo pasitelkta 60 (13,73%), o 2013 metais 89 (20,37%) socialinės pašalpos gavėjų bei 2014 metais 200 (45,77%).

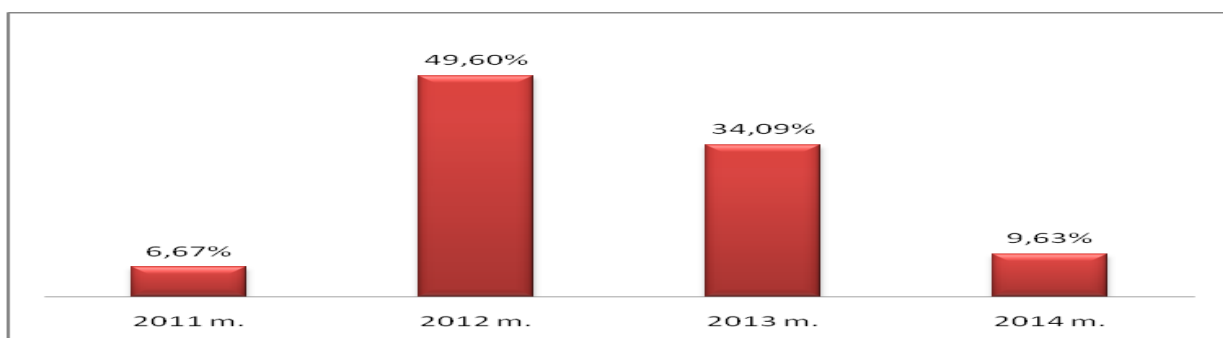
38 pav. Duomenys apie Kairių sen. paramos gavėjus (proc.)

Į Šiaulių rajono Kužių seniūniją 2011 metais kreipėsi (žr. 39 pav.) socialinei pašalpai gauti 227 asmenys (8,95%). 2012 metais socialinės pašalpai gauti 1109 (43,75%) asmenų skaičius ženkliai padidėjo. Tačiau 2013 metais asmenų skaičius sumažėjo iki 891 (35,15%), o 2014 metais pastebimas sumažėjimas 308 (12,15%).

39 pav. Duomenys dėl kreipimosi socialinei pašalpai gauti 2011-2014 metais (proc.)

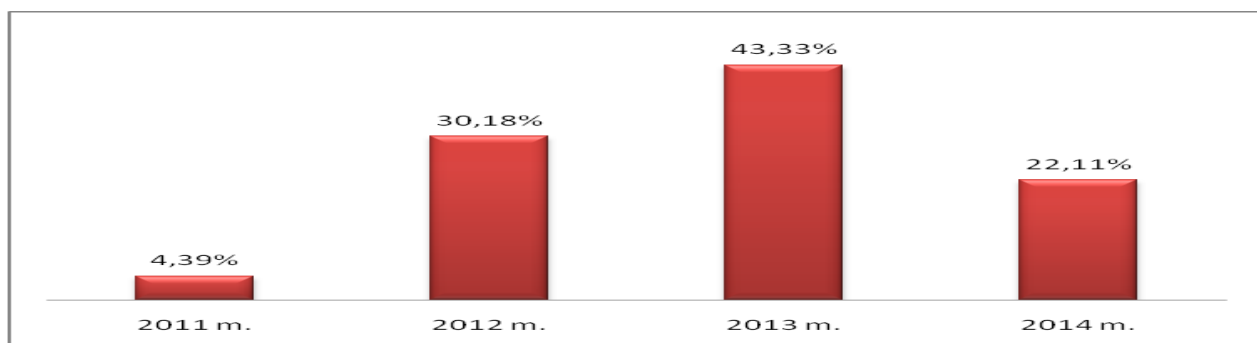
Kužių seniūnijoje visuomenei naudingai veiklai 2011 metais pasitelkta 126 asmenys (6,67%). 2012 metais pastebimas padidėjimas 937 asmenimis (49,60%), o 2013 metais sumažėjo 644 (34,09%). 2014 metais sumažėjo iki 182 asmenų (9,63%). Tokie pokyčiai įtakoja gyventojų emigraciją (žr. 40 pav.).

40 pav. Duomenys apie paramos gavėjus naudingam darbui atlikti 2011-2014 metais (proc.)

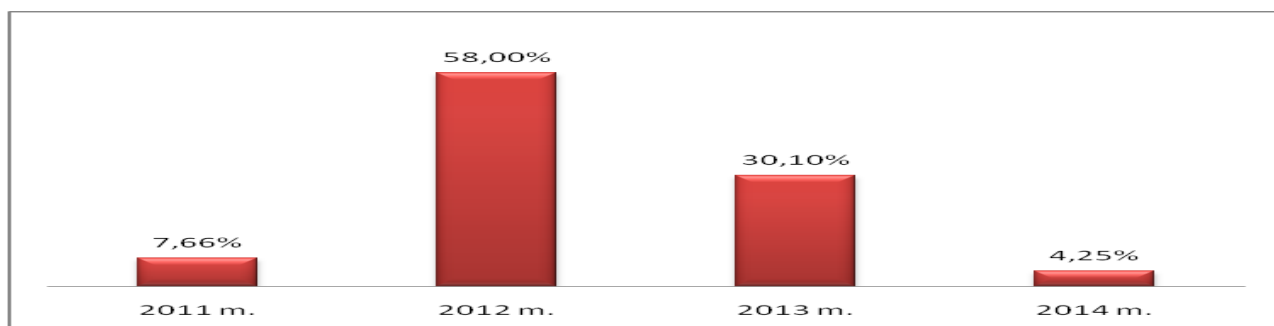
Remiantis 41 paveikslu, visuomenei naudingą darbą Kužių seniūnijoje 2011 metais atidirbo 25 asmenys (4,39%), o 2012 metais asmenų skaičius padidėjo iki 172, t.y. (30,18%). 2013 metais išaugo iki 247 asmenų (43,33%), o 2014 metais sumažėjo iki 126 (22,11%). Socialinės paramos

gavėjai Kužių seniūnijoje rinko šiukšles, šlavė gatves, pjovė žolę bei atliko kitus aplinkos tvarkymo darbus.

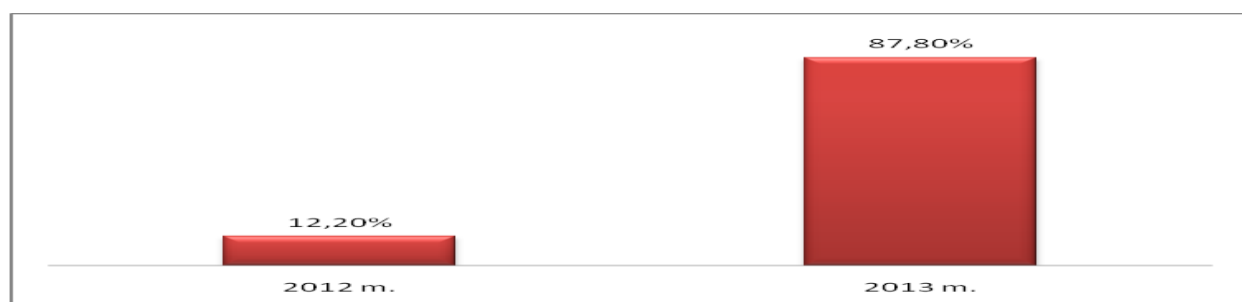
41 pav. Duomenys apie visuomenei naudingo darbo atlikimą 2011 – 2014 metais (proc.)

Kužių seniūnijoje visuomenei naudingo darbo 2011 metais neatliko 101 asmenų (7,66%), daugiausiai 2012 metais visuomenei naudingo darbo neatliko 765 asmenų (58%), 2013 metais 397 asmenys (30,10%). 2014 metais visuomenei naudingo darbo neatliko tik 56 asmenys (4,25%). To priežastis pažymos iš gydytojų dėl ligos, įsidarbinimo (žr. 42 pav.).

42 pav. Duomenys apie visuomenei naudingo darbo neatlikimą 2011-2014 m. (proc.)

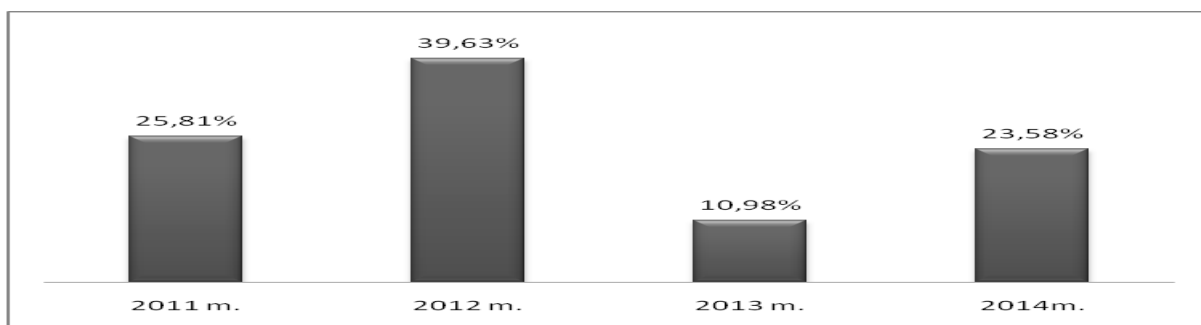
Remiantis 43 pav. 2012 metais Kužių seniūnijos socialinės paramos gavėjų namuose buvo surašyta 41 buities tyrimo aktas (12,20%), o 2013 metais 295 buities tyrimo aktai (87,80%). Duomenų už 2011 metus ir 2014 metus dėl buities tyrimo aktų negauta.

43 pav. Duomenys apie buities tyrimo aktus 2012 -2013 metais (proc.)

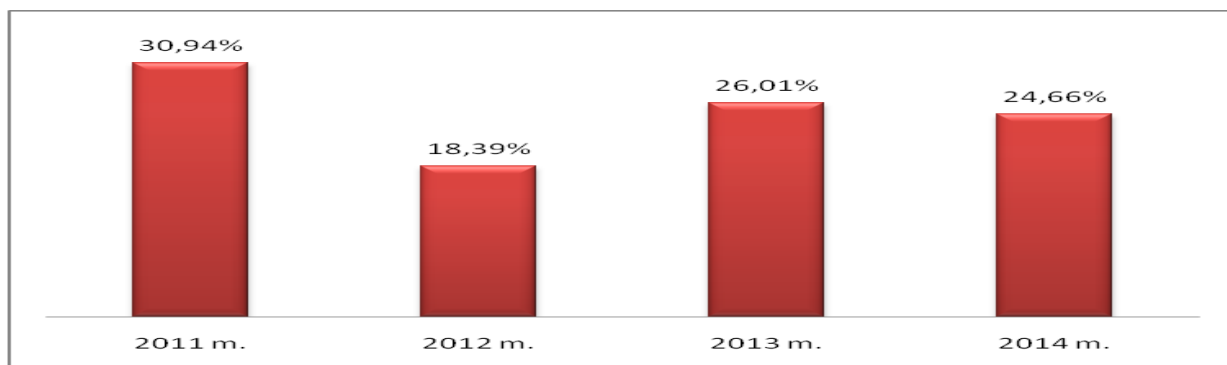
Į Šiaulių rajono Ginkūnų seniūniją 2011 metais buvo pasitelkta 127 (25,81%) socialinės pašalpos gavėjų. Lyginant 2011 metus su 2012 metais pašalpos gavėjų buvo pasitelkta daugiausiai

t.y. 195 (39,63%), 2013 metais sumažėjo 54 (10,98%), o 2014 metais 116 (23,58%) pašalpos gavėjų skaičius, kurie buvo pasitelkti atlikti visuomenei naudingą veiklą ir ją atliko (žr. 44 pav.).

44 pav. Duomenys apie Ginkūnų seniūnijos pašalpos gavėjus 2011-2014 m. (proc.)

Į Šiaulių rajono Bubių seniūniją (žr. 45 pav.) 2011 metais buvo pasitelkta ir atliko visuomenei naudingą veiklą 69 (30,94%) pašalpų gavėjai. Tačiau 2012 metais sumažėjo pasitelktų pašalpų gavėjų skaičius 41 (18,39%), o 2013 metais išaugo iki 58 (26,01%). 2014 metais sumažėjo iki 55 (24,66%).

45 pav. Duomenys apie Bubių seniūnijos pašalpos gavėjų visuomenei naudingos veiklos atlikimą (proc.)

3 dalis. VISUOMENEI NAUDINGOS VEIKLOS ORGANIZAVIMO ŠIAULIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖJE EMPIRINIS TYRIMAS

3.1. TYRIMO METODOLOGIJA

Šiame baigiamojo magistro darbe buvo remiamasi kokybinio tyrimo interviu metodu, kuris laikomas vienu iš efektyvių kokybinio tyrimo metodų, pasižyminčiu smulkmenų, padedančių suvokti informantų požiūrius, gausa (Tidikis, 2003).

Interviu – kaip nuoširdus, atviras pokalbis, skirtas gauti žodinei informacijai, kurio pagrindinis elementas yra klausimas (Prakapas, Butvilas 2011).

Siekiant išsiaiškinti visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemas Šiaulių rajono seniūnijose atliktas kokybinis tyrimas. Kokybinis tyrimas pusiau struktūrizuotas giluminis interviu metodas, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti Vyriausybės atstovo Šiaulių apskrityje (eksperto) bei seniūnijos atstovų (informantų) nuomonę, dėl visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemų.

Tyrimo metu siekiama išanalizuoti Vyriausybės atstovo, kaip eksperto nuomonę, aiškintasi su kokiomis visuomenei naudingos veiklos aktualijomis susiduriama, kaip sprendžiamos problemos, ką reikėtų tobulinti bei kiek tai svarbu.

Kokybinis tyrimas pasirinktas dėl to, kad Žukauskienės (2008) nuomone, tai sistemingas situacijos tyrimas, siekiant suprasti tiriamuosius reiškinius. Pasak Luobikienės (2008) kokybinis tyrimas grindžiamas individualiomis metodologinėmis žmonių socialinių problemų tyrimo tradicijomis. Tyrėjas konstruoja kompleksinį paveikslą, analizuoja žodžius ir perduoda informantų požiūrius bei atlieka tyrimą natūralioje aplinkoje.

Anot Žydžiūnaitės (2007), kokybinis tyrimas itin naudingas, kai tema nėra nagrinėta konkrečioje srityje arba kai jau esamos teorijos nėra susijusios su tyrimo imtimi. Bitino (2008) nuomone, analizuojant kokybinius duomenis svarbiausia atskleisti žinias apie ką žmonės mąsto, ką patiria konkrečiomis aplinkybėmis, kuriomis jie save atranda. Interviu metodas garantuoja didesnę patikimumą nei anketinė apklausos metodas, reikiama žodinė informacija gaunama tiesioginiu bei kryptingu interviu su tiriamuoju metu (Tidikis, 2003).

Naudojant pusiau struktūrizuotą interviu orientuotasi į ekspertus, tiesiogiai susijusius su tyrimo problema. Šiam tyrimui svarbi išsami, patikima ir kuo detalesnė informacija, būtina šio darbo įvade tikslui ir uždaviniams įgyvendinti.

3.2. TYRIMO METODIKA

3.2.1. Informantų imties charakteristika

Individualiame interviu dalyvavo 8 informantai ir 1 ekspertas. Dauguma informantų su aukštuoju išsilavinimu. Kokybinio tyrimo etape taikytas giluminis interviu dėl šių privalumų (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008):

- galima surinkti daug naudingos informacijos, svarbių detalių, dažnai nulemiančių naujas įžvalgas;
- yra regimasis sąlytis su informantu;
- galimybė kruopščiai ištirti problemą;
- tyrėjas gali paaiškinti savo klausimus, padidindamas tikimybę gauti naudingos informacijos;
- tyrėjas gali lanksčiai bendrauti su išskirtiniais žmonėmis arba ypatingomis sąlygomis;

Renkant duomenis kiekvieno interviu tekstas nebuvo įrašomas į diktofoną.

Kategorijos ir subkategorijos yra turinio analizės esmė: teksto interpretavimas vyksta, remiantis iškeltais tyrimo klausimais į kuriuos atsakoma per suformuluotas kategorijas (Mayring, 2001).

20 lentelė

Informantai, užimantys aukštas pareigas Šiaulių rajono seniūnijose

Konfidencialumo kodas	Lytis	Amžius	Išsilavinimas	Darbo patirtis
I1	M	60	Aukštasis	20
I2	M	52	Aukštasis	30
I3	V	57	Aukštasis	33
I4	M	42	Aukštasis	20
I5	M	54	Aukštasis	36
I6	M	55	Aukštesnysis	15
I7	V	59	Aukštasis	40
I8	M	43	Aukštasis	7

Šaltinis: parengta darbo autorės

Minėti informantai pateikė reikiamą informaciją, vadovaujantis Šiaulių rajono Savivaldybės tarybos sprendimu 2015 m. sausio 29 d. Nr. T-13 dėl piniginių socialinės paramos teikimo tvarkos aprašu. Jų nuomonė ir įžvalgos padėjo įvertinti bei apdoroti gautą informaciją ir pagrįstus rodiklius, tačiau jų požiūris apie visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemas ir tobulinimo kryptis pateiktas atskiruose tyrimo skyriuose.

3.2.2. Tyrimo etapai

I etapas: **Interviu klausimų sudarymas.** Prieš atliekant tyrimą buvo parengti 6-8 atviri klausimai (žr. 1-2 priedus), papildant juos literatūroje išsakytomis mintimis, idėjomis bei pastebėjimais. Rengiant interviu klausimus iš anksto buvo orientuojamasi į norimus gauti rezultatus susijusius su Šiaulių rajono seniūnijų visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemomis bei tobulinimo galimybėmis.

II etapas: **Informantai.** Buvo numatyta tirti visų Šiaulių rajono savivaldybės seniūnijų atstovus bei Vyriausybės atstovą Šiaulių apskrityje, kad apžvelgtų esamą dabartinę situaciją plačiau dėl visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemų. Tyrimo data 2015 metų balandžio 13-22 d. Interviu vyko Šiaulių rajono savivaldybėje ir Šiaulių rajono seniūnijų patalpose, kurių metu tiek vyriausybės atstovas Šiaulių apskrityje, tiek seniūnijų atstovai atsakė į pateiktus interviu klausimus.

III etapas: **Gautos informacijos susisteminimas ir apdorojimas.** Interviu gauta informacija buvo susisteminama ir apdorojama tolimesniam tyrimui.

IV etapas: **Gautos informacijos analizė.** Šiame etape buvo analizuojama surinkta informacija, identifikuojamos problemos su kuriomis susiduria Šiaulių rajono seniūnijų atstovai ir Vyriausybės atstovas Šiaulių apskrityje. Siekiama nustatyti priemones, kurių turėtų imtis Šiaulių rajono seniūnijos, kad sumažinti visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemas, atskleisti kokių priemonių trūksta, aptarti tolimesnes tobulinimo kryptis. Galiausiai apibendrinus informantų atsakymus pateikti siūlymus, kokių priemonių reikėtų imtis, kad pagerinti visuomenei naudingos veiklos organizavimo struktūrą Šiaulių rajono savivaldybėje.

3.2.3. Tyrimo problemos formulavimas

Šiame poskyryje pateikiama praktinio tyrimo problemos formulavimo 21 lentelė, kuri padėjo išskirti pagrindinius klausimus informantams.

21 lentelė

Problemų formuluotė

Probleminiai klausimai:		
1 Kokia yra visuomenei naudingos veiklos organizavimo situacija Šiaulių rajono savivaldybėje? 2. Kokios yra galimos visuomenei naudingos veiklos organizavimo Šiaulių rajono savivaldybėje strateginės tobulinimo kryptys?		
Probleminis klausimas	Problemų laukas	Tyrimo metodai ir instrumentai
1. Kokia yra visuomenei naudingos veiklos organizavimo situacija Šiaulių rajono	1.1. Kokiomis priemonėmis sprendžiamos problemos? 1.2. Su kokiomis socialinėmis problemomis susiduriama?	Dokumentų analizė: LR Konstitucija, LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems

savivaldybėje?	1.3. Kokios yra visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemos Šiaulių rajono savivaldybėje?	gyventojams įstatymas 2012 m., kiti LR įstatymai, Šiaulių rajono savivaldybės tarybos sprendimas dėl gyventojų telkimo piniginei socialinei paramai gauti
2. Kokios yra galimos visuomenei naudingos veiklos organizavimo Šiaulių rajono savivaldybėje strateginės tobulinimo kryptys?	1.2. Ar teisingas sprendimas priversti asmenis dirbti už pašalpas? 1.3. Ar toks priverstinis triūsas, dažnai nėra tik bandymas vaidinti dirbančius? 1.4. Ar toks visuomenei naudingos veiklos atlikimas už pašalpas pažeminimas ar pagarba visuomenei? 1.5. Ar toks įstatymas privers asmenis ieškoti darbo, o ne naudotis valstybės teikiama parama?	Šiaulių rajono savivaldybės seniūnijų dokumentų analizė, informantų nuostatų analizė, eksperto nuostatų analizė,

3.2.4. Tyrimo etika

Atliekant tyrimą buvo išanalizuota etikos svarba. Metodologinėje literatūroje (Žydzūnaitė, 2007; Novelskaitė su Pučėtaite, 2012 ir kt.) yra pabrėžti svarbiausi tyrimo etikos principai, kuriais vadovaujantis tyrimo dalyviai buvo asmeniškai supažindinti su tyrimu ir jo tikslu. Viso tyrimo metu buvo laikytasi šių principų:

Informavimas: Tyrimo dalyviams buvo atsakyta į visus tyrimo pradžioje iškilusius klausimus;

Laisvanoriškumas. Tyrimo dalyviams nebuvo jokio spaudimo ar kitokio savo valios primetimo, ar įtakojimo. Gauti tyrimo dalyvių sutikimai dalyvauti tyrime (žodžiu). Laikas tyrimui pasirinktas suderinus su tyrimo dalyviais. Tyrimo dalyviai žinojo kiek užtruks tyrimas;

Lygiavertiškumas: *Interviu metu formuluojami klausimai stengiantis atskleisti tiriamųjų požiūrį ir jokių būdų neįteigti tyrėjo nuomonės;*

Naudingumas: Tiek tyrimo dalyviams, tiek tyrėjui buvo labai naudinga išanalizuoti gautus duomenis ir juos įvertinti. Gauti rezultatai gali būti panaudojami tolimesnėje ateityje dirbant ir tobulinant visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemas.

Konfidencialumas: Norint apsaugoti tyrimo dalyvius kiekvienam asmeniui parinktas konfidencialumo kodas (žr. 20 lentelę).

3.3. INFORMANTŲ IR EKSPERTO DUOMENŲ KATEGORIZAVIMAS BEI ANALIZĖ

3.3.1. Informantų nuostatų analizė

Aiškinantis visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemas, tikslinga išsiaiškinti, kokios problemos iškyla visuomenei naudingos veiklos organizavimui Šiaulių rajono seniūnijose. Todėl informantų buvo klausama, su kokiomis visuomenei naudingos veiklos problemomis susiduriama. Informantų atsakymai sudėti į lentelę, kurioje išskirtos teiginių kategorijos ir subkategorijos (žr. lent. 22).

22 lentelė

Visuomenei naudingos veiklos organizavimo tobulinimas

PAVADINIMAS		
Kategorija	Subkategorija	Esminiai teiginiai
Problemos	Darbo priemonių trūkumas	Seniūnija neturi papildomų lėšų aprūpinti darbo priemonėmis (pirštinėmis, įrankiams).
	Gyventojų motyvacijos trūkumas	Gyventojai nėra motyvuoti atlikti visuomenei naudingą veiklą sąžiningai, tempia laiko darbo trukmę, į visuomenei naudingą veiklą žvelgia neatsakingai, tarsi būtų priverčiami dirbti, sunku sukontroliuoti, neturi noro darbui, socialinių įgūdžių trūkumas, negeba dirbti savarankiškai
	Susisiekimo priemonių stoka	Nevažiuoja autobusai.
	Vengimas atidirbti	Gyventojai vengia atidirbti visuomenei naudingą veiklą už pašalpas, nori labai lengvo darbo, sudėtinga prižiūrėti ir koordinuoti seniūnijoje dirbančius asmenis
	Visuomenei naudingo darbo trūkumas išsilavinusiems	Aukštąjį išsilavinimą turintiems pašalpų gavėjams trūksta visuomenei naudingų darbų.
Problemų sprendimo būdai	Kontrolė	Jei gyventojai nedirba, negauna pašalpos, kiekvienas pašalpos gavėjas yra tikrinamas, kaip paskirtą darbą atliko ar neatliko, seniūnijos darbuotojai seniūnijos transportu važiuoja ir tikrina ar žmogus yra paskirtoje darbo vietoje, prižiūri, kaip atliekamas darbas. Stengiamasi darbus skirstyti žmonių grupėms, kuriuose yra seniūnijos darbuotojai, kad galėtų tokiu būdu kontroliuoti darbų atlikimą.
	Veikla arčiau namų	Darbai skiriami arčiau namų, jei reikia pavežti seniūnija skiria savo transportą.
	Bendradarbiavimas su NVO	Sprendžiant visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemas seniūnijos neaktyviai bendradarbiauja su bendruomenės pirmininkais, seniūnijos seniūnaičiais.
Papildomos darbo rankos	Nemokama darbo jėga	Gyventojai, kurie sąžiningai atlieka visuomenei naudingą veiklą daug padaro darbų už kuriuos nemokamas atlyginimas, trūksta lėšų aplinkos tvarkymo darbams, todėl pasitelkiami žmonės, kuriems paskirta visuomenei naudinga veikla, galima atlikti daugiau darbų su mažesnėmis sąnaudomis
	Pagalba aplinkos tvarkymo darbuose	Padedą sutvarkyti aplinką, daug darbų atlieka atokiuose gyvenvietėse, sutvarko daug viešųjų erdvių, prisideda kurdami gražią aplinką, renkamos šiukšlės.
	Vieniųjų gyventojų lankymas	Asmenys, kurie pasitelkiami atlikti visuomenei naudingą veiklą, pagal išsilavinimo lygį siunčiami lankyti vienišus gyventojus.

Vertinimas	Gyventojų supratimo ugdymas	Kiekvienas žmogus turi jausti reikalingu.
	Piktnaudžiavimo socialine pašalpa	Esama situacija padėjo išsiaiškinti piktnaudžiaujančius socialine pašalpa.
Visuomenei naudingos veiklos tobulinimo kryptys	Socialinių išmokų kompensavimo sistema	Seniūnijai labiau apsimokėtų gauti tuos pinigus, kurie yra paskirti pašalpos gavėjams ir įdarbinti etatinį darbuotoją, nei žmogų pasitelkti už pašalpas, per didelis atlygis už 1 valandą pasitelkiant visuomenei naudingai veiklai.
	Etatinis darbuotojas	Žmogus gaudamas atlyginimą dirbtų sąžiningai, atsakingai, motyvuotai.
	Įstatymų tobulinimas	Reikėtų labiau apriboti įstatymus, kad socialinę pašalpą gautų tie pašalpos gavėjai, kuriems labiausiai jos reikia, gyventojai neskatinami ieškotis darbo.
Priverstinis atidirbimas	Priverstinė darbo kokybė	Visuomenei naudinga veikla atliekama be jokio noro per prievartą.
	Nesuinteresuotumas	Gaunantys pašalpas asmenys nėra suinteresuoti darbą atlikti sąžiningai.
	Prievartos taikymas	Žmogus turėtų gauti atlyginimą už darbą, o ne atidirbti. Gyventojai į visuomenei naudingą veiklą žvelgia, kaip į prievartą,
	Gyventojų sąmoningumo trūkumas	Gyventojai privalo suvokti, kad prašyti pašalpų yra gėdinga, reikia ją užsidirbti,
	Savanoriška veikla	Visuomenei naudinga veikla nėra laikoma priverstiniu darbu, tai gyventojų pasitelkimas seniūnijos darbams atlikti.
	Atidirbimas nėra privalomas	Įstatyme nenumatyta, kad gyventojams socialinės pašalpos skyrimas yra privalomas. Asmenys patys savo noru kreipiasi į seniūniją daugiausiai dėl darbo netekimo ir pagal įstatymą seniūnija pasitelkia tokius asmenis atlikti visuomenei naudingą veiklą. Visuomenei naudinga veikla nėra laikoma priverstiniu darbu, nes asmenys nėra priverčiami, jie tik pasitelkiami naudingai veiklai atlikti. Visuomenei naudingai veiklai pasitelkiami, tik tie asmenys, kurie tikrai gali ir turi dirbti.
Visuomenei naudingos veiklos svarba	Darbų atlikimas	Atliekama nemaža dalis darbų, kurie nekainuoja iš seniūnijos lėšų, tvarkoma aplinka, kertami krūmai, prižiūrimi gėlynai, nereikia įdarbinti etatinių darbuotojų, skirti papildomų lėšų atlyginimams mokėti, darbus atlieka asmenys, kurie pasitelkiami naudingai veiklai.
	Gyventojų svarbos visuomenėje įgijimas	Gyventojai prisideda prie savo darbo įgūdžių tobulinimo ir savo aplinkos tausojimo.

Lentelėje informantų pateikti atsakymai interviu metu atskleidė, kad problemos, kurios siejamos su visuomenei naudingos veiklos organizavimu išskiriamos į 5 subkategorijas: *darbo priemonių trūkumas, gyventojų motyvacijos trūkumas, susisiektimo priemonių stoka, vengimas atidirbti, visuomenei naudingo darbo trūkumas išsilavinusiems. Iš teigė, kad dėl darbo priemonių trūkumo, asmenys pasitelkiami naudingai veiklai atlikti su savo darbo priemonėmis. Kadangi seniūnija ne pirmą kartą pasitelkia tuos pačius asmenis visuomenei naudingai veiklai atlikti, žino, kokias jie turi darbo priemones. Asmenys savo darbo priemonėmis padeda seniūnijai prižiūrėti miestelio aplinką. Remiantis atliktu tyrimu Šiaulių rajono savivaldybės seniūnijose 2011 metais daugiausiai iš visų Šiaulių rajono seniūnijų, Bubių seniūnijoje 30,94% asmenų atliko visuomenei naudingą veiklą. Šakynoje asmenų atlikusių visuomenei naudingą darbą susidarė 26,18% . 2012*

metais daugiausia asmenų atliko visuomenei naudingą veiklą Kuršėnų miesto seniūnijoje 33,86%, o 2013 metais atlikusių visuomenei naudingą veiklą asmenų susidarė Kužių seniūnijoje 43,33%, Kuršėnų miesto seniūnijoje 42,20%. 2014 metais Meškuičių seniūnijoje visuomenei naudingą veiklą atliko 28,66%, o kituose seniūnijose Bubiuose 24,66% bei Kuršėnų kaimiškoje seniūnijoje 23,33%.

I4 teigė, kad gyventojai, kurie atlieka visuomenei naudingą veiklą nėra motyvuoti darbui, nenori dirbti už pašalpą. Dauguma paramos gavėjų nori lengvo darbo, kad jį atlikti atmestinais. Būna atveju, kai asmenis pasitelkus naudingai veiklai atlikti ir paskyrus rinkti šiukšles ar atlikti kitą seniūnijos organizatoriaus paskirtą darbą, asmuo neatlieka jo savarankiškai. Jų požiūris į visuomenei naudingą veiklą, kaip į prievartą. Tačiau pasitaiko ir išimčių. Kiti džiaugiasi, kad gali pasitarnauti seniūnijai, prisidėti prie aplinkos tvarkymo darbų. Remiantis atliktu visuomenei naudingos veiklos Šiaulių rajono seniūnijose tyrimu 2011 metais Šiaulių kaimiškoje seniūnijoje daugiausiai iš visų seniūnijų, visuomenei naudingos veiklos neatliko 39,58% asmenų. Kituose seniūnijose, tokiuose, kaip Meškuičiuose asmenų neatlikusių visuomenei naudingos veiklos susidarė 33,33%. O 2012 metais iš visų Šiaulių rajono seniūnijų daugiausiai asmenų visuomenei naudingos veiklos neatliko Šakynos seniūnijoje 74,26%, Kužiuose 58%, Raudėnų seniūnijoje 40,85%. Tačiau 2013 metais neatliko visuomenei naudingos veiklos Raudėnų seniūnijoje 35,77% asmenų, Kužių seniūnijoje 30,10%. 2014 metais Kuršėnų miesto seniūnijoje visuomenei naudingos veiklos neatliko 79,16%, Šiaulių kaimiškoje seniūnijoje 43,75%, Meškuičių seniūnijoje 40%. *I4 teigė*, kad tokie rodikliai Kuršėnų miesto seniūnijoje išaugo, dėl to, kad asmenys iš gydymo įstaigų gauna pažymas dėl ligos, nors iš tiesų niekuo neserga. *II teigė*, kad asmenims trūksta susisiekiimo priemonių dėl visuomenei naudingos veiklos atlikimo. Asmenims, kurie gyvena atokiose kaimo vietovėse nėra galimybių atvykti į seniūniją atlikti visuomenei naudingos veiklos. Dauguma informantų vengimą atidirbti apibūdina, kaip asmenų motyvacijos trūkumą. Asmenys visuomenei naudingos veiklos nevertina, kaip požiūrio į darbą už atlyginimą. Jiems atrodo, jog yra verčiami dirbti, nes savarankiškai ir sąžiningai dirbti jie nenori. Seniūnijoms tokie asmenys sukelia daugiau problemų, nei tie, kurie dirbtų už atlyginimą. *I3 teigė*, jog anksčiau seniūnija į savo veiklą pasitelkdavo viešuosius darbus atliekančius asmenis ir neturėjo jokių problemų, kad darbas bus neatliktas, kad asmenys neateis į darbą. Asmenys, kurie atlieka visuomenei naudingą darbą už pašalpas, atlieka jį be jokio noro. O tai įrodo, kad darbo kokybė tik prastėja. *I8 teigė*, kad asmenims turintiems aukštąjį išsilavinimą, nėra tokios visuomenei naudingos veiklos, kurią galėtų atlikti. Todėl tenka paskirti dirbti tokį patį darbą, kaip ir visi kitiems socialinės paramos besikreipiantiems asmenims. *Tačiau I3 akcentavo*, jog atsižvelgia į aukštąjį išsilavinimą turinčius asmenis. Stengiasi jiems skirti visuomenei naudingus darbus, tokius, kurie nežemintų jų išsilavinimo.

Informantų pateikti atsakymai dėl problemų sprendimo būdų, leidžia išskirti 3 subkategorijas: *kontrolė, veikla arčiau namų, bendradarbiavimas su NVO*. *I3 teigė*, kad paramos gavėjai atlikdami visuomenei naudingą veiklą yra tikrinami, kontroliuojami, kaip atlieka darbą, prižiūrimi. Visuomenei naudingos veiklos Šiaulių rajone tyrimas atskleidė, kad daugiausiai 2011 metais buvo pasitelkta Bubių seniūnijoje 30,94% asmenų, Šiaulių kaimiškoje seniūnijoje 26,92%. 2012 metais Kužių seniūnijoje 49,60%, Ginkūnų seniūnijoje 39,63%, Šakynos seniūnijoje 37,09%. Tačiau 2013 metais Šiaulių kaimiškoje seniūnijoje 36,54%, Meškuičių seniūnijoje 35,56%, Kuršėnų miesto seniūnijoje 35,30%, Kužių seniūnijoje 34,09%. O 2014 metais Meškuičių seniūnijoje 29,18%, Kuršėnų miesto seniūnijoje 28,58%. *I2 akcentavo*, kad asmenys, kurie pasitelkti atlikti visuomenei naudingą veiklą yra kontroliuojami seniūnijų darbuotojų, kaip atliko darbą ar neatliko. Jei darbo neatliko, asmuo privalo jį atlikti bet kurią kitą dieną. *II teigė*, kad asmenys, kurie gyvena atokiose vietovėse, kur nėra galimybių privažiuoti iki seniūnijos, juos pasitelkia visuomenei naudingai veiklai atlikti arčiau jų gyvenamosios vietos. Jei reikia paveža seniūnijos transportu. *I8 pabrėžė*, kad vyksta bendradarbiavimas su bendruomenės atstovais, seniūnaičiais. Jei reikia bendruomenei pagalbos, pasitelkia asmenį visuomenei naudingai veiklai atlikti.

Papildomų darbų rankų kategoriją galima išskirti į 3 subkategorijas: *nemokama darbo jėga, pagalba aplinkos tvarkymo darbuose, vienišų gyventojų lankymas*. Dauguma informantų interviu atsakymuose atskleidė, jog yra patenkinti papildomomis darbo rankomis, nes seniūnija sutaupo nemažai lėšų, nereikia įdarbinti žmonių, kuriems mokamas atlyginimas. *II akcentavo*, kad paramos gavėjai atlikdami visuomenei naudingą darbą padeda tvarkyti aplinką, lanko vienišus gyventojus. Tačiau vienišus gyventojus dažniausiai lanko asmenys turintys aukštąjį išsilavinimą, nes, kaip *teigė II* seniūnija negali pasitelkti bet kokio žmogaus šiai veiklai atlikti. *I4 akcentavo*, kad be papildomų darbo rankų būtų sunku, nes seniūnijai priklauso nemaža dalis aplinkos tvarkymo darbų. Miestelis gražėja, švarėja, tampa patraukliu, nes asmenys atlikdami visuomenei naudingą veiklą prisideda prie miestelio gražinimo. *I2 teigė*, kad jei asmenys atlieka visuomenei naudingą veiklą sąžiningai daug padaro. *I8 įvardijo*, kad pagal asmenų gyvenamąją vietą nuolat tvarkomasi (ravimi gėlynai, renkamos šiukšlės). *I6 atsakė*, kad pasitelktieji visuomenei naudingai veiklai tampa svarbūs patys sau, nes prisideda kurdami gražią aplinką. *I7 akcentavo*, kad daugiau darbų galima atlikti mažesnėmis sąnaudomis. *I5 atsakė*, kad papildomomis darbo rankomis sutvarkoma daug viešųjų erdvių. Remiantis nedarbo, skurdo, socialinės atskirties situacija Lietuvoje, Šiaulių teritorinėje darbo biržoje daugiausiai įregistruota laisvų darbo vietų buvo 2013 metais 26,88%, o 2014 metais 26,28%. Pagal vykdomas Šiaulių teritorinės darbo biržos programas daugiausiai įdarbinta asmenų 2011 metais 29,34%, o 2014 metais 22,34%. Daugiausiai asmenų nukreipta į aktyvios darbo rinkos priemones 2011 metais 27,85%, 2014 metais 24,66%.

Remiantis informantų atsakymais į interviu dėl vertinimo, galima išskirti 2 subkategorijas: *gyventojų supratimo ugdymas, piktnaudžiavimas socialine pašalpa*. *I1 teigė*, kad kiekvienas žmogus turi jaustis reikalingu, tačiau *I2 akcentavo*, kad visuomenei naudingą veiklą Šiaulių rajone vertina gerai, nes daug darbų padaroma atokiuose gyvenvietėse. *I7 patikino*, kad esama tvarka tenkina. *I6 akcentavo*, kad asmenys neskatinami ieškoti darbo. Už 1 valandą mokamas per didelis atlygis, pasitelkiant asmenis naudingai veiklai atlikti. *I8 teigė*, kad esama tvarka padėjo išsiaiškinti piktnaudžiautojus.

Informantų atsakymai į interviu visuomenei naudingos veiklos tobulinimo kryptys, leido išskirti 3 subkategorijas: *socialinių išmokų kompensavimo sistema, etatinis darbuotojas, įstatymų tobulinimas*. *Kaip teigė I3*, seniūnijai labiau apsimokėtų įdarbinti žmogų pilnu etatu ir žmogus dirbtų motyvuotai. Reikėtų tobulinti visą socialinių išmokų kompensavimo sistemą. Tačiau *I4 išskyrė*, kad labiausiai reikėtų tobulinti įstatymus, apriboti socialinės paramos gavėjus, taip, kad pašalpas gautų tik tie, kam jos labiausiai reikia.

Remiantis informantų atsakymais į interviu klausimus atskleidžiama kategorija priverstinis atidirbimas, kurį galima išskirti į 6 subkategorijas: *nesuinteresuotumas, priverstinė darbo kokybė, prievartos taikymas, gyventojų sąmoningumo trūkumas, savanoriška veikla, atidirbimas nėra privalomas*. *I4 akcentavo*, kad priverstinis atidirbimas su LR Konstitucijos 48 str. neprasilenkia, nes įstatyme nėra numatyta, kad asmeniui socialinės pašalpos skyrimas yra privalomas. Asmuo savo noru kreipiasi į seniūniją socialinei paramai gauti ir pagal socialinės pinigines paramos įstatymą yra pasitelkiamas atlikti visuomenei naudingą veiklą. Todėl jokia prievartos priemonė asmeniui netaikoma. Naudinga veikla nėra laikoma priverstiniu darbu, nes asmuo neverčiamas, o pasitelkiamas naudingai veiklai atlikti.

I1 teigė, kad prašyti pašalpos yra gėdinga, gyventojai turi suprasti, kad pašalpą reikia užsidirbti. *I3 atskleidžia*, kad LR Konstitucijos 48 str. prasilenkia, nes asmenys atlikdami visuomenei naudingą veiklą žvelgia, kaip į prievartą. Pačiam žmogui būtų didesnė motyvacija dirbti, jeigu jis gautų atlyginimą už darbą, o ne už pašalpą. Gaunantys pašalpas asmenys nėra suinteresuoti atlikti naudingą darbą sąžiningai, darbo kokybė tampa priverstinė. *I6 pabrėžė*, kad visuomenei naudingai veiklai pasitelkiami asmenys tik tie, kurie nori ir turi dirbti. *I5 teigė*, jog tai yra savanoriškas darbas.

Informantų atsakymai į interviu klausimus visuomenei naudingos veiklos svarba, leido išskirti 2 subkategorijas: *darbų atlikimas, gyventojų svarbos visuomenėje įgijimas*. *I3, I2, nuomone*, seniūnijai labai svarbu, kai atliekama nemažai aplinkos tvarkymo darbų nemokamai, kai nekainuoja iš seniūnijos lėšų. *I4 atskleidė*, kad nereikia įdarbinti etatinių darbuotojų, skirti papildomų lėšų atlyginimams mokėti. *I1 akcentavo*, kad gyventojai įgyja svarbą visuomenėje, nes prisideda prie

savo įgūdžių tobulinimo ir savo aplinkos tausojimo. *15 akcentavo*, kad tai nepakeičiama pagalba seniūnijai.

3.3.2. Eksperto nuostatų analizė

Siekiant išsiaiškinti, kaip Vyriausybės atstovas Šiaulių apskrityje vertina visuomenei naudingos veiklos problemas Šiaulių rajone buvo klausiama su kokiomis visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemomis ir aktualijomis susiduriama. Ekspertas akcentavo, kad žmonės nesidomi kokios yra jo darbo funkcijos, kreipiasi pagalbos, kad padėtų išspręsti asmenines problemas, kurių neišsprendžia teismai ir kt. institucijos. Ekspertas pabrėžė, kad jis gina tik viešąjį interesą, o visuomenės problemų sprendimas ne jo kompetencija. Dirbdamas Vyriausybės atstovu ekspertas teisiškai nesusiduria su visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemomis. Tačiau mano, kad savivaldybės taryboje buvo plačiai diskutuota ši problema prieš priimant sprendimus, kitu atveju būtų gauta skundų. Ekspertui itin svarbu, kad savivaldybės taryba priimtų sprendimus atitinkamus aukštesnės instancijos teisės aktams (įstatymas, Vyriausybės nutarimas, ministro įsakymas). *Aiškina kokiomis priemonėmis Šiaulių rajono savivaldybė ir seniūnijos sprendžia visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemas, Ekspertas teigė*, kad oficialiai negali prižiūrėti seniūnų darbo. Tą priežiūrą pagal savo kompetenciją gali atlikti tik tarybos nariai, meras, skyrių vedėjai ar atskiri tarnautojai, kurie nepriklauso nei skyriui, nei jokiai padaliniui. Eksperto teigimu, savivaldybės administracijos direktorius paruošia sprendimo projektą, iki komitetų posėdžio viešina savivaldybės interneto svetainėje arba spaudoje, kad supažindinti visuomenę. Visuomenė gali teikti ir savo pasiūlymus. Meras savo potvarkiu, sudaro darbotvarkę dėl svarstymų komitetuose teikti ar neteikti savivaldybės tarybai sprendimo projekto ne vėliau, kaip prieš 4 dienas, kurią ne vėliau, kaip prieš 3 dienas iki savivaldybės tarybos posėdžio privalo paskelbti savivaldybės interneto svetainėje. Tuomet savivaldybės taryboje gali būti priimtas vienoks ar kitoks sprendimas, kuris negali prieštarauti aukštesnės galios teisės aktams. Už priimto sprendimo įgyvendinimą atsakingas savivaldybės administracijos direktorius, nes jis yra Vykdančioji institucija. Jei reikia savivaldybės administracijos direktorius rašo įsakymą su atskirais pavedimais seniūnams ar kitiems valstybės tarnautojams, specialistams dirbantiems pagal darbo sutartį. Problemos sprendžiamos tik pagal galiojančius teisės aktus. Nusiskundimų dėl taikomų priemonių nebuvo. *Ar Šiaulių rajono savivaldybė ir seniūnijos patenkintos papildomomis darbo rankomis. Eksperto manymu*, Šiaulių rajono savivaldybė ir seniūnijos patenkintos, nes tai galimybė sutvarkyti seniūnijos aplinką, pagerinti visos savivaldybės teritorijos įvaizdį. Ekspertas akcentavo, kad visą tai daro tie patys gyventojai, kurie galbūt anksčiau prisidėdavo prie tos pačios teritorijos niokojimo, teršimo. Tai, tarsi auklėjimo priemonė. Kaip teigia Ekspertas kita visuomenės dalis, galimai nebėra priešiška prieš „už dyką“ gaunančius pašalpas. *Tačiau aiškina, kaip Ekspertas vertina visuomenei*

naudingą veiklą Šiaulių rajone ir ką būtų galima tobulinti ar keisti, akcentavo, kad tokios veiklos tobulinimus gali pateikti pačių savivaldybių vykdančios institucijos ar seniūnai, kaip tiesiogiai dalyvaujantys tokios veiklos priežiūroje bei girdėdami visuomenės vertinimus. Iš asmeninės pusės, Ekspertas šią veiklą vertina teigiamai, nes t.y. savotiškas bet kokio visuomenės sluoksnio įtraukimas į visuomenei naudingą veiklą pagražinimui, pagerinimui. Dėl tobulinimo Ekspertas pabrėžia, kad galima kalbėti tik kreipiantis į įstatymo leidėjus, ar nutarimų ir įsakymų leidėjus bei kūrėjus dėl galimų pakeitimų. Tačiau Ekspertas svarsto, kad didžiąją dalį pašalpoms skiriamų lėšų būtų galima nukreipti prie minimalaus darbo užmokesčio padidinimo. O tai daroma prielaida, kad neapsimokėtų būti „bedarbiu“, atsisakant siūlomų darbų ir pasiliekančiam prie pašalpos. Paklaustas ar visuomenei naudinga veikla neprasilenkia su LR konstitucijos 48 str. Ekspertas patikino, kad tai nėra jokios prievartos. Ekspertas mano, kad tai nėra „priverstinis darbas“, kaip minima LR Konstitucijoje. Tai – visuomenei naudingas darbas, kurį atidurbęs asmuo gali gauti socialines garantijas, pašalpą. Taip pat išskiria, kad asmuo gali ir nedirbti visuomenei naudingo darbo, neprašant socialinių garantijų, atsisakyti pašalpos.

Siekiant išsiaiškinti kiek svarbus visuomenei naudingos veiklos organizavimas Šiaulių rajone, Ekspertas atskleidė, kad tai ne tik visuomenei naudingas darbas, kuriant savo miestelio ar gatvės įvaizdį, bet, kaip ir ne kartą pabrėžė t.y. auklėjamoji priemonė, skatinanti susitelkti ne vien pašalpos gavimui.

3.4. VISUOMENEI NAUDINGOS VEIKLOS ŠIAULIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖJE STRATEGINĖS TOBULINIMO KRYPTYS

Pagrindinės empirinio tyrimo metu išryškėjusios visuomenei naudingos veiklos organizavimo strateginės tobulinimo kryptys (žr. 20 lentelę): 1) socialinių išmokų kompensavimo sistemos ir atitinkamų įstatymų tobulinimas piniginės socialinės paramos gavėjus įdarbinant etatiniais darbuotojais, 2) minimalaus darbo užmokesčio didinimas, 3) piniginės socialinės paramos gavėjų motyvacijos visuomenei naudingai veiklai didinimas.

Siekiant tobulinti socialinių išmokų kompensavimo sistemą, pagal informantų pasisakymus būtina perskaičiuoti, ar ne per didelis atlygis socialinių išmokų forma mokamas už 1 valandą asmenims, kurie atlieka visuomenei naudingą veiklą. Pagal dabartinę apskaičiavimo sistemą seniūnijose labiau apsimokėtų įdarbinti etatinį darbuotoją. Asmenys, kurie pasitelkiami atlikti visuomenei naudingą veiklą už pašalpas, nėra suinteresuoti atlikti darbus kokybiškai, į šią veiklą žiūri neatsakingai, tempia laiko trukmę, neturi motyvacijos bei noro darbu. Todėl seniūnijoms atsiranda problemų, nes tokius asmenis sunku sukontroliuoti, prižiūrėti jų atliekamą visuomeninį

darbą. Vietos bendruomenės neaktyviai bendradarbiauja su seniūnijomis dėl visuomenei naudingos veiklos atlikimo kontrolės. Seniūnijų darbuotojams sunku sukontroliuoti, ar asmenys visuomenei naudingą veiklą atlieka ar neatlieka paskirtoje vietoje. Nors atliekama nemažai darbų seniūnijose pasitelkiant gyventojus visuomenei naudingai veiklai atlikti, darbai atliekami atmestinais, nesistengiant.

Kai kurie informantai išskyrė, kad socialinės išmokos už pašalpas galėtų būti pervedamos seniūnijoms, o jos savo ruožtu apskaičiuotų, kiek už 1 valandą priklausytų mokėti asmenims, atliekantiems visuomenei naudingą darbą. Etatinis darbuotojas, informantų įsitikinimu, dirbtų sąžiningai, atsakingai, motyvuotai. Asmenys, kurie gauna socialines pašalpas į visuomenei naudingą veiklą žvelgia kaip į prievartą, jaučiasi socialiai atskirti. Todėl jų požiūris į darbą iš esmės yra daug blogesnis nei etatinio darbuotojo. Asmenų, atliekančių visuomenei naudingą veiklą už pašalpas, požiūris į darbą yra neigiamas, kiekvienas asmuo jaučiasi socialiai saugus tik tuomet, kai dirba už atlyginimą.

Ekspertas įžvelgė, kad didžioji dalis pašalpoms skiriamų lėšų galėtų būti skiriama minimaliam darbo užmokesčiui didinti, kad nebeapsimokėtų būti bedarbiais ir gyventi iš pašalpų. Tokia prielaida būtų veiksminga visai socialinių išmokų kompensavimo sistemai tobulinti.

Didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas įstatymų tobulinimui dėl piktnaudžiavimo socialine pašalpa. Socialinę pašalpą turėtų gauti tik tie asmenys, kuriems labiausiai jos reikia. Dėl galimų pakeitimų, anot eksperto, reikia kreiptis į įstatymų leidėjus bei kitų teisės aktų leidėjus. Reikėtų įstatymuose numatyti veiksnius, skatinančius gyventojus ieškoti darbo.

Labai svarbu didinti gyventojų motyvaciją, socialinius įgūdžius, tobulinti jų kvalifikaciją, skatinti užimtumą, kad gyventojai nesijaustų socialiai atskirti nuo visuomenės, suteikti pakankamai informacijos dėl visuomenei naudingos veiklos atlikimo. Gyventojai turi įsisąmoninti, kad pašalpos nedalinamos kaip dovanos. Reikėtų siekti, jog gyventojai suvoktų, kad savo darbu prisideda prie miestelių įvaizdžio kūrimo, darbo įgūdžių tobulinimo ir aplinkos tausojimo. Nors teritorinė darbo birža skatina gyventojų užimtumą, jų kvalifikacijos tobulinimo galimybes, tačiau labai svarbu, kad ir seniūnijos prisidėtų prie gyventojų sąmoningumo ugdymo, taip siekiant sumažinti tas problemas, kurias sukelia patys gyventojai.

IŠVADOS

Visuomenei naudingos veiklos organizavimas yra neatsiejama socialinių problemų dalis ir netgi viena iš pagrindinių socialinių problemų sudedamųjų dalių, kurių pagrindinis tikslas - pritaikyti strateginio valdymo elementus visuomenės naudingos veiklos Šiaulių rajono savivaldybėje strateginėms tobulinimo kryptims įgyvendinti. Strateginis valdymas ypač būdingas socialinių problemų sprendimui, kad sumažinti nedarbą, skurdą, socialinę atskirtį bei padėti išryškinti visuomenei naudingos veiklos strategines tobulinimo kryptis.

Atlikus teorinių šaltinių apie visuomenei naudingos veiklos organizavimo analizę, galima išskirti nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties problemas, kurios įtakoja visuomenei naudingos veiklos organizavimui. Nagrinėjant teorinius šaltinius buvo apžvelgta situacija tiek Lietuvoje, tiek Šiaulių rajone dėl piniginės socialinės paramos teikimo asmenims, kurie kreipiasi socialinei pašalpai gauti.

Viešojo valdymo teorijomis buvo siekiama atskleisti piliečių dalyvavimo visuomenės gyvenime sąsajas, kurios išryškina esmines socialines problemas viešajame sektoriuje. Didelę tautos dalį apsunkina ir žlugdo tokios visuomenės problemos, kaip nedarbas, skurdas, socialinė atskirtis. Gyventojų socialines problemas iš dalies padeda išspręsti piniginė socialinė parama, tačiau ji laikina. Gyventojai, negalėdami patenkinti pačių svarbiausių savo gyvenimo poreikių, patiria gyvenimo lygio nuosmukį, nes neturi supratimo, kaip be visuomenės pagalbos susidoroti su išskylančiais socialiniais pavojais. Ypač, kai nedarbo problema Lietuvoje yra pasiekusi itin aukštą lygį. Nedarbas ir skurdas verčia susirūpinti valstybės valdžią, tiek ekonomine, tiek socialine, tiek psichologine prasme. Norint sumažinti nedarbą, reiktų gerai žinoti jo atsiradimo priežastis ir imtis tam tikrų veiksmų, tas priežastis pašalinti. Nedarbas neigiamai veikia gyventojus, jie tampa pasyvūs, pasitraukia iš darbo rinkos ir tampa priklausomi nuo pašalpų. Skurdas neleidžia gyventojams gyventi pilnaverčio gyvenimo, nes gaunamos labai menkos pajamos. Nors piniginė socialinė parama neleidžia gyventojams atsidurti už skurdo ribos, ji turi būti teikiama tiems, kuriems jos labiausiai reikia. Nors socialinė parama nepasiturintiems gyventojams teikiama efektyviau ir teisingiau, tačiau labai svarbu siekti sustiprinti gyventojų aktyvumą, norą dirbti, atsakomybę už savo veiklas.

Nuo šių metų sausio 26 d. Vyriausybės formuojama socialinės paramos sritis, kuria siekiama tobulinti paramos teikimo sistemą, tikimasi, kad ši parama taps skaidresnė ir tikslingesnė. Palaipsniui mažinant socialinę pašalpą, siekiama sumažinti galimybes piktnaudžiauti socialine parama, kad asmenys aktyviai ieškotų darbo, dalyvautų aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, visuomenei naudingoje veikloje. Nuo šių metų sausio 1 d. piniginė socialinė parama teikiama pagal vieningą modelį, kuris taikomas visoms savivaldybėms.

Ištyrus visuomenei naudingos veiklos organizavimą Šiaulių rajono savivaldybėje, buvo atlikta Šiaulių rajono išorinių ir vidinių veiksmų analizė, kuria buvo siekiama aptarti politinius, ekonominius, socialinius, techninius veiksnius, teisinę bazę, žmogiškuosius išteklius, SSGG veiksnius. Nagrinėta nedarbo, skurdo bei socialinės atskirties situacija Lietuvoje ir užsienyje, išryškino tendencijas, kad užsienyje socialinės pašalpos gavėjai bendradarbiauja su socialiniais darbuotojais dėl individualių integracijos programų sudarymo, konsultavimo, patarimų teikimo.

Lietuvoje socialiniai darbuotojai nedalyvauja tolimesniame etape su socialinės pašalpos gavėjais, išskyrus, tai, kad priima dokumentus socialinei paramai, pildo buities aktus. Šiaulių rajone nėra paslaugų tinklo, atskirtoms nuo visuomenės socialinėms grupėms (skurdžiai gyvenantys asmenys, netekę darbo, neturintys pajamų, praradę darbo įgūdžius bei poreikį švariai gyventi). Dažniausiai tokioms asmenų grupėms reikalinga psichologo pagalba, prarastų socialinių įgūdžių atkūrimas ir įtvirtinimas. Šiaulių rajone (žr. 13 pav.) daugiausiai bedarbių buvo įregistruota 2012 metais 29,38%, o įregistruotų bedarbių sumažėjo 2014 metais 22,65%. Laisvų darbo vietų įregistruota (žr. 14 pav.) 2013 metais 26,88%, o 2011 metais 22,70%. Įdarbinta asmenų (žr. 15 pav.) daugiausiai buvo 2011 metais 29,34%, 2014 metais 22,34%.

Lietuvoje jaunimo nedarbas iki 25 metų 2014 metais siekė 6,4%. Tokį jaunimo nedarbo mažėjimą lėmė pradėtos įgyvendinti jaunimo garantijų iniciatyvos. Jaunimo nedarbas tampa viena iš svarbiausių prioritetų, tačiau valdymo institucijos yra numačiusios priemones jaunimo nedarbiui mažinti – Lietuvos darbo biržos vykdomi projektai. Jaunimo užimtumui skatinti asmenys nukreipiami į aktyvios darbo rinkos politikos priemones. Daugiausiai asmenų buvo nukreipta į aktyvios darbo rinkos politikos priemones 2011 metais 27,85%, o 2012 metais mažiausiai, t.y. 24,23%. Jaunam asmeniui darbo birža siūlo įvairias priemones, skatinančias integraciją į darbo rinką, tačiau tos priemonės skirtos tik motyvuoti jaunimą pasirinkti darbą, ugdyti darbo paieškos įgūdžiams, didinti pasitikėjimą savo jėgomis bei bendrąsias kompetencijas.

Jaunimo problemų sprendimui Šiaulių rajono savivaldybėje 2013-2018 metais taikomas planas, kuriuo siekiama vystyti tęstinę jaunimo politiką, užtikrinti esamų priemonių plėtojimą bei sudaryti sąlygas jaunam žmogui integruotis į visuomenės gyvenimą. Aptariant visuomenei naudingos veiklos organizavimą Šiaulių rajone, galima apibendrinti, kad visuomenei naudinga veikla nėra laikoma nelegaliu darbu, gyventojai ją atlieka visuomenės labui. Tačiau dalyvavimas savanoriškoje veikloje jaunimui leidžia įsitraukti į neformalaus ugdymo veikas, ugdyti socialinius įgūdžius, įgyti patirties bei prisidėti prie visuomenės gerovės kūrimo. Savanoriška veikla labiau priskiriama praktiniam reikšmingumui, nes tai puiki priemonė įgauti žinių ir įgūdžių, kad žmogus galėtų mokytis save motyvuoti, tobulėti įvairiose srityse bei laikytis įsipareigojimų. Visuomenei naudinga veikla labiau orientuota į socialinių ryšių stiprinimą, gebėjimų vystymą, pagalbą integruotis į visuomenę atskiroms asmenų grupėms.

Atlikta dokumentų analizė Šiaulių rajono seniūnijose dėl visuomenei naudingos veiklos, atskleidė, kad asmenų skaičius socialinei pašalpai gauti didėja ir šį didėjimo pokytį lemia nedarbas. Dėl gyventojų nukreipimo atlikti visuomenei naudingą veiklą, pastebima, jog gyventojai atranda priežasčių daugiausiai nedirbti dėl ligos. Gyventojai neturi jokio noro dirbti, sąmoningai vengia darbo.

Atlikta informantų ir eksperto apklausa išryškino visuomenei naudingos veiklos strategines tobulinimo kryptis. Apibendrinant galima išskirti, kad visuomenei naudingos veiklos strateginės tobulinimo kryptys, padėtų sumažinti nedarbą, skurdą, socialinę atskirtį bei didintų gyventojų motyvaciją ieškoti darbo, integruotis į darbo rinką ir užkirstų kelią piknaudžiavimui socialine pašalpa.

REKOMENDACIJOS

Šiaulių rajono savivaldybės administracijai:

1. Siekti, kad socialiniai darbuotojai būtų kvalifikuoti ir kompetentingi suteikti pagalbą asmenims, kurie yra socialiai atskirti nuo visuomenės;
2. Esant galimybei ir būtinybei rengti socialinių darbuotojų kvalifikacijos kėlimo programas ir vykdyti įžanginius socialinių darbuotojų mokymus;
3. Kontroliuoti ir koordinuoti socialinių darbuotojų veiklą, kaip jie suteikia pagalbą asmenims padėdami spręsti jiems, jų socialines problemas;
4. Suburti specialistų grupę, kad suteiktų reikalingą pagalbą asmenims, kurie patys nebepajėgia susitvarkyti su savo socialinėmis problemomis.

Šiaulių rajono savivaldybės seniūnijų seniūnams:

1. Kreiptis į Šiaulių rajono savivaldybės merą ar administracijos direktorių su pasiūlymu dėl darbo priemonių aprūpinimo gyventojams atliekantiems visuomenei naudingą darbą;
2. Siekiant sumažinti seniūnijos darbuotojų papildomą darbo krūvį dėl gyventojų atliekančių visuomenei naudingą darbą kontroliavimo, įtraukti bendruomenes, kad prižiūrėti gyventojų visuomenei naudingos veiklos atlikimą nepažeidžiant LR Konstitucijos;
3. Seniūnijos galėtų labiau rūpintis gyventojų užimtumu, tobulinti jų kvalifikaciją, socialinius įgūdžius, didinti gyventojų motyvaciją rengiant susitikimus, seminarus, pasitelkiant bendruomenes, kad praplėsti gyventojų supratimą, siekiant pagerinti gyventojų požiūrį į visuomenei naudingą veiklą;
4. Skatinti visuomenę informuoti seniūnijas apie gyventojų gaunančių socialinę pašalpą piktnaudžiavimo galimybes;
5. Skatinti bendruomenes aktyviai dalyvauti sprendžiant socialines problemas ir teikiant pagalbą asmenims;

Šiaulių rajono savivaldybės seniūnijų socialiniams darbuotojams:

1. Esant būtinybei tobulinti psichologines žinias, kad suteikti pagalbą socialiai atskirtiems asmenims;
2. Bendradarbiauti su teritorine darbo birža, bendruomenėmis padedant spręsti asmenims jų socialines problemas;
3. Teikti ataskaitas seniūnams dėl pagalbos asmenims suteikimo, sprendžiant jų socialines problemas;
4. Siūlyti asmeniui jo socialinių problemų sprendimo būdus bei kartu su asmeniu aptarti jo padėtį, suteikiant reikalingų žinių, patarimų, informacijos;

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Arimavičiūtė, M. (2005). *Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
2. Arimavičiūtė, M. (2009). *Strateginiai pokyčiai Lietuvos savivaldybėse*. *Ekonomika ir vadyba*, 1(14).
3. Arimavičiūtė, M. (2008). *Funkcinių veiklų strateginis valdymas viešojo sektoriaus institucijose*. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 2.
4. Andriuščenka, J. (2006). *Organizacinių pokyčių valdymo teorijos: lyginamoji analizė, vertinimas ir taikymo ypatumai*. Lietuvos žemės ūkio universitetas. [Internete]. (Žiūrėta 2014-11-25).
5. Andrašiūnienė, M. (2007). *Socialinio darbo terminų žodynelis*. Vilnius. Prieiga per internetą: <http://www.skaityk.lt>.
6. Akoum, F. (2008). *Globalization, growth and poverty the missi International Journals of Social Economics* 35(4).
7. Alexander, J. Nank, R. (2009). *Public- nonprofit partnership realizing the new public service, Administration and Society* 41(3).
8. Astrauskas A. (2006). *Vietos savivaldos institucijų vieta viešojo valdymo sistemoje ir valdymo problemos Lietuvoje, Savivaldos institucijų socialinis politinis veiksmingumas* (ats. Red. S. Puškorius). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
9. Brazienė, R., Merkys, G. (2012). *Determinants of Youth and Young Adults Work Satisfaction in Lithuania*. *Socialiniai mokslai*. Nr. 4 (78). Kaunas.
10. Butkuvienė, E. (2005). *Dalyvavimas savanoriškoje veikloje: situacija ir perspektyvos Lietuvoje po 1990-ųjų*. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, nr. 2.
11. Bonn, I., Fisher, J. (2011). *Sustainability: the missing ingredient in strategy*. *Journal of Business Strategy*. Vol. 32, No. 1.
12. Bagdzevičienė, R. (2007). *Regionų plėtros ekonomikos ir vadybos aspektai*. Prieiga per internetą: http://www.lrti.lt/veikla/Pranesimai?RB_reg_ekon_vadyb.doc.
13. Binkauskienė, G., Misiūnas, A. (2004). *Skurdo ir socialinės atskirties problema. Lietuvos ekonomikos apžvalga*. ISSN – 1392- 351X Nr. 2 psl. 98 – 104.
14. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydzūnaitė, V., (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. II dalis. Klaipėda. S. Jokudžio leidykla – spaustuvė.
15. Bučinskas A., Raipa A., Giedraitytė V. (2012). *Inovacinių procesų valdymo viešajame sektoriuje dekompozicija: metodologinis aspektas*. *Tiltai*, ISSN 1392-3137, Nr. 2(59).

16. Corden, A. ir Duffy, K. (1998). *Human dignity and Social exclusion*. Sykes R., Alcock P. // Developments in European Social Policy. Convergence and diversity – The Policy press.
17. Čivinskas R. (2007). *Piliėtis kaip klientas naujojoje viešojoje vadyboje. Naujoji viešoji vadyba: mokomoji knyga* (Ats. Red. A. Raipa). Kaunas: Technologija.
18. Dahrendorf, R. (1996). *Modernus socialinis konfliktas*. Vilnius.
19. Dessler, G. (2001). *Management: leading people and organizations in the 21 st. Century*. New Jersey: Prentice Hall.
20. Denhardt R.B., Denhardt J.V. (2003). *The New Public Service: Serving not steering*. New York. M.E. sharpe.
21. Domarkas V. (2007). *Naujųjų viešojo administravimo raidos tendencijų kritinė analizė*. Naujoji viešoji vadyba: mokomoji knyga (Ats. red. A. Raipa). Kaunas: Technologija. ISBN 978-9955-25-259-7.
22. Flynn N., Strehl F. (1996). *Public Sector Management in Europe*, London: Prentice Hall;
23. Gaddie, Sh., (2003). *Enterprise programme management: Connecting strategic planning to project delivery*. Journal of Facilities Management. Vol. 2 No. 2.
24. Guiskienė, T. (2009). *Kaimo bedarbių įsidarbinimą skatinantys ir ribojantys veiksniai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Magistro darbas.
25. Gulbinienė, N., Jankauskienė A., Šileikaitė G. (2011). *Darbo rinkos plėtros galimybės kaimo vietovėse. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 4 (24). 102-112.
26. Gruževskis, B. (2002). *Žmogaus socialinė raida. Užimtumas*. Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos.
27. Guogis, A. (2002). *Dėl Lietuvos socialinės politikos modelio*. Politologija.
28. Guogis, A., Gudelis, D. (2003). *Pilietinė visuomenė ir socialinė politika: naujosios viešosios vadybos galimybės*, Filosofija. Sociologija, 4.
29. Gudelis, D. (2010). *Pagrindinės viešojo administravimo sąvokos*. Viešasis valdymas. MRU.
30. Gudelis D., Patapas A. (2010). *Naujoji viešoji vadyba. Viešasis valdymas*. Vilnius: MRU leidybos centras.
31. Gültekin S. (2011). *New Public Management: is it Really New?* – International Journal of Human Sciences.
32. Heffernan, K. (2006). *Social work, new public management and the language of service user*. The British journal of Social Work 36(1).
33. Išoraitė, M. (2006). *The analysis of strategic plning in transport*. Transport, Vol. XXI, No. 1, p.62. Žiūrėta (2015-02-09). Prieiga per internetą: <http://www.transport.vgtu.lt/upload/tifzur/2006-1-isoraite.pdf>.

34. Johnson, G., Scholes, K. (1993). *Exploring corporate strategy – text and cases*. London: Prentice Hall.
35. Jasaitis, J. (2012). *Antropologinė strateginio valdymo metodologija. Skirtingo urbanizacijos lygio vietovių strateginės plėtros kryptys*. Straipsnių rinkinys (virtualioji studijų knyga). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
36. Jordon, B. (1996). *A Theory of Poverty and Social Exclusion*. Cambridge: Polity Press.
37. Jenkins, J. (1997). *Šių laikų dorovinės problemos*. Vilnius: Alma litera.
38. Jaskytė, K., Kisielienė, A. (2006). *Organizational innovation: a comparison of non profit human service in Lithuania and the United States* *International Social work* 49(2).
39. Kvedaravičius, J. (2006). *Organizacijų vystimosi vadyba*. Kaunas: VDU leidykla.
40. Klimas, D., Ruževičius, J. (2009). *Procesinio valdymo ir pokyčių diegimo organizacijoje metodologiniai aspektai*. Verslo ir teisės aktualijos, 4 tomas. Mokslo darbai. Vilnius: Tarptautinė teisės ir verslo aukštoji mokykla.
41. Kavolis, V. (1996). *Kultūros dirbtuvė*. Vilnius: baltos lankos.
42. Kuivalainen, S. (2004). *Comparative Study on Las Resort Social Assistance Schemes in Six European Countries*. Academic Dissertation, University of Turku, Gummerus Printing. ISSN 1236-0732.
43. Laumenskaitė, E., Vasiliauskas, A. (2006). *Strateginiai pokyčiai ir savivalda organizacijoje*.
44. Leliūgienė, I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas.
45. Levitas, R. (2007). *The Multi – demesional Anglysis of social Exclusion*. Bristol Institute for Public Affairs, University of Bristol.
46. Lukoševičienė, I. (1996). *Profesinio socialinio darbo pagrindai*. Kaunas: Caritas.
47. Lazutka (2001). *Pajamos, vartojimas ir skurdas / Žmogaus socialinė raida*. Vilnius: homo libera.
48. Luobikienė, I. (2008). *Sociologinių tyrimų metodika*. Mokomoji knyga. Technologija, Kaunas.
49. Lane, J.E. (2001). *Viešasis sektorius: sąvokos, modeliai ir požiūriai*. Vilnius: Margi raštai.
50. Martinaitis, Ž., Žvalionytė, D. (2007). *Emigracija iš Lietuvos: ką žinome, ko nežinome ir ką turime žinoti?* *Politologija* 3 (47), 118, 120-121. (žiūrėta 2015-01-28).
51. Martinkus, B., Beržinskienė, D. (2005). *Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai*. Kaunas. Technologija.
52. Maceina, A. (1992). *Socialinis klausimas*. Raštai. T2. Vilnius: Mintis.
53. Maceina, A. (1993). *Dabartiniai filosofijos keliai*. Raštai. Vilnius: Mintis.
54. Moskvina, J. (2008). *Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių vertinimas*. Probleminiai klausimai. Filosofija. Sociologija.

55. Medaiskis, T. (2009). *Socialinės apsaugos ekonomika. Socialinės apsaugos esmė ir pagrindiniai principai*. [Žiūrėta: 2014-12-21]. Prieiga per internetą: <ututi.lt/subject/VU/EF/socialines-apsaugos-ekonomika/file/6878/get>.
56. Medaiskis, T. (2012). *Socialinės apsaugos ekonomika*. Prieiga per internetą: <web.vu.lt/ef/t.medaiskis/files/2012/04/12SAE11.ppt>.
57. Mayring, Ph. (2001). *Qualitative Anglysis – Reseach Instrument Mode of Interpretation*. 2nd Workshop on Qualitative Research in Psychology at Blanbeuren, University of Tenbingen October. Available from: [http://www.ino-tenbingen.de/qualitative-psychologie/t-wsd/Mayring - en.htm](http://www.ino-tenbingen.de/qualitative-psychologie/t-wsd/Mayring-en.htm).
58. Matiušaitytė R., Martinkevičius, S. (1999). *Ilgalaikis nedarbas ir jo pasekmės*. // Ekonomika ir vadyba -99. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga – Kaunas. Technologija.
59. Nikitina ir Makauskienė (2001) *Nedarbas ir jo didėjimo priežastys ekonomikos pertvarkymo Lietuvoje metu*. Ekonomika ir vadyba: pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija.
60. Navickas, N., Paulavičius K. (1999). *Darbo rinka. Teorija ir valstybės politika* – Vilnius.
61. Novelskaitė, A., Pučėtaitė, R. (2012) *Mokslinių tyrimų etikos būklė Lietuvoje: ką mano Lietuvos mokslo bendruomenė? Pirminiai nacionalinės apklausos rezultatai*. Socialinių mokslų studijos Nr. 4(4).
62. Oškutienė, R., Korsakienė, R. (2012). *Organizacinių pokyčių vertinimas: informacinių technologijų diegimo atvejis*. Mokslas – Lietuvos ateitis. VGTU. 2012 4(3).
63. Okunevičiūtė – Neverauskienė, L., Moskvina, J. (2008). *Socialiai pažeidžiamo jaunimo problemos integracijos į darbo rinką kontekste*. Sociologija. Nr. 2, p. 41-54. Vilnius: Lietuvos mokslų akademija.
64. O Boyle, E., O Boyle M. (2012). *Managing Indeterminacy. Culture, Irischness and the Advertising Industry*. *Cultural Sociology*.
65. Orenienė, R. (1997). *Ilgalaikio nedarbo sąlygos*. Nr. 5.
66. O’Flynn J. (2007). *From New Public Management to Public Value: Paradigmatic Change and Managerial Implications*. *The Australian Journal of Public Administration*, No. 66 (3), 2007.
67. Osborne S.P. (2010). *The New Public Governance?: Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance*. Library of Congress Cataloging in Publication Data.
68. Pečkys, R. (2006). *Programinio biudžeto savivaldybėse formavimo realijos, problemos ir galimybės*.
69. Prieto, B. (2009). *Strategic Program Management: Key to “giga” Program Delivery*. *PM World Today*. Vol XI, Issue VII.
70. Porterfield, (2008). *Strategic Organizational Modeling*. ACFRE Associate Dean, Seattle University.

71. Pocius, A., Okunevičiūtė – Neverauskienė, L. (2008). *Jaunimo padėties šalies darbo rinkoje raidos tendencijos ir jų įvertinančių rodiklių metodinės skaičiavimo problemos*. Ekonomika. (žiūrėta 2015-02-22). Prieiga per internetą: www.leidykla.eu.
72. Pieters, D. (1998). *Įvadas į pagrindinius socialinės apsaugos principus*. Vilnius. Eugrimas.
73. Poviliūnas, A. (2001). *Pilietinė visuomenė*. Kaunas.
74. Phillips, S. (2003). *Social Inclusion Paper Prepared for the Australian Social Policy Conference Social Inclusion, University of New South Wales*. Prieiga per internetą [http://www2sprc.nusw.edu.au/ASPC2003/papers/Paper 22 pdf](http://www2sprc.nusw.edu.au/ASPC2003/papers/Paper%2022.pdf).
75. Paluckienė, J. (1999). *Socialiai kritinės grupės, kuriant gerovės valstybę/ socialinis stuktūrinimasis ir jo pažinimas*. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas.
76. Pruša, L. (2009). *Solidarity and equivalence in the state benefits system*. Economic Studies & Analyses / Acta VSFS. Vol. 3, issue 2.
77. Prakapas, R., Butvilas T. (2011). *Mokslo tiriamojo darbo logografija studijoms - mokomasis leidinys – Vilnius. Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras*.
78. Paulavičius K.B. (2002). *Darbo rinka*. Vilnius.
79. Rudžinskienė, R. (2011). *Bedarbių karjeros projektavimo veiksniai Lietuvos kaime. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 4 (24).
80. Pollitt Ch., Bouckaert G., (2003). *Viešojo valdymo reforma Lyginamoji analizė*.
81. Palidauskaitė, J. (2007). *Etiniai iššūkiai naujajai viešajai vadybai iš Naujoji viešoji vadyba*. Ats. red. A. Raipa. Kaunas. Technologija.
82. Pauliukevičiūtė A. (2010). *Viešojo ir privataus sektorių partnerystė bei kultūros valdymas*. ISSN 2029-2872, Nr. 32.
83. Petrauskienė R. (2005). *Lietuvos savivaldybių vidaus administravimo tobulinimas*. Viešoji politika ir administravimas, ISSN 1648- 2603, Nr. 11.
84. Petukienė E. (2010). *Klientų dalyvavimo viešosiose paslaugose valdymas Lietuvos seniūnijose*. Daktaro disertacijos santrauka. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
85. Ringold, D., Kasek L. (2007). *Social Assistance in the New EU Member States. Strengthening Performance and Labor Market Incentives*.
86. Ruškus, J. (2001). *Negalės psichosociologija*.
87. Rudzakis, R. (2012). *Po 10 metų nebebus kam dirbti*. Prieiga per internetą: www.lrytas.lt.
88. Radin, B.A. (2003). *The instrument of intergovernmental management*. (Eds. G.B. Peters, J. Pierre.) Handbook of public administration, London: SAGE publications.
89. Raipa, A. (2006). *Viešojo administravimo sistemos tobulinimas ir perspektyvos*. Viešoji politika ir administravimas. ISSN 1648-2603, Nr. 16.

90. Raipa A. (2009). *Šiuolaikinio viešojo valdymo pokyčių kryptys ir tendencijos*. Viešoji politika ir administravimas. ISSN 2029-2872, Nr. 30.
91. Raipa A. (2011). *Naujojo viešojo valdymo modelių paieškų analizė*. Viešoji politika ir administravimas. ISSN 2029-2872, Nr. 3(10).
92. Strazdas, R., Bareika, R., Grachiov, E., Jancoras, Ž., Zabelavičius, A. (2009). *Inovacijų valdymas viešojo administravimo institucijose*. Viešasis administravimas. Vol. 3/4 Issue 23/24.
93. Shawn, M. C.; Dennis, A. G.; Ketchen, Jr., David J.; James, B. T. (2010). *Transitional Identity as a Facilitator of Organizational Identity Change during a Merge*.
94. Stoner, J.A.F., Freeman, R.E., Gilbert, D.R.Jr. (2005). *Vadyba. Poligrafija ir informatika*. Kaunas.
95. Stoškus, S., Beržinskienė, D. (2005) *Pokyčių valdymas*. Šiauliai: ŠU Leidykla.
96. Svirskienė, G. (2005). *Naujosios žinių ekonomikos iššūkiai ir organizacinis pasipriešinimas naujovėms*. Ernesto Galvanausko mokslinė konferencija „Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos“.
97. Steponavičienė, G. (2000). *Kokios mokesčių sistemos reikia Lietuvai?* Mokesčių žinios Nr. 26.
98. Smith N. (2010). Degree of Belief is Expected Truth Value. In Richard Dietz and Sebastoamo Moruzzi (Eds.), *Cuts and Clouds: Vagueness, Its Nature, and Its Logic*. Oxford & New York: Oxford University Press.
99. Smith, M. (2010). *Centralised Enforcement Legitimay and Goog Governance in the EU*.
100. Seligman, A.B. (2004). *Pilietinės visuomenės idėja*. Vilnius. Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
101. Šaulauskas, M.P. (2000). *Socialinė atskirtis ir pilietinė visuomenė. Socialiniai pokyčiai*. Vilnius: Garnelis.
102. Staponkienė J. (2005). *Naujosios viešosios vadybos elementų identifikavimas*. Viešoji politika ir administravimas. ISSN 1648-2603, Nr. 13.
103. Tunčikienė, Ž., Skačkauskienė, I., (2012), *Viešojo sektoriaus institucijų strateginio planavimo būklė ir jos gerinimo prielaidos*. Mykolo Romerio universitetas.
104. Taljūnaitė, M. (2000). Socialinės atskirties grupės, kuriant gerovės valstybę // *Jurisprudencija*. Nr. 15(7).
105. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.
106. Urbelis, V. (2001). *Strategija – jos elementai ir sąvokos evoliucija*. *Politologija*, 4 (24).
107. Vasiliauskas, A. (2005). *Strateginis valdymas*. Kaunas: Technologija.
108. Vasiliauskas, A. (2002). *Strateginis valdymas*. Vilnius: VU leidykla.

- .Vienažindienė, M., Čiarnienė, R. (2007). *The changes of public organizations human resources management: theoretical aspect*, Economics and management 12: 660.
109. Videikienė, S., Šimanskienė, L. (2014). *Pokyčių valdymo kliūtys organizacijose: teoriniai ir praktiniai aspektai. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai* [žiūrėta 2014-09-25]. Prieiga per internetą: <http://web.a.ebscohost.com/>.
110. Whelan, B., Whelan, C. (1995). *In what sense is poverty multidimensional? The Measurement and Analysis of Social Exclusion*. Bristol: Polisy Press.
111. Vanagas R.(2007). *Naujosios viešosios vadybos taikymo prielaidos Lietuvos Respublikos savivaldos sistemoje*. Viešoji politika ir administravimas. ISSN 1648-2603, Nr.20.
112. Walle S., Hammerschmid G. (2011). *The Impact of the New Public Management: Challenges for Coordination and Cohesion in European Public Sectors*. *Halduskultuur, Administrative Culture* 12 (2).
113. Zaleckienė, J. (1998). *Asmuo, visuomenė ir valstybė. Socialinė atskirtis*. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje. Vilnius:LSFI.
114. Žalimienė, L. (2003). *Socialinės paslaugos*. Vilnius: VU specialiosios psichologijos laboratorija.
115. Žukauskienė, R. (2008). *Kokybiniai ir kiekybiniai metodai*.
116. Žydžiūnaitė, V. (2007). *Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos*. Mokomoji knyga. Kaunas: Technologija.
117. Шеховцева Л.С. О некоторых понятиях стратегического управления. Опубликовано в номере: Менеджмент в России и за рубежом №6 / 2002.

DOKUMENTŲ SĄRAŠAS

1. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimo sąlygų ir tvarkos aprašas. (2009) Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo Ministro 2009 m. rugpjūčio 13 d. įsakymu Nr. A1-499 Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010 m. liepos 15 d. įsakymo Nr. A1-341 redakcija-Žin., 2009-08-18, Nr. 98-4133) Nauja redakcija 2012-01-17 Nr. A1-22 (Žin., 2012-01-21, Nr. 10-401).
2. Europos Komisijos švietimo ir kultūros generalinis direktoratas (DG EAC) (2010). *Savanorystė Europos Sąjungoje (SES)*. Galutinė ataskaita. Londonas: GHK.
3. Jaunimo politika *Lietuvoje*. Jaunimo reikalų departamentas prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2010). Vilnius.
4. *Lietuvos darbo birža*. (žiūrėta nuo 2015-02-01 iki 2015-02-12). Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt>.
5. Lietuvos Respublikos Užimtumo rėmimo įstatymo pakeitimo įstatymas. (2009). Nauja redakcija 2009 m. liepos 14 d. Nr. XI -334. Vilnius.
6. LR vietos savivaldos įstatymo pakeitimo įstatymas žin. 2008 m. Rugsėjo 5 Nr. X-1722, Vilnius.
7. LR savanoriškos veiklos įstatymas 2011 m. Birželio 22 d. Nr. XI-1500.
8. LR Bedarbių rėmimo įstatymas (1991). Nr. 2-25.
9. LR Vyriausybės nutarimas dėl Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo 2007 m. Vasario 21 d. Nr. 2200. Vilnius.
10. LR Viešojo administravimo įstatymas
11. Mole, R. The Baltic States from the Soviet Union to the European Union: Identity, Discourse and Power in the Post-Communist Transition of Estonia, Latvia and Lithuania. NY: Routledge. Naujienlaiškis apie savanorystę. (2012). Prieiga internete: <http://www.smpf.lt/lt/dokumentai/leidiniai_straipsniai/naujienlaidis_kie_apie_savanoryste.
12. Matiušaitytė, R. (1999). Ilgalaikis nedarbas ir jo pasekmės// *Ekonomika ir vadyba* – 99. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga – Kaunas. Technologija.
13. Nutarimu dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija“ Lietuva 2030 patvirtinimo 2012 m. gegužės 15 d. Nr. XI-2015 Vilnius.
14. Nedarbo socialinio draudimo įstatymas 2003 m. gruodžio 16 d. Nr. IX-1904 Vilnius.
15. Nevyriausybinų organizacijų įstatymo 2013 m. Balandžio 3 d. Nr. XII – 717 Vilnius.
16. Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimo, vykdant savarankiškąją savivaldybių funkciją, perspektyvos. Tyrimo ataskaita socialinės apsaugos ir darbo ministerijai. 2013.10.11. Lietuvos socialinių tyrimų centras. Vilnius.

17. Sprendimas dėl Šiaulių rajono savivaldybės 2014 metams socialinių paslaugų plano patvirtinimo 2014 m. balandžio 3 d. Nr. T -50 Šiauliai.
18. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos statistiniai duomenys. Prieiga per internetą: www.socmin.lt.
19. *Šiaulių teritorinės darbo biržos statistiniai duomenys. [žiūrėta nuo 2015-02-014 iki 2015-02-22].* Prieiga per internetą: < <http://www.ldb.lt/TDB/Siauliai/Puslapiai/default.aspx>>.
20. *Šiaulių rajono savivaldybės mero, administracijos direktoriaus ir savivaldybės administracijos 2012 - 2014 metų ataskaita.*
21. Šiaulių rajono Savivaldybės tarybos sprendimas dėl piniginės socialinės paramos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo 2015 m. Sausio 29 d. Nr. T-13 Šiauliai.
22. Šiaulių rajono savivaldybės strateginis plėtros planas 2011-2017 m. Nr. T-11.

Kiti šaltiniai: publicistika, viešosios erdvės diskusijų medžiaga ir kt.

1. Bložienė, O. (2015): Šiaulių apskrityje suaktyvėjo vidinė migracija. (žiūrėta 2015-02-14). Prieiga per internetą: <http://etaplus.lt/siauliu-apskrityje-suaktyvejo-vidine-migracija>.
2. Bložienė O. : Kaip gyvename? Emigruojame. (2011). (žiūrėta: 2015-02-15). Prieiga per internetą: <http://ekonomika.tv3.lt/naujiena/kaip-gyvename-emigruojame-5208.html?page=3>.
3. Grybauskaitė, D. (2011). Savaitės atgarsiai: Ar mūsų šalį valdo oligarchai ir nusikaltėliai. (žiūrėta: 2015 -02-16). Prieiga per internetą: [http:// delfi.lt/ Media/savaite- atgarsiai- armususalivaldooligarchaiirrusikalteliai.d?id=40351441](http://delfi.lt/Media/savaite-atgarsiai-armususalivaldooligarchaiirrusikalteliai.d?id=40351441).
4. Skurdas Lietuvoje. Ką daryti? [žiūrėta 2015-03-14]. Prieiga per internetą: www.svkc.lt/site/files/file/_r-u.../p_m__Skurdas-Lietuvoje.pdf.
5. Kaip praktiškai įgyvendinti strateginius planus. Metodinė medžiaga (2007). Ats. red. V. Tamaliūnienė. Europos socialinis fondas [Internete]. (žiūrėta 2014-09-12). Prieiga per internetą:<<http://www.radviliskis.lt/files/teisine-informacija/strateginis-planavimas.pdf>.
6. Tavorienė, V. (2010). Lietuvą alina augantis skurdas. Valstiečių laikraštis (žiūrėta 2014-08-22);
7. Lenkti nugarą teks ir už pašalpas. (Žiūrėta 2015-05-01) Prieiga per internetą: www.jp.lt/lenkti-nugara-teks-ir-uz-pasalpas/.

PRIEDAI

INTERVIU SU VYRIAUSYBĖS ATSTOVU ŠIAULIŲ APSKRITYJE PROTOKOLAS

Šiaulių universiteto Viešojo valdymo studijų programos studentė Sandra Gedvilaitė atlieka magistro darbui tyrimą, kurio tema „Visuomenei naudingos veiklos organizavimas vietos savivaldoje: Šiaulių rajono atvejis“.

Eil. Nr.	KLAUSIMAS/ATSAKYMAS
1.	Su kokiais visuomenei naudingos veiklos organizavimo aktualijomis ir problemomis Šiaulių rajone susiduriate?
	ATSAKYMAS
2.	Kokiais priemonėmis Šiaulių rajono savivaldybė ir seniūnijos sprendžia visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemas?
	ATSAKYMAS
3.	Ar Šiaulių rajono savivaldybė ir seniūnijos patenkintos papildomomis darbo rankomis? Atsakymą pagrįskite.
	ATSAKYMAS
4.	Kaip vertinate visuomenei naudingą veiklą Šiaulių rajone 2011-2014 metų laikotarpyje? Ką Jūsų nuomone būtų galima tobulinti arba keisti?
	ATSAKYMAS
5.	Ar visuomenei naudinga veikla, kuri laikoma „priverstiniu atidirbimu“, neprasilenkia su LR Konstitucijos 48 straipsniu? Atsakymą pagrįskite.
	ATSAKYMAS
6.	Kiek svarbus visuomenei naudingos veiklos organizavimas Šiaulių rajone?
	ATSAKYMAS

INTERVIU SU SENIŪNIJOS ATSTOVAIS PROTOKOLAS

Šiaulių universiteto Viešojo valdymo studijų programos studentė Sandra Gedvilaitė atlieka magistro darbui tyrimą, kurio tema „Visuomenei naudingos veiklos organizavimas vietos savivaldoje: Šiaulių rajono atvejis“.

Eil. Nr.	KLAUSIMAS/ATSAKYMAS
1.	Demografinės charakteristikos: Lytis Amžius, išsilavinimas Darbo stažas ar patirtis
2.	Su kokiomis visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemomis susiduriate? ATSAKYMAS
3.	Kokiomis priemonėmis sprendžiate visuomenei naudingos veiklos organizavimo problemas? ATSAKYMAS
4.	Ar esate patenkinti papildomomis darbo rankomis? Atsakymą pagrįskite. ATSAKYMAS
5.	Kiek lėšų seniūnijai pavyko sutaupyti per 2011-2014 metų laikotarpį, pasitelkiant visuomenei naudingą veiklą atliekančius asmenis? ATSAKYMAS
6.	Kaip vertinate visuomenei naudingą veiklą Šiaulių rajone 2011-2014 metų laikotarpyje? Ką Jūsų nuomone būtų galima tobulinti arba keisti? ATSAKYMAS
7.	Ar visuomenei naudinga veikla, kuri laikoma „priverstiniu atidirbimu“, neprasilenkia su LR Konstitucijos 48 straipsniu? Atsakymą pagrįskite. ATSAKYMAS
8.	Kiek svarbus visuomenei naudingos veiklos organizavimas Šiaulių rajone?

Telkimo visuomenei naudingai veiklai
atlikti tvarkos aprašo

(Siuntimo atlikti visuomenei naudingą veiklą forma)

_____ (savivaldybės administracijos struktūrinio padalinio pavadinimas)

**SIUNTIMAS
ATLIKTI VISUOMENEI NAUDINGĄ VEIKLĄ**

Nr. _____

(data)

Jūs, _____
(vardas, pavardė, gimimo data, gyvenamoji vieta)

_____ pasitelkiamas visuomenei naudingai veiklai atlikti vadovaujantis Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo 23 straipsnio 2 dalimi, _____
(nurodyti ir kitą teisinį pagrindą, jeigu yra)

Nustatyta visuomenei naudingos veiklos trukmė _____ val.
Iki 20 __m. _____ d. turite atvykti:

- ✓ į visuomenei naudingos veiklos atlikimo vietą _____,
(nurodyti adresą)
- ✓ pas visuomenei naudingos veiklos organizatorių _____

_____ (pavadinimas, adresas, ryšio duomenys)

Esate informuojamas, kad iki nustatytos datos privalote atvykti atlikti visuomenei naudingą veiklą. Neatvykus iki nustatyto termino pabaigos, laikytina, kad atsisakote dalyvauti visuomenei naudingoje veikloje, todėl, nevykdant šios pareigos, piniginė socialinė parama bus teikiama vadovaujantis Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo 23 straipsnio 1 dalies 5 arba 6 punktu: socialinė pašalpa neskiriama arba skiriama tik vaikui (vaikams), pasirenkant ar derinant jos teikimo formą (pinigais ir (ar) nepinigine forma).

_____ (įgalioto asmens pareigų pavadinimas)

_____ (parašas)

_____ (vardas ir pavardė)

Susipažinau

_____ (siuntimą gavusio asmens vardas ir pavardė)

_____ (parašas)

_____ (data)

**ŠIAULIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS ADMINISTRACIJOS
KURŠĖNŲ MIESTO SENIŪNIJA**

Biudžetinė įstaiga, Vilniaus g. 263, 76337 Šiauliai.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188726051.
Seniūnijos duomenys: biudžetinės įstaigos filialas, kodas 188695079,
J. Basanavičiaus g. 5, Kuršėnai, 81156 Šiaulių r. sav., tel. (8 41) 58 16 44, el. p. kursenai@siauliraj.lt

Šiaulių universitetui
Socialinių mokslų fakulteto
Dekanui

2015-05-19 Nr. S(21)- 145 (3.5)

DĖL TYRIMO PRISTATYMO

Socialinių mokslų fakulteto viešojo valdymo programos studentė Sandra Gedvilaitė š. m. gegužės 19 d. pristatė tyrimą tema „Visuomenei naudingos veiklos organizavimas savivaldybėje Šiaulių rajono atvejis“.

Seniūnas

Vytautas Gedmontas

